

kerk
in actie

Zorgzame Kerk

kerkzijn in een participatiesamenleving

Evaluatief verslag van proefprojecten 2014-2015 in de
Protestantse Kerk / Kerk in Actie

[lange versie]
Jac Franken / Herman Noordegraaf
Utrecht, september 2015

Inhoudsopgave

1. Inleiding: leren van elkaar in een gezamenlijke zoektocht

2. Verslag van de proefprojecten

‘Kerk als schakel’:

- a. De Bilt
- b. Middelburg

‘Kerk als knooppunt levensvragen’:

- c. Amersfoort Vathorst
- d. Delft
- e. Doorn
- f. Ede
- g. Krimpen aan de Lek
- h. Leiden
- i. Utrecht West

‘Zorgmaatje’:

- j. Elburg
- k. Maarssen
- l. Muntendam
- m. Oegstgeest
- n. Vollenhove-Sint Jansklooster
- o. Wierden

‘Lokale belangenbehartiging’:

- p. Assen
- q. Deventer
- r. Trynwâlden

3. Algehele evaluatie en aanbevelingen

Bijlagen

Samenwerkingsovereenkomst

Criteria voor Zorgzame kerk

Functieprofielen van projectleider en procesbegeleider

1. Inleiding: leren van elkaar in een gezamenlijke zoektocht

We gaan naar een ander type samenleving toe – hoe die eruit gaat zien, weten we niet. Wel dat in vergelijking met de klassieke verzorgingsstaat meer nadruk ligt op eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid, en de inzet van mantelzorgers en vrijwilligers (sociale netwerken). Daarbij wordt niet allereerst gedacht aan zorg voor mensen maar aan het ondersteunen van mensen met een beperking en chronische psychische of psychosociale problemen opdat zij zo lang mogelijk in hun eigen woning en woonomgeving kunnen blijven en kunnen participeren in de samenleving. Bij dat alles vervullen de burgerlijke gemeenten een grote rol bij de beleidsvoorbereiding, -bepaling, -uitvoering en evaluatie. Binnen grenzen van financiële middelen en wetgeving spelen zij een hoofdrol in het sociale domein en dat van welzijn en zorg. De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) die vanaf 2007 is ingevoerd, vormt daarbij een belangrijk markeringspunt. De burgerlijke gemeente moet daarbij echter wel de burgers en maatschappelijke organisaties betrekken.

Deze ontwikkeling stelt ook indringende vragen aan kerken en diaconaat: het is te verwachten dat een groter beroep op kerken gedaan zal worden omdat in de 'filosofie' van de wet besloten ligt: de inzet van maatschappelijke organisaties met hun vrijwilligers om mensen te ondersteunen. En, niet minder ingrijpend, de 'economie' waarin de ontwikkelingen zijn ingebed: forse bezuinigingen waardoor professionele zorg minder beschikbaar is. En ook vanuit de eigen roeping: welke aanknopingspunten biedt de Wmo om vanuit het evangelie op relevante wijze aanwezig te zijn in de lokale en regionale samenleving?

Kerken zoeken naar hun rol

Hoe hebben kerken zich hiertoe te verhouden? Gezien het belang van de ontwikkelingen voor kerken en diaconaat hebben zowel Kerk in Actie als de Federatie van Diaconieën veel aandacht besteed aan de Wmo en diaconieën. Zo heeft Kerk in Actie steeds een geactualiseerde *Informatiemap Wmo* beschikbaar gesteld, cursussen ontwikkeld en aangeboden, artikelen in het blad *Diakonia* gepubliceerd, en jaarlijks een studiedag over kerken en Wmo georganiseerd in samenwerking met de Federatie, die een groeiende belangstelling geniet. De Federatie heeft er onder meer aandacht aan besteed op haar jaarvergadering en liet samen met Kerk in Actie een onderzoek verrichten naar de inzet van diaconieën.¹ Dit en ander onderzoek² wijst uit dat kerken nog zoekende zijn naar hun rol. Dat is niet verwonderlijk. Vele organisaties op het terrein van zorg en welzijn zijn vanuit kerken en diaconieën ontstaan. Deze droegen financieel bij en waren in het bestuur vertegenwoordigd. Als gevolg van toenemende overheidsfinanciering, schaalvergroting (samenvoeging van organisaties), professionalisering en ontkerkelijking zijn kerken niet of veel minder betrokken bij de formele zorg- en welzijnsorganisaties. Kerken en diaconieën moeten hun weg weer vinden in het lokale zorg- en

¹ Federatie van Diaconieën/Kerk in Actie, *Dienen Delen Doen. Onderzoek naar de maatschappelijke inzet van de diaconieën van de Protestantse Kerk in Nederland*, Utrecht, maart 2015. Zie ook de websites www.kerkinactie.nl en www.federatie-diaconie.nl.

² Marja Jager-Vreugdenhil, *Nederland participatieland? De ambitie van de Wet maatschappelijke ondersteuning(Wmo) en de praktijk in buurten, mantelzorgrelaties en kerken*, Amsterdam 2012 (<http://dare.uva.nl/record/425237>; Herman Noordegraaf, *Kerk en Wmo. De eerste vijf jaren (2007-2011). Een onderzoek naar (kritische) participatie van kerken in de Wmo*, Groningen 2012 (www.stichtingrotterdam.nl – Diaconale lezingen & Downloads).

welzijnsbeleid. Dat alles is nog eens aangescherpt vanaf 2015 toen de Participatiewet, de Jeugdwet en de Wmo (2015) zijn ingevoerd.

Het betekent voor kerken dat zij een visie moeten ontwikkelen op hoe zij kerk willen zijn in de lokale samenleving en hoe zij, in het verlengde hiervan, kerk kunnen zijn met gebruik van hun middelen zoals menskracht, gebouwen, geld en nog meer. Daarmee bevinden kerken zich, net als trouwens de burgerlijke gemeenten en maatschappelijke organisaties, in een leerproces, zowel wat betreft het algehele beleid als in hun onderlinge relaties. De situatie is nieuw en in ontwikkeling, en er zijn geen blauwdrukken en panklare recepten voorhanden. Het is daarom van belang dat kerken deze leerprocessen bewust aangaan en de daarbij opgedane ervaringen doordenken en communiceren, zodat zij van elkaar kunnen leren. Wij hebben elkaar daarbij hard nodig.

Dat alles was reden voor KiO (Kerk in Ontwikkeling) en KiA (Kerk in Actie) van de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland³ om het project Zorgzame Kerk te ontwikkelen. Dit project is erop gericht om kerken te ondersteunen bij het ontwikkelen van mogelijkheden om kerk te zijn midden in de participatiesamenleving. Het begrip Zorgzame Kerk is in het project dus nadrukkelijk verbonden met de participatiesamenleving en welke activiteiten kerken kunnen ondernemen, vooral ten dienste van mensen die zorgafhankelijk zijn en ondersteuning behoeven, zowel binnen als buiten de kerk. Het project is gestart met een aantal proefprojecten of 'pilots' die in 2014 en 2015 zijn uitgevoerd. Het woord 'pilot' geeft het verkennend karakter aan: het duidt op een onderzoek of project om iets uit te proberen. In het vervolg spreken we soms van pilot en soms van proefproject. Uitgangspunt is dat deze verkennende fase of dit proefproject uitmondt in de opzet van een (deel)project Zorgzame Kerk. Er is sprake van proefprojecten die zich richten op de ontwikkeling van vier soorten zorgzame kerk, te weten: kerk als schakel, kerk als knooppunt levensvragen, zorgmaatje en lokale belangenbehartiging en pleitbezorging (of 'lobby').

³ Het programma KiO richt zich op algemene ondersteuning van lokale kerken ('gemeenteopbouw'). Het programma Kerk in Actie (binnenland) richt zich specifiek op het diaconaat.

De Zorgzame Kerk biedt vier mogelijkheden om kerk te zijn, midden in de samenleving.

Kerk als schakel

Het kerkgebouw is doordeweeks bij uitstek geschikt als ontmoetingsplek voor buurtactiviteiten. Als ruimte voor dagbesteding of laagdrempelige opvang bijvoorbeeld. Zo heb je als kerk een plek waarin mensen naar elkaar omzien. En zo wordt de kerk een verbindende schakel in de buurt. Dit vergroot je bestaansrecht in de wijk.

Kerk als knooppunt levensvragen

De kerk is er voor mensen met hun levensvragen. Voor mensen van binnen én buiten de kerk. Nieuwe vormen van pastoraal werk zijn nodig. Denk bijvoorbeeld aan present zijn, lotgenotencontacten, digitale middelen, samenwerking met andere kerken. Pastorale vrijwilligers en beroepskrachten kunnen zo op nieuwe manieren gesprekken voeren over levensvragen. Dit vergt toerusting van vrijwilligers en beroepskrachten.

Zorgmaatjes

De kerk kan vrijwilligers als 'zorgmaatjes' inzetten voor mensen binnen en buiten de kerk. Naar elkaar omzien is immers een unieke kracht van de kerk. Zorgmaatjes ondersteunen mensen die door ziekte of handicap niet meer zelfstandig uit huis komen. Zorgmaatjes helpen eraan mee dat deze mensen een netwerk opbouwen van wijkbewoners op wie ze kunnen terugvallen. Zo kunnen ze toch meedoen aan de samenleving. Bovendien ontstaan zo netwerken in de wijk waarin vrijwilligers en zorg-beroepskrachten samenwerken.

Lokale belangenbehartiging

Veel basiszorgtaken komen terecht bij de burgerlijke gemeente. Voorheen gebeurde dat vanuit landelijke wetgeving. Kerk in Actie voert nog altijd (namens de diaconieën) gesprekken met de overheid om verbeteringen in landelijke wetgeving te bepleiten.

Door de verschuiving van zorgtaken naar de gemeenten krijgen diaconieën een nieuwe rol te vervullen: pleiten voor verbetering van de basiszorgtaken van de gemeenten. En opkomen voor mensen die niet geholpen worden via de basiszorg.

Er bleek grote belangstelling te bestaan om aan de pilot deel te nemen. Er is een groot verlangen om als kerk op zinvolle wijze in de eigen lokale samenleving deel te nemen, en er is behoefte om daarbij concrete mogelijkheden aangereikt te krijgen. Uiteindelijk hebben achttien gemeenten aan de pilot deelgenomen, te weten (onderverdeeld in deelpilots):

- a. Kerk als schakel: De Bilt; Middelburg
- b. Kerk als knooppunt levensvragen: Amersfoort Vathorst; Delft; Doorn; Ede; Krimpen aan de Lek; Leiden; Utrecht West;
- c. Zorgmaatje: Elburg; Maarssen; Muntendam; Oegstgeest; Vollenhove-Sint Jansklooster; Wierden;
- d. Belangenbehartiging en pleitbezorging: Assen; Deventer; Trynwâlden.

Bij de selectie is gelet op spreiding over het land, stad-platteland, kerkelijke ligging. Er zijn geen pilots uitgevoerd in de provincies Limburg en Noord-Brabant omdat er in die provincies geen aanmeldingen waren voor deelname. In hoofdstuk 2 zijn de beschrijvingen van de proefprojecten opgenomen.

Bij deelname ondertekenden de vertegenwoordiger van de kerkenraad of diaconie een Samenwerkingsovereenkomst (zie bijlage 1). De Protestantse Kerk/Kerk in Actie verplichtte zich daarbij om gedurende 75 uur een gemeenteadviseur⁴ in te zetten ter ondersteuning van de plaatselijke pilot, terwijl de proefplaats zich verplichtte tot het instellen van een werkgroep van circa zes personen die samenwerkt met de gemeenteadviseur. Van die 75 uren zijn 55 uren beschikbaar voor begeleiding en advisering, en 20 uren voor training en toerusting.

De gemeenteadviseur maakt samen met de werkgroep een plan van aanpak. Bij elke pilot was voorzien in een fase van verkenning (nadere bepaling van doelstellingen en doelgroepen), gesprekken met relevante maatschappelijke organisaties, en de realisering van concrete doelstellingen op grond waarvan een duurzame activiteit en/of organisatie vorm zou kunnen krijgen. In dit exploratieve en evaluatieve verslag hebben wij met het oog op het verkrijgen van inzicht in de opgedane ervaringen elke lokale pilot op hoofdlijnen in beeld proberen te brengen. Wij deden dit aan de hand van de beschikbare documenten (plan van aanpak, verslagen van de werkgroep, interne evaluaties)⁵ en gesprekken met de desbetreffende gemeenteadviseur. Een beperking in dit onderzoek is dat er geen interviews gehouden zijn op locatie en geen vragenlijsten zijn voorgelegd aan leden van de plaatselijke werkgroepen.

De beschrijvingen van de proefprojecten zijn in concept voorgelegd aan (leden van) de lokale werkgroepen, zodat ook zij hun opmerkingen kwijt konden. Bovendien is het concept van deze rapportage besproken met de projectgroep en landelijke stuurgroep van het project Zorgzame Kerk. Per proefproject zijn op grond daarvan leerpunten geformuleerd. Soms ging het daarbij om eerste bevindingen, omdat de meeste pilots ten tijde van het onderzoek nog niet afgerond waren. In hoofdstuk 3 hebben we de voornaamste bevindingen nog eens hernomen en een aantal aanbevelingen geformuleerd. De verantwoordelijkheid voor de gehele tekst, inclusief de leerpunten, ligt bij ons, de auteurs, onder dankzegging aan de gemeenteadvisers, de projectgroepleden en de stuurgroep. Wij hopen daarmee een aantal leermomenten verhelderd te hebben ten dienste van de zoektocht van kerken, lokaal, regionaal en landelijk, opdat zij zo goed mogelijk hun roeping als kerk kunnen vervullen in het hier en nu van de participatiesamenleving.

⁴ Een gemeenteadviseur is in dienst van de dienstenorganisatie en heeft tot taak om gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland te ondersteunen. Het accent ligt op procesbegeleiding; zie ook bijlage 3.

⁵ Niet van alle projecten waren dergelijke documenten, zoals de verslagen van de lokale projectgroepen, beschikbaar.

2. Verslag van de proefprojecten

Kerk als schakel: Opstandingskerk De Bilt

Korte beschrijving

In 2010 heeft de Opstandingskerk in De Bilt al uitgesproken 'kerk in de buurt' te willen zijn. Het organiseren van de Burendag in 2012 was daarvan een voorbeeld. Met het verdwijnen van buurthuizen kan de kerk mogelijk een rol spelen. In de wijk wonen veel ouderen die langer thuis blijven wonen en zorgafhankelijk worden. Daarnaast zijn er jonge gezinnen waaronder ook eenoudergezinnen die behoefte hebben aan ontmoeting. Het past in het kader van preventieve jeugdzorg – een van de terreinen die nu onder verantwoordelijkheid van de gemeentelijke overheid vallen – om aan deze groep specifieke aandacht te besteden. Het project wil mensen in de buurt verbinden en de gelegenheid bieden om elkaar te ontmoeten en daarvoor ook het kerkgebouw inzetten.

Hoe kwam de pilot tot stand

De Protestantse Gemeente in De Bilt rond de Opstandingskerk wil graag diaconaal en pastoraal relevant aanwezig zijn in De Bilt. De pilots voor Zorgzame Kerk sloten hierop aan. De werkgroep verkent hoe de Protestantse Gemeente aanwezig kan zijn in De Bilt met een bijdrage aan de (preventieve) zorg aan mensen. De invalshoek hierbij is om een schakel te zijn in de buurt en te verkennen hoe de gemeente in de buurt meer van betekenis kan zijn.

Datum van tekenen van het contract: oktober 2014

Plan van aanpak van de lokale pilot

In november 2014 is door de werkgroep een eerste verkenning gemaakt van de mogelijkheden en kansen om met de Opstandingskerk als laagdrempelige ontmoetingsplek te functioneren in de wijk. Onderdeel daarvan was een buurtverkenning. Vanuit twee mogelijke doelgroepen (ouderen en jonge gezinnen) is er gekozen voor één specifieke doelgroep om verder te onderzoeken. In het kader van zorg voor gezinnen en als bijdrage aan preventieve jeugdzorg werd gefocust op de doelgroep gezinnen. Daarvoor zijn eerst interviews gehouden, pas daarna worden activiteiten opgestart. De werkgroep kreeg begeleiding van een gemeenteadviseur van de Protestantse Kerk van oktober 2014 tot juli 2015.

Inbedding in kerkelijke gemeente

De werkgroep valt onder verantwoordelijkheid van de kerkenraad.

Samenstelling van de lokale projectgroep

De werkgroep bestond uit vier leden van de kerkelijke gemeente. (Aanvankelijk zes maar o.a. de plaatselijk predikante die initiatiefnemer was viel uit.)

Hoe zijn de hoofddoelen van het project geformuleerd?

Een nieuwe zorgzame blik naar de buurt om te bereiken:

- laagdrempelig contact met de buurt (zowel met organisaties als met personen);

- verbinding met en tussen ouders en hun kinderen in de buurt d.m.v. kleuter-/kliederkerk (zondagen en events). In de voornemens is eveneens aangegeven dat het proces een vitaliserende doorwerking heeft voor de wijkgemeente. De keuze voor deze doelen is geformuleerd na de verkenningen in de buurt (zie verderop).

Het kerkgebouw

In een project 'kerk als schakel' is een kernpunt dat het kerkgebouw wordt ingezet als een knooppunt in de wijk, bijvoorbeeld voor buurtvergaderingen en voor activiteiten bij de jaarlijkse Burendag. Een lastig punt in dit project in De Bilt is dat op de achtergrond speelt dat in 2016 een beslissing moet worden genomen over het sluiten van een van de kerkgebouwen. Dat zou ook de Opstandingskerk kunnen zijn.

Contacten met andere organisaties / inbedding van project in de lokale samenleving

Er zijn in de beginfase contacten geweest met andere kerken in de wijk. Dat heeft niet geleid tot samenwerking.

Er zijn interviews gehouden / gesprekken geweest met:

- deelnemende ouders / gezinnen aan activiteiten binnen de kerk;
- ouders / gezinnen in de buurt, toegespitst op flats in de Plutolaan en Beatrixlaan; hieruit blijkt dat er behoefte is aan laagdrempelige activiteiten voor ontmoeting en aan maatjes om mee op te trekken en soms mensen bij te staan;
- Vereniging voor Samenlevingsopbouw De Bilt: deze organisatie doet veel maar niets dat gericht is op jonge gezinnen;
- consultatiebureaus De Bilt: er is niet direct sprake van een leemte; het gesprek wordt nog vervolgd;
- plaatselijk jeugdwerk / bureau Jeugd en gezin;
- school in de buurt: er zijn aarzelingen en in eerste instantie is er weinig behoefte aan contact.

De gesprekken met de organisaties waren verkennend van aard en hebben (nog) niet geleid tot concrete afspraken. Er zijn geen contacten geweest van de werkgroep met de burgerlijke overheid. Uit de buurtverkenning en de gesprekken bleek dat er al heel veel in de wijk gedaan wordt en dat het dus lastig is om te bepalen wat de specifieke bijdrage van de kerk kan zijn.

Welke concrete activiteiten worden gepland?

1) Het verbeteren van de buurtcontacten, met name rondom de flats in de Plutolaan en Beatrixlaan. Met het oog hierop worden contacten met de buurtvereniging en met de bewonersverenigingen gelegd en wordt gewerkt aan het versterken van een burennetwerk. Concrete activiteiten zijn: ondersteuning bij de enquête van de bewonerscommissie, opkomen voor belangen van de buurt bij renovatie; gebruik van het gebouw door de buurt voor buurtvergaderingen; een rol bij de plaatsing van asielzoekers in de buurt; buurtbezoek; in september 2015 in verbinding met de nationale burendag een buurtactiviteit organiseren.

2) Het uitbouwen de kleuterkerk die op zes zondagen in het jaar wordt gehouden, als kerkelijke activiteit. Daaraan gekoppeld worden als 'buurtactiviteit' drie aanvullende events per jaar georganiseerd met het oog op jonge gezinnen en hun kinderen in de buurt, bijvoorbeeld rond Pasen, zomervakantie en herfst. De werkgroep mikt voor deze buurtactiviteiten op zo'n twintig kinderen per keer. Om dat goed te kunnen organiseren wordt een kleine stuurgroep Kinderactiviteiten gevormd met een pool van vrijwilligers.

3) Als daaraan behoefte is organiseert de werkgroep in de tweede helft van 2015 activiteiten in het kader van opvoedingsondersteuning. Of die behoefte er is wordt door de werkgroep vastgesteld in overleg met het consultatiebureau en het bureau Jeugd en gezin.

Werving en scholing / training van vrijwilligers

Voor de gesprekken van de leden van de werkgroep met jonge gezinnen is een training gegeven en een gesprekshandreiking gebruikt.

Leerpunten

- De werkgroep moet op orde zijn in de bezetting. Het is raadzaam niet te starten als nog te veel onduidelijk is. In het geval van De Bilt was dat de uitval van de predikant en te veel randkerkelijke en minder betrokken leden in de werkgroep waardoor ook de verbinding met de kerkenraad als opdrachtgever onduidelijk werd.
- Er moet een duidelijk opdrachtgeverschap zijn, inclusief afspraken over verantwoordingsmomenten en milestones.
- De wijk heeft twee kerkgebouwen waarvan één gesloten wordt. Toen het project van start ging was niet duidelijk of dat de Opstandingskerk zou zijn. Die onduidelijkheid hinderde de ontwikkeling van het project. Voor het slagen van een proefproject is het in dergelijke situaties noodzakelijk dat een Algemene Kerkenraad duidelijkheid geeft over de status van het kerkgebouw voordat het project van start gaat.

Kerk als schakel: Morgensterkerk Middelburg

Korte beschrijving

De Morgenstergemeente is een wijk van de Protestantse Gemeente in Middelburg met een kerkgebouw uit de jaren vijftig. Er zijn discussies gaande over het sluiten van het kerkgebouw en de mogelijke herbouw van een nieuw multifunctioneel gebouw. De gemeente vergrijst maar is vitaal genoeg om van betekenis te zijn in de wijk. In de betrokken wijk wonen relatief veel mensen met een laag inkomen, laag geschoold, en veel alleengaanden. Er is ook sprake van een goede sociale cohesie. Vanaf medio 2013 zijn er contacten met de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk over het project Zorgzame Kerk, en in 2014 besluit de kerkenraad om de pilot 'Kerk als schakel' (KaS) uit te voeren. Op 23 juni 2014 is in de Morgensterkerk door de wijkkerkenraad de handtekening daarvoor gezet. Ook de Algemene Kerkenraad is akkoord en de financiering van het project is doorgerekend en haalbaar.

Lokale projectgroep

Er is een commissie KaS gevormd met negen leden. Daarin zitten enkele kerkenraadsleden waaronder de wijkpredikant en expliciet ook een jongere en de plaatselijke (JOP) jeugdwerker om de verbinding met het jeugdwerk te leggen. In het kader van de pilot wordt de projectgroep begeleid door een gemeenteadviseur van de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk gedurende de periode juni 2014 tot mei 2015.

Doelstelling

De Kerk als schakel betekent voor de Morgenstergemeente dat het kerkgebouw (oud of nieuw) ingezet wordt als middel om van betekenis te zijn voor mensen uit de wijken. Het moet een plek zijn waar mensen permanent terechtkunnen met hun verhaal. De bedoeling is dat in het gebouw ook andere zorgorganisaties aanwezig zijn zodat formele en informele zorg op elkaar afgestemd kunnen worden.

De 'Kerk als schakel' borduurt voort op bestaande activiteiten van de Morgenstergemeente in de wijk zoals de open maaltijden (vijf x per jaar met gemiddeld 35 deelnemers) en de 'Herberg', een maandelijkse ontmoetingsmiddag op zondag met gemiddeld tien tot vijftien deelnemers. De deelnemers aan beide activiteiten zijn overwegend ouderen en alleengaanden, zowel kerkelijk als niet-kerkelijk, en enkele deelnemers komen uit andere wijken in Middelburg. Ook wordt door de lokale JOP-medewerkster een verbinding gelegd met enkele activiteiten in het kerkelijke jeugdwerk.

Betrokkenheid van de kerkelijke gemeente

De gemeente is na de start van het project geïnformeerd in een kerkdienst en er is een kerkenraadsdag georganiseerd met het thema 'Kerk als schakel'. Ook zijn er kringgesprekken en groothuisbezoeken geweest waar het thema vieren en verbinden is gekoppeld aan het thema 'zorgzame kerk als schakel'. Daarbij is gebruik gemaakt van een door de jeugdwerker gemaakt instructief Youtube-filmpje.

De gemeente wordt door de predikant die in het projectteam zit via het kerkblad op de hoogte gehouden van de stand van zaken.

Er zijn in de wijk contacten gelegd met de Gereformeerde Gemeente; die heeft zijn eigen contacten met de Wmo-wethouder over vrijwillige thuishulp en mantelzorg. Een vertegenwoordiger van deze gemeente heeft de cursus 'KaS' bezocht. De protestantse gemeente met Gereformeerde

Bondssignatuur heeft ook belangstelling, maar dat betreft vooral het medegebruik van het kerkgebouw (of de nieuwbouw).

Contacten met andere organisaties

Er is een sociale kaart gemaakt maar er zijn geen concrete afspraken met andere organisaties.

Het plan om als projectgroepleden de wijk in te gaan om mensen te vragen wat zij verwachten van de Morgenstergemeente is gesneuveld omdat men het te veel vond lijken op 'evangelisatie aan de deur'. Door de vele informele contacten in de wijk weet men wel ongeveer wat er leeft in de wijk.

Er is een gesprek gevoerd met de wethouder voor participatiezaken in Middelburg in het kader van de cursus waarin zij een schets gaf van de infrastructuur van de medezeggenschap van de burger en de hulp- en zorgvragende burger. Er zijn geen afspraken gemaakt.

Met medewerkers van Porthos, de welzijnsinstelling van Middelburg/Walcheren, zijn informele contacten geweest. Men weet daar af van het 'open maaltijdproject' en een van de cursisten is maatschappelijk werker binnen Porthos.

Er is openbaar jeugdwerk / buurt- en clubhuiswerk in de wijk. Men weet van elkaars bestaan maar meer is het niet.

In de wijk 't Zand zal een asielzoekerscentrum worden gevestigd (opening in juni 2015) en daar zal ook kerkelijke vrijwilligersgroep bij betrokken worden; dit staat in eerste instantie los van het project Kerk als schakel.

Werving en scholing / training van vrijwilligers

In het voorjaar van 2015 verzorgde de gemeenteadviseur samen met de predikant een training van drie dagdelen voor de vrijwilligers van het project Kerk als schakel en belangstellende gemeenteleden. Daaraan namen 32 mensen deel, ook uit andere wijken van de protestantse gemeente Middelburg. De eerste activiteit waarop de vrijwilligers zich richten is de uitbouw van het project 'Open maaltijden'. Er is geen profielschets voor vrijwilligers gemaakt.

Evaluaties van de lokale projectgroep

De bereidheid tot reflectie was niet zo groot, het zijn vooral doe-mensen. Algemeen gesproken kan gesteld worden dat het deelproject Kerk als schakel in de Morgenstergemeente in Middelburg het waard was om als pilot uit te voeren.

Het gevoel heerste aan het eind dat ze nog maar aan het begin staan. Het is de vraag of dit deelproject van de Zorgzame Kerk, zoals bedoeld, voortgezet moet of kan worden of omgebogen naar 'zorgmaatje' of 'kerk als lobby'.

Voorbeelden van activiteiten die in aanmerking komen om nog uitgewerkt te worden zijn: de open maaltijden en het opzetten van gesprekskringen voor mensen met bestaans- en zingevingsvragen of pastorale zorgen. De projectgroep adviseert de kerkenraad om daarvoor begeleiding en advies voor een bepaalde periode in te huren.

Zijn de doelstellingen van het project gerealiseerd?

Er is echt gewerkt vanuit het besef: het is een pilot. De onzekerheid over het voortbestaan van de wijkgemeente en het kerkgebouw maakte ver vooruit kijken lastig. Ongeveer gelijktijdig met de afronding van de pilot werd het besluit genomen om de wijkgemeente op te heffen.

Er is een antwoord gekomen op de vraag of KaS iets is voor de Morgenster. Door de al genoemde

onzekerheid en andere moeilijk te 'pakken' motieven is al werkende duidelijk geworden dat KaS geen passend deelproject is. De breed geformuleerde doelstellingen zijn niet gerealiseerd. Men neigt eerder naar 'zorgmaatje' ('We zijn al lang een zorgzame gemeenschap' was de teneur) en enigszins naar 'lobby'. Dit is ook als zodanig benoemd.

Is de voortgang van het project gewaarborgd of was het een eenmalige activiteit?

Het lijkt erop dat het een eenmalige acties is geweest. De aandacht van de Morgenster gaat na het opheffen van de wijkgemeente uit naar hoe de gemeenschap richting een andere structuur te loodsen.

Voldoet de pilot aan de tien criteria van het concept Zorgzame Kerk? Waar ligt het accent?

Het accent ligt op presentie (de Morgenstergemeente wordt als een 'warm bad' omschreven, contextueel – in de zin van duidelijk geworteld in en betrokken op de wijk – en eigentijds zijn. Ook kan inclusie genoemd worden. De gezindheid daartoe is er zeker. De wegen naar 'formele partners' zijn open maar er is geen actief beleid om die verbindingen te versterken; eerder is hier sprake van verlegenheid: 'Wat is onze rol naast die al die partners in het speelveld van de welzijnswereld?' Het contact met de overheid is goed te noemen en men weet de weg. De uitdaging ligt er ook daadwerkelijk stappen te zetten en niet te blijven aarzelen en overleggen. De omslag naar een meer open gemeente voor de wijk was allang gemaakt, in wil en wensen, maar stond onder druk door de onzekerheid (ook geloofsmatig: wat is onze rol als geloofsgemeenschap in het geheel; wat maakt onze rol specifiek?).

De Morgenster houdt de deur open voor activiteiten die er al zijn ('aanhakend'). Men voldoet niet aan de criteria van outreachend (outside the box-denken!) en preventief te werk gaan.

Is de Morgenstergemeente nu een 'zorgzame kerk' geworden?

De Morgenstergemeente is een zorgzame kerkgemeenschap, de leden onderling, maar ook voor buitenstaanders. Ze voldoen echter niet aan de criteria van het deelproject Kerk als schakel. Men wilde dat uiteindelijk ook niet. De dreiging van sluiting /sloop van het kerkgebouw werkte niet aanstekelijk maar verlamdend. Op twee sporen wandelen (toekomst gemeente/kerkgebouw en werken aan Kerk als schakel) kan dan in theorie een mogelijkheid zijn, de praktijk leek weerbarstiger. Dat betekent niet dat er geen vitaliteit meer aanwezig is in de Morgenster. Die is er wel degelijk. De aandacht van de Morgenster gaat na het (definitief) opheffen van de wijkgemeente vooral uit naar: 'hoe loodsen we onze gemeenschap richting een andere structuur'.

Leerpunten uit dit project

Een valkuil was dat er (te?) hoge verwachtingen bestonden over de omvang van de inzet door de gemeente. Voor de werkgroep was niet duidelijk genoeg wat de rol van de kerk zou kunnen zijn naast die van andere partners in het speelveld van de welzijnswereld. Te snel is geconcludeerd 'dat de wijkgemeente al een zorgzame kerkgemeenschap is' en dat het project Zorgzame Kerk niet echt iets toevoegt maar eerder ondersteunt wat er al is. Een pas op de plaats maken, gesprekken aangaan met organisaties en scherper de doelstellingen voor de pilot formuleren was beter geweest. De bereidheid tot reflectie was niet zo groot, het zijn vooral doe-mensen.

Een knelpunt was de onduidelijkheid over het voortbestaan of de nieuwbouw van het gebouw van de Morgensterkerk. Een besluit van de Algemene Kerkenraad (AK) voorafgaand aan de start van de pilot

was wenselijk geweest.

Hoe ging dat tussen wijkgemeente en AK?

De AK was in de pilotfase druk bezig met een aantal problemen én met het nieuwe structuurplan voor de PG Middelburg. Daardoor was er niet zoveel aandacht voor deze pilot. De predikant van de Morgenster heeft zitting in de AK. De boodschap was (steeds) dat de AK positief stond tegenover het idee van Zorgzame Kerk.

Kerk als knooppunt levensvragen: Kruispunt Amersfoort

Korte beschrijving

In de wijk Vathorst is Kruispunt een gemeente waarin de Protestantse Kerk in Nederland, de Christelijke Gereformeerde Kerk en de Nederlands Gereformeerde Kerk samenwerken.

Vathorst is een nieuwbouwwijk die in 2003 is ontstaan. De wijk kenmerkt zich door het hoge aantal echtscheidingen. Er is veel eenzaamheid en sociaal isolement en er zijn levens- en zingevingsvragen bij veel mensen.

De bewoners hebben nog weinig met elkaar opgebouwd. Ze werken veel vanwege o.a. zware hypotheeklasten, zijn druk op allerlei terreinen of hebben genoeg aan hun eigen sores. De onderlinge samenhang is dan ook extreem laag. Daarnaast komen steeds minder mensen in aanmerking voor zorg omdat op dat vlak enorm bezuinigd wordt.

Kruispunt wil in de wijk een open oor, open oog en open hart bieden en op die manier iets van Gods liefde tonen. Het is het opzoeken van de ander in de situatie waarin hij of zij zit en geven wat nodig is. En het gevonden worden door mensen die een luisterend oor op dat moment op prijs stellen.

Wellicht is een gesprek over geloof, een wijzen op God en aansluiten bij de gemeente een mogelijkheid die daaruit voortvloeit, maar dit moet zeker niet de eerste insteek zijn. De predikant kan ingeschakeld worden indien nodig. (denk aan doop, begrafenis, enz.)

Hoe kwam de pilot tot stand?

Via verschillende wegen ontving Kruispunt informatie over het nieuwe project Zorgzame Kerk. In juli 2014 deed het Kruispunt een verzoek om een pilot 'Kerk als knooppunt bij levensvragen' te kunnen starten omdat 'dit naadloos lijkt aan te sluiten bij de huidige ideeën en verlangens van Kruispunt'. De pilot kan aansluiten bij activiteiten die Kruispunt en andere maatschappelijke organisaties al organiseren, o.a.:

- het project rond steungezinnen in de wijk: stabiele gezinnen stellen zich, vanuit hun christelijke overtuiging, open voor een ander gezin met een concrete hulpvraag;
- Sofie aan Tafel, jaarlijks samen met bijv. burens, collega's, andere ouders van school eten.

In juli 2014 werd een contract getekend door Nelly de Haan als afgevaardigde van het bestuur van Kruispunt en Anneke van der Velde (Protestantse Kerk) om de pilot te starten.

Samenstelling van de lokale projectgroep

Er is een projectgroep gevormd van zeven personen met verschillende competenties uit kerkleden.

De kerkelijke werker is voorzitter van de werkgroep. Een gemeenteadviseur van de Protestantse Kerk adviseert de projectgroep gedurende de periode van de pilot, september 2014 – oktober 2015.

Het bestuur, de diaconie en de missionaire werkgroep adviseren op afstand en alleen op verzoek van de werkgroep.

Doel van de pilot

In de wijk zijn voldoende overheids- en zorginstanties (bijv. sociale wijkteams) die professionele hulp kunnen bieden. De kerken bieden diverse vormen van diaconale / praktische hulp en missionaire activiteiten, zoals Presentklussen, Voedselbank, Alphacursus, Kinderkerk. Naast deze activiteiten wil Kruispunt iets betekenen op het vlak van levensvragen. Algemeen geformuleerd is het doel: mensen

met levens- / zingevingsvragen op het spoor komen en hen daar waar gewenst verder helpen door hen tijdelijk luisterend te vergezellen.

De 'pilot' eindigt met het opstarten van het project 'Zin in Vathorst' en dat project zal een looptijd hebben van voorjaar 2015 – voorjaar 2016. Door vertragingen schuift dit op en het project zal worden gestart in oktober 2015.

Inbedding in kerkelijke gemeente

De pilot is opgestart vanuit de kerkenraad (het bestuur) en de kerkelijke gemeente wordt geïnformeerd over de stand van zaken en bij het project betrokken. Een belangrijke basisvraag is hoe je de gemeente meekrijgt, omdat er al zoveel wordt georganiseerd. De activiteiten worden georganiseerd vanuit de Kruispuntpost (= vergaderlocatie in een woonwijk/huis) en diverse gehuurde ruimten in de wijk zolang er nog geen eigen kerkgebouw is.

Plan van aanpak van de lokale pilot

In de eerste fase van de pilot onderzoekt de werkgroep wat er leeft in de wijk en waar kerkelijke vrijwilligers kunnen bijdragen. Dat doet de werkgroep door mensen op te zoeken en/of met elkaar te wandelen en een gesprek aan te gaan. Ook wordt via een website de mogelijkheid geboden om in gesprek te gaan. De werkgroep is over het project in gesprek met het bestuur van de gemeente en de missionaire commissie.

Er worden ideeën geïnventariseerd: digitaal loket, Kerst, wijkteam, buurtpastor, death café, stiltewandelingen, Sofie aan Tafel enz. In de tweede fase worden de ideeën omgezet in een projectplan 'Zin in Vathorst', met een aantal onderdelen, activiteiten, tijdpad en een begroting. Dit plan wordt voorgelegd aan en goedgekeurd door het Kruispuntbestuur in maart 2015. Kernpunten uit het plan zijn:

- de kerkelijk werker is contactpersoon / aanspreekpunt voor het sociaal wijkteam. Zij verzamelt en verdeelt de 'hulpvragen' die daar binnen komen;
- starten met 'een luisterend oor zijn' in de vorm van gesprekken over levensvragen met de predikant / kerkelijk werker, met mensen uit het vrijwilligersteam Kruispunt en met ervaringsdeskundigen; de ervaringsdeskundigen worden gevonden in de Kruispuntgemeente en andere kerken in Vathorst;
- opzetten van activiteiten zoals vrouwenochtenden, (stilte)wandelingen, lichtjeskapel.
- workshops zoals 'aandachtig leven' / mindfulness; verwerken van verlies (helend tekenen); en rondom opvoeding / family factory;
- een reeks gespreksavonden: 'Adieu God' / over God in je leven; 'De Kist' / over sterven; 'Opnieuw op weg' / over verwerken scheiding; 'Vergeving' / over loslaten en vergeven; Tafelgesprekken / delen van verhalen;
- opzetten van de website ZinInVathorst: een website met een digitaal loket levensvragen;
- maken van een folder ZinInVathorst (met krant in Vathorst);
- toerusting van de gemeente/vrijwilligers en het projectteam.

Een deel van deze activiteiten zal plaatsvinden al voordat in oktober 2015 het project 'Zin in Vathorst' van start gaat.

Via het sociaal wijkteam kwam de eerste (praktische) hulpvraag binnen. Er was een eerste stiltewandeling op stille zaterdag.

Voor de pilot en voor het project wordt een begroting opgesteld en die wordt in principe gedekt door het Kruispuntbestuur.

Vitaliseren van de protestantse gemeente

In oktober wordt een gemeenteavond gehouden en worden gemeenteleden uitgenodigd en gestimuleerd mee te doen aan dit project. Door het toerusten van gemeenteleden en hen te trainen in 'luisterend vergezellen' verwachten we dat deze manier van nabije naaste zijn of goede buur zijn meer het DNA van de gemeente gaat kleuren.

Communicatie over het project binnen en buiten de kerken

Over de opzet van de pilot wordt gecommuniceerd aan de gemeente via de Weekbrief en het Kruispunt magazine. Er worden o.a. een flyer (openbare plaatsen, huisartsen, bibliotheek, enz.) en een website gemaakt. Bij de presentatie daarvan zal ook de aandacht van de pers getrokken worden. Ook wordt in dit kader via facebook gecommuniceerd over het project 'Sofie aan tafel'.

(Stichting Sofie aan Tafel is het grootste gezamenlijke eetevenement in Nederland. Tijdens ieder vierde weekend van maart schuiven inwoners van Amersfoort bij elkaar aan om samen een hapje te eten. Dat kunnen goede vrienden van elkaar zijn, bekenden van het schoolplein, of kennissen van de sportvereniging. Sofie aan Tafel is bedoeld om verbindingen te leggen tussen allerlei mensen in een ontspannen setting.)

Op een gemeenteavond na de zomer 2015 worden het project en de website 'Zin in Vathorst' gepresenteerd.

Contacten met andere organisaties / inbedding van project in de lokale samenleving

Er zijn diverse sleutelfiguren in de wijk en in Amersfoort bezocht:

- scholen, huisartsen, diaconaal wijkwerkster in andere wijk
- maatschappelijk werkster werkzaam bij Sociaal Wijkteam Schothorst/ Zielhorst in Amersfoort, voedselbank,
- het Sociaal wijkteam Vathorst.

Kruispunt is betrokken bij het 'Netwerkoverleg', een platform waar vertegenwoordigers van allerlei (professionele) instanties in Vathorst elkaar ontmoeten en relevante informatie over de wijk uitwisselen, en bij het maatschappelijk werk van 'Beweging 3.0' in Vathorst. Een link leggen met de pilot moet nog gebeuren, op het moment dat Zininvathorst gepresenteerd wordt. De pastoraal werker is hier de linking pin met onze werkgroep. Zij is samen met de predikant bij dit netwerk in de wijk betrokken.

Contacten met andere kerken

Kruispunt is een oecumenische kerkgemeenschap. Daarnaast is er in de pilot overleg met een vertegenwoordiging van GKV en van de Protestantse Veenkerk in de wijk. Deze kerken gaan ook mee in het gesprek met het sociaal wijkteam.

Er was reeds een sociale kaart van de wijk/ stad. Er is direct contact met het sociale wijkteam. De vragen die binnen komen worden i.o.m. de andere pastores in de wijk verdeeld. Er zijn nog geen afspraken gemaakt met andere maatschappelijke organisaties.

Volgens de 'andere organisaties' is de toegevoegde waarde van het kerkelijke project dat het er uiteindelijk om gaat mensen te bereiken.

De werkgroep verwacht dat het gesprek over levensvragen vaak indirect als 'bijproduct' van de hierboven genoemde voorbeelden van activiteiten zal ontstaan. Dit naast de rechtstreekse vragen

die via flyers op openbare plaatsen en de website binnen zullen komen.

Werving en scholing / training van vrijwilligers

Al voor de start van de pilot is een pool van gemeenteleden gevormd die zich hebben aangemeld om mee te helpen bij de diverse activiteiten. Daarnaast zijn er vijf mensen die actief mee willen doen met ('outreaching') bezoekwerk in de wijk bijvoorbeeld bij terminaal zieken, bij rouwverwerking en bij eenzaamheid. Drie van hen hebben ervaring met mensen in de terminale fase. De Veenkerk en de vrijgemaakten willen zich ook inzetten mogelijk op een ander thema. Deze kerken willen pas vanaf september actief worden, maar het sociaal wijkteam weet dat ze vanaf nu al vragen bij ons uit willen zetten. Het wachten is nu op casussen die het sociaal wijkteam aandraagt.

De toerusting wordt georganiseerd met medewerking van de gemeenteadviseur in de vorm van een reeks avonden:

Eerste: informatieve gemeenteavond, in oktober; voor gemeente en vrijwilligers met als hoofdthema: in gesprek over het project; tweede: toerustingsavond, tweede helft oktober, voor het team van bezoekers: werkwijze / in gesprek over levensvragen website online / flyer; derde: toerustingsavond, november, nog nader in te vullen en gekoppeld aan de start van de activiteiten.

Evaluatie van ervaringen

De tussenevaluatie februari 2015 leverde een aantal aandachtspunten op:

- het is lastig om op koers te blijven met een heldere focus op 'levensvragen';
- de werkgroep heeft na een brede oriëntatiefase zeven ideeën gepresenteerd in een bijeenkomst met het Kruispuntbestuur; dat is de kern van het latere projectplan ZininVathorst;
- het idee om aansluiting te zoeken bij Sociale wijkteams en het vertrekpunt om mensen pastoraal(luisterend) te willen vergezellen;
- opnieuw aandacht gevraagd voor toerusting: modules 'presentie' en 'levensvragen';

Voldoet de pilot aan de tien criteria van het concept Zorgzame Kerk?

Die hebben we er niet bijgehouden maar we verwachten het wel. Spannend is m.n. de wederkerigheid en de presentie. Het accent ligt bij: eigentijds, aanhaken bij wat er is en actief naar buiten.

Wat was voor het op gang komen van het project doorslaggevend?

De context, de vermeende en van tijd ook werkelijk geconstateerde (relationele) nood. De visie op kerkzijn. Kruispunt wil geen eiland zijn maar van betekenis zijn/kerk zijn voor (mensen in) de wijk.

Knelpunten

De toegestane (mogelijke) tijdsinvestering van de kerkelijk werker. De sterke missionaire drijfveer kan op gespannen voet komen te staan met o.a. de criteria 'wederkerigheid en presentie'. Hoeveel geduld om echt te luisteren heeft de helper voor de hulpzoeker?

Neveneffecten

Het DNA van Kruispuntgemeente wordt meer en meer gekleurd door goede buur zijn door vanuit de naaste liefde echt te luisteren.

Continuïteit

De pilot mondt uit in een project voor de duur van een jaar. Of dat project vervolgens doorloopt en de doelen gerealiseerd kunnen worden is nog onduidelijk. De verwachting is dat al deze moeite meer dan een jaar effect heeft.

Leerpunten uit dit project

Een brede eerste oriëntatie is zinvol maar maakt het ook lastig om de focus bij 'levensvragen' te houden. Het is belangrijk gebleken om daar in de toerusting aandacht aan te besteden.

Positief was het idee om aansluiting te zoeken bij Sociale wijkteams en het vertrekpunt te kiezen om mensen pastoraal (luisterend) te willen vergezellen.

De toegestane (mogelijke) tijdsinvestering van de kerkelijk werker is vrij beperkt.

De sterke missionaire drijfveer van Kruispunt kan op gespannen voet komen te staan met o.a. de criteria 'wederkerigheid en presentie'. Hoeveel geduld om echt te luisteren heeft de helper voor de hulpzoeker?

Kerk als Knooppunt levensvragen: Immanuelkerk Delft

Korte beschrijving

In najaar 2013 verhuisde de wijkgemeente Immanuel (een van de zes wijkgemeenten van de Protestantse Gemeente Delft, omvattende 600 leden met een relatief hoge gemiddelde leeftijd en 2/3 predikant) naar het voormalig buurthuis De Wipmolen 500 meter verderop. De Wipmolen staat midden in een van de sociaal minder sterke wijken van Delft (Wippolder). Er ligt een typisch 'stadsspeeltuintje' voor de deur. Daarnaast is in De Wipmolen een fysiopraktijk gevestigd en zijn er activiteiten voor mensen met een verstandelijke beperking.

De verhuizing heeft voor de wijkgemeente een heilzaam effect gehad: "We zijn nóg meer op elkaar betrokken en er is waarneembaar nieuw elan." Door de laagdrempelige huisvesting is de wisselwerking met de buurt gemakkelijker geworden. Dit heeft ook de participatie en betrokkenheid van de gemeenteleden uit deze buurt geïntensiveerd. Het Zondags Lunchcafé is een succesvolle activiteit en het belangrijkste aanknopingspunt voor de pilot. De pilot richt zich op een gedeelte van de Delftse wijk Wippolder. Daarnaast oriënteert de Protestantse Gemeente Delft als geheel zich op de gevolgen van de Wmo voor de diaconie. Het Centrale College van Diakenen zoekt hierover het gesprek met de lokale overheid.

Hoe kwam de pilot tot stand

De wijkgemeente had zich bij de verhuizing voorgenomen vanuit de nieuwe locatie van meer betekenis te willen zijn voor de buurt. 'Kerk in de buurt' was in de jaren negentig al eerder een speerpunt van de wijkgemeente. Dit leidde destijds tot een werkgroep Kerk & Buurt en tot openluchtdiensten. Via-via mondde dit uiteindelijk uit in de oprichting van de Voedselbank (in samenwerking met onder andere het rooms-katholieke Stadsdiaconaat).

Zorgzaam kerk zijn, een kerk waarin men 'omziet naar elkaar', is al enkele decennia het beleidsmatige uitgangspunt van de wijkgemeente. Dit blijkt onder andere uit het feit dat het pastoraat is vormgegeven in 'zorgkernen': gemeenteleden die al een bestaande relatie met elkaar hebben (via bijvoorbeeld cantorij, gesprekskring, wonen in dezelfde straat, enz.) zien ook in pastorale zin om naar elkaar.

Na de verhuizing heeft de diaconie een inventarisatie gemaakt van de noden in de buurt (sociaal-diaconale kaart) en van daaruit is het initiatief ontstaan voor een Zondags Lunchcafé, een tweemaandelijks vrijblijvend ontmoetingsmogelijkheid voor eigen gemeenteleden en buurtbewoners. Dit sloot nauw aan bij het feit dat er geen ontmoetingsplekken zijn in de wijk en de gesignaleerde behoeften aan contact. Het Zondags Lunchcafé bleek vanaf het begin een succes. In het deelproject 'knooppunt levensvragen' zag de wijkgemeente nieuwe mogelijkheden om haar betekenis voor buurtgenoten te verbreden en te verdiepen. De vraag werd of en hoe de wijkgemeente in De Wipmolen een 'knooppunt voor levensvragen' kan worden in de buurt; een plek waar mensen terechtkunnen met levensvragen en levensvreugden, om een luisterend oor, een groot hart en oprechte belangstelling te vinden. Het project 'knooppunt voor levensvragen' kon bovendien de eigen wijkgemeente een extra impuls geven, omdat het optimaal gebruik maakt van de tijd, de aandacht en de levenservaring die in deze wijkgemeente meer dan gemiddeld aanwezig is...!

Datum van tekenen van het contract

De projectaanvraag is ingediend in juni 2014. De ondertekening van het contract vond plaats in de vergadering van het projectteam in september 2014.

Samenstelling van de lokale projectgroep

De werkgroep bestaat uit kerkenraadsleden (voorzitter diaconie, missionair diaken, coördinator pastoraat -'zorgkernen'), predikant, een gemeentelid/buurtbewoner, een buurtbewoner (tevens lid van een andere protestantse wijkgemeente) en een afgevaardigde van de nabij gelegen rooms-katholieke parochie (mannen en vrouwen, één dertiger, de rest 50+). De samenstelling van de werkgroep laat zien dat het project goed is ingebed in de kerkelijke gemeente. De werkgroep krijgt gedurende de looptijd van de pilot (september 2014-september 2015) ondersteuning van een gemeenteadviseur van de Protestantse Kerk.

Financiering van het project c.q. de activiteiten

Er is een begroting opgesteld en subsidie gevraagd voor de 'buurtbijeenkomst' bij de burgerlijke gemeente. Een Delftse onderneming financiert mee als sponsor. De kerkenraad financiert een deel en staat garant.

Hoofddoelen van het project

De wijkgemeente wil een 'goede buur' zijn door ogen en oren te bieden die verhalen opvangen die mensen kwijt willen (levensvragen, levensverdriet, levensvreugde) onder het motto: gedeelde smart is halve smart, gedeelde vreugd is dubbele vreugd.

Met het 'knooppunt voor levensvragen' als verdieping/vervolg op het Zondags Lunchcafé kan op unieke wijze invulling worden gegeven aan de wens om laagdrempelig kerk in de buurt te zijn. Vanuit geloof en inspiratie worden de levens- en zingevingsvragen van mensen in de buurt verbonden met het 'omzien naar elkaar'.

Was er al iets lokaal om bij aan te sluiten?

Het onderling pastoraat krijgt in de wijkgemeente vorm via zorgkernen. Het concept 'kerk als knooppunt levensvragen' sluit goed aan bij de manier waarop de wijkgemeente in zorgkernen wil omzien naar elkaar, binnen en buiten de eigen kerk.

Op grond van de diaconale kaart en de wensen van de eigen gemeenteleden is de wijkgemeente begonnen met een Zondags Lunchcafé als ontmoetingsplek voor gemeenteleden en buurtgenoten: eens in de twee maanden van 12-14 uur. Eigen gemeenteleden zorgen voor een uitgebreid lunchbuffet. Buurtgenoten worden op brede schaal uitgenodigd, via huis-aan-huis flyers en sociale netwerken; eigen gemeenteleden nemen uitnodigingen mee om persoonlijk te overhandigen. Sinds januari 2014 hebben de Lunchcafés een verrassende opkomst van ongeveer zestig eigen gemeenteleden en ongeveer dertig mensen zonder relatie met de wijkgemeente (niet alleen uit de buurt, zelfs ook van verder weg).

In de wijk zijn al enkele jaren VakantieBijbelWeek- en Ahletes in action-groepen actief, bemenst door gemeenteleden van andere wijkgemeenten. Daarbij is nu aansluiting gezocht, in eerste instantie als aanvulling op het Lunchcafé.

Plan van aanpak

Na een verkenning en het opstellen van een sociale kaart (welke thema's spelen in de wijk en wie zijn er werkzaam in de wijk op het gebied van zorg?) constateert de werkgroep dat wonen in de Wippolder nog niet zo gemakkelijk is. Er zijn verschillende problemen die niet minder worden door de bezuinigingen van de overheid en de nieuwe zorgwetten (Wmo). "Verpaupering van de wijk en verpaupering van menselijke relaties, noemden we dat kort door de bocht."

De werkgroep besluit om de kerk als 'knooppunt voor levensvragen' langs twee lijnen verder vorm te geven:

1. Het organiseren – 18 september 2015 – van een 'buurtbijeenkomst' in De Wipmolen om buurtgenoten te laten vertellen hoe zij het wonen en welzijn in de Wippolder ervaren. De datum is zo gekozen dat het een mooie eenheid vormt met een Zondags Lunchcafé (30 augustus), de gemeentelijke startzondag met als thema 'Goede Buur' (13 september) en de Nationale Burendag (26 september). De bijeenkomst omvat vier thema's van ieder een uur, variërend van veiligheid rondom huis en straat en (interculturele) relaties tot meer voorzieningen en samenwerking in de wijk. De gemeente Delft, diverse welzijns- en zorginstellingen, Delftbrede diaconale organisaties, woningcorporaties, enz. worden ook uitgenodigd. Hun hoofdactiviteit is luisteren. Doel van de buurtbijeenkomst is – naast het leggen van relaties – om te komen tot een 'activiteitenlijstje' met punten die ieder van de aanwezigen op zich kan nemen ter verbetering van het wonen en welzijn in de Wippolder. Ook de wijkgemeente! Halverwege de bijeenkomst is er een (gratis) buffet voor de deelnemers dat wordt klaargemaakt door mensen met een verstandelijke beperking (de doelgroep van de overige activiteiten in De Wipmolen).

2. Het organiseren van wekelijkse 'huiskamer-middagen' om daar dieper en persoonlijker door te kunnen praten – vanaf najaar 2015 en met input vanuit de buurtbijeenkomst. Uniek aan deze plek is de tijd en de aandacht, de levenservaring van waaruit geluisterd kan worden. De veronderstelling is dat levensvragen vaak verborgen liggen achter de alledaagse vragen over gezondheid en welzijn. Waar nodig is er voldoende kennis om mensen voor meer praktische oplossingen en antwoorden door te verwijzen, gebruikmakend van het netwerk van de kerk. De huiskamergesprekken zijn een aanvulling op het Zondags Lunchcafé. Op basis van de input uit deze 'huiskamergesprekken' kan de wijkgemeente mogelijk ook aanjager worden van bepaalde thema's binnen buurt, gemeente, welzijn en zorg.

Communicatie over het project binnen en buiten de kerken

De kerk is voor de buurt geen onbekend fenomeen. Via gemeenteleden/buurtbewoners zijn er veel lijnen naar de buurt. Gemeenteleden uit andere wijkgemeenten organiseren binnen de wijk jaarlijks goedlopende Athletes in action- en VakantieBijbelWeken. Al meer dan twintig jaar schrijven de wijkpredikanten en ook die van de naburige rooms-katholieke kerk een column in de huis-aan-huis wijkkrant. Via deze wijkkrant is ook vanaf het begin gepubliceerd over het Zondags Lunchcafé en de pilot.

Sinds de start van de pilot zijn er twee voorlichtingsbijeenkomsten gehouden voor de eigen wijkgemeenteleden: één bij de start en één toen de ideeën concreet waren. De lijnen met de kerkenraad zijn dankzij de samenstelling van de projectgroep kort. En gedurende het afgelopen jaar

is zeer regelmatig gepubliceerd in het Protestants Kerkblad Delft, dat elke 14 dagen naar álle leden van de Protestantse Gemeente Delft wordt gestuurd.

Contacten met andere organisaties / inbedding van project in de lokale samenleving

In het kader van de verkenning zijn er oriënterende gesprekken gevoerd met maatschappelijke organisaties op het gebied van wonen, zorg, welzijn en toezicht, particuliere initiatieven en Delftbrede diaconale organisaties. De gesprekken waren verkennend van aard en werden gevoerd 'uit de losse pols', zonder een strakke agenda en niet met het vooropgezette doel om tot samenwerking of afspraken te komen.

1. Contacten met vergelijkbare projecten:

- In twee andere wijkgemeenten van de Protestantse Gemeente Delft is al ervaring met 'inloopochtenden' of 'koffieochtenden' die open staan voor mensen uit de buurt. Daar vinden ontmoetingen plaats met mensen met psychiatrische problemen, vluchtelingen, mensen met een sociaal minimum, een enkel geval van misbruik. De ervaringen zijn: sommige mensen willen geen zorg van instanties maar alleen hun verhaal kwijt; dat vraagt investeren in luisteren en tijd uittrekken om contact en relatie (vertrouwen) op te bouwen. Mensen willen zelf de vorm bepalen van wat je aanbiedt en willen zich welkom weten.
- In de Delftse binnenstad is een interkerkelijk diaconaal centrum dat enkele dagdelen per week open is voor 'inloop'. Er worden geen directe afspraken gemaakt over samenwerking; wel wordt kennis gedeeld en is er afstemming om te zorgen dat de tijdstippen van opening elkaar niet overlappen.

2. Contacten met sleutelfiguren in de wijk:

- Met de directeur van de basisschool in de wijk. Hij signaleert de gebrokenheid van relaties. In meerdere gezinnen komt er meer dan eens een nieuwe partner in het gezin.
- Met een buurtbewoner die twaalf jaar raadslid van de gemeente is. Volgens hem zijn de twee belangrijkste issues in de wijk armoede en eenzaamheid (niet alleen bij ouderen, ook bij jongeren tussen de 12-18 jaar). Er zijn geen organisaties in de wijk die het algemeen welzijn bevorderen. Er is angst en een gevoel van onveiligheid bij sommige ouderen.

3. Contacten met overheid en andere welzijnsorganisaties:

- De welzijnsorganisaties van de gemeente Delft bevinden zich na een fase van reorganisatie in een fase van opbouw. Na een periode van krimp en herbezinning, maakt de organisatie nu een omslag naar focus en vernieuwing. Veel is nog onduidelijk. Er is echter op individueel niveau goed contact tussen de projectgroepleden en medewerkers die een relevante rol in de nieuwe structuur gaan spelen. Zij onderkennen bijvoorbeeld het gebrek aan een sociaal netwerk in de Wippolder als het gaat om armoede en eenzaamheid, maar de gemeentelijke (welzijns)organisaties spelen daar (nog) geen directe rol in en staan daarom coöperatief en verwachtingsvol achter de 'pilot'.
- Hetzelfde geldt voor de (particuliere) zorgorganisaties: zij hebben wel 'cliënten' in de wijk, maar geen speciale wijkgerichte aanpak.

Conclusies

- Er zijn geen organisaties *in* de wijk die zich richten op de wijkbewoners, wel organisaties die 'hun klanten' in de Wippolder hebben;

- Wat er aan faciliteiten en voorzieningen was in de wijk (buurthuis met bijbehorende activiteiten) is uit dit deel van de wijk verdwenen;
- Bij de bouw van de wijk (jaren vijftig) is bedongen dat er geen café (dat ook als ontmoetingsplek zou kunnen functioneren) gebouwd mocht worden;
- In de wijk is sprake van een diversiteit aan problematieken die vaak te maken hebben met het gebrek aan relaties (netwerk) of een verpaupering ervan.
- Samen met andere kerken is wijkgemeente Immanuel (in voormalig buurthuis) de enige of een van de weinige organisaties die *in* de wijk aanwezig is. Ze kan bij de opbouw van de 'participatie-samenleving' (door de overheid) een rol spelen met haar project 'knooppunt voor levensvragen'.
- De nood in de wijk is gevarieerd en in de alledaagse werkelijkheid kan het op verschillende manieren over 'levensvragen' gaan. "Wij (de werkgroep) bepalen niet over welke levensvragen het gaat, wij willen een knooppunt zijn waar levensvragen en levensvreugden gedeeld worden." Dit laatste heeft ertoe geleid dat de werkgroep de wijkbewoners zelf wil horen; daarvoor wordt een 'buurtbijeenkomst' georganiseerd.

Contacten met andere kerken

Er is contact met het Centraal College van Diakenen in Delft rond de sociaal-diaconale kaart en het Wmo-overleg. Er is contact met het Rooms-katholieke Stadsdiaconaat dat ook nauw betrokken is bij het diaconaal inloopcentrum in de Delftse binnenstad. Daarnaast zijn er dankzij de samenstelling van de projectgroep oecumenische contacten met de rooms-katholieke kerk in de wijk, met de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt en met wijkgemeenten van andere signatuur.

Werving en scholing / training van vrijwilligers

De werving van vrijwilligers is gericht op de gastheren/-dames voor de huiskamergesprekken. Er wordt breed geworven onder buurtgenoten én leden van de verschillende kerken en wijkgemeenten. Er zijn inmiddels ongeveer twintig vrijwilligers. In het najaar van 2015 start een training van twee dagdelen voor de vrijwilligers ('in gesprek over levensvragen') onder leiding van de gemeenteadviseur.

Voldoet de pilot aan de tien criteria van het concept Zorgzame kerk?

In een bijlage bij de projectaanvraag wordt aangegeven op welke wijze de criteria worden ingevuld met het project. Bewustzijn van de context is door de gemeente vormgegeven met de buurtverkenning.

Inclusie en wederkerigheid is vanzelfsprekend: de overtuiging dat iedereen – juist ook ouderen – iets kan bijdragen (luisteren, levenswijsheid). Dit wordt ook al vormgegeven in het Lunchcafé: gast of gemeentelid, iedereen kan iets meenemen.

Eigentijds: nieuwe vorm van pastoraat (zorgkernen) wordt verdiept in deze pilot.

Verrassende partners: woningbouwverenigingen; de Haagse Hogeschool die stagiaires wil leveren voor de nazorg van het project; de organisaties van Athletes in Action en de VakantieBijbelWeken, die nu ook buiten de zomervakanties om tijdens het Lunchcafé iets gaan organiseren voor de kinderen.

Worden de doelen van het project gerealiseerd?

Het belangrijkste is dat er een plan is dat kansrijk is met twee hoofdelementen:

- luisteren tijdens de 'buurtbijeenkomst'
- start van de huiskamer met de mogelijkheid voor persoonlijke één op één-gesprekken.

Wat was voor het op gang komen van het project doorslaggevend?

Dat de regie in eigen hand genomen kon worden: bedenkers van het plan voeren het ook uit. Energie kwam vrij op het moment dat mensen aan de slag konden en de focus verlegd werd naar het hoe: hoe zijn we het beste vangnet dat er is voor levensvragen/-vreugden?

Knelpunten

De spanning zat in de vragen: hoeveel tijd trekken we uit voor inventarisatie en verkenning, hoeveel tijd heeft de werkgroep beschikbaar en in hoeverre is het format van Kerk in Actie dwingend?

Neveneffecten

- Goede oecumenische samenwerking binnen de werkgroep met gebruikmaking van het netwerk van andere kerken;
- Verrassende partners voor 2015-2016 (stage Haagse Hogeschool Den Haag, Athletes in Action voor speeltuin);
- De kerk is in beeld bij allerhande organisaties (woningcorporaties, overheid, zorg- en welzijnsinstellingen, sleutelfiguren in de wijk).

Continuïteit

Is gewaarborgd door de werkgroep.

Evaluatie van ervaringen

a) de projectgroep:

- Het kader (bijvoorbeeld de noodzaak van een buurtonderzoek dat niets toevoegde aan wat we al wisten) en de beleidstaal/wetenschappelijk jargon (swot-analyse, outreachend, inclusief/exclusief enz.) van Zorgzame Kerk is als nogal dwingend ervaren en de aansluiting bij de wijkgemeente Immanuel dreigde soms verloren te gaan;
- Kerk in Actie had transparanter en concreter het kader – of het gewenste procesverloop – kunnen communiceren en schetsen;
- Er is schroom op de inhoud: gaat het vooral om levensvragen en wat verstaan we daar dan onder ,of gaat het vooral om sociale nood? En: welke rol speelt geloof daarin?

b) de gemeenteadviseur:

- Qua tijd (negen maanden) was het een race tegen de klok;
- De projectgroep heeft een mentaliteit van aanpakken en mouwen opstropen. Dat betekent dat de verkenning en bezinning voor de werkgroep (te) lang duurde;
- Rol van blik van buiten en inbreng (gedeelde) expertise;
- Spanning tussen pas op de plaats, reflectie, bewaken van criteria versus: de mouwen opstropen en meegaan in het aan de slag gaan van de werkgroep;
- Duidelijk verschuiven qua rol van regie nemen naar adviseren en begeleiden;
- Er zijn wel contacten (geweest) met andere organisaties maar er is nog geen sprake van samenwerking en van afspraken over bijvoorbeeld doorverwijzen.

Leerpunten

- Oriëntatie op en betrokkenheid bij (organisaties in) de buurt geeft nieuwe dynamiek;
- Contacten met andere kerken in verband met starten van dit project versterkt de oecumene;
- Het is de vraag wat gesprekken met organisaties – die niet in de wijk zijn gevestigd maar er wel hun cliënten hebben – kunnen toevoegen als er al goede contacten zijn;
- Het aangereikte kader was wel belangrijk maar is ook soms als dwingend ervaren;
- Bezinning op de spanning tussen 'levensvragen' en 'sociale nood' is belangrijk om de koers van het project te kunnen bepalen.

Kerk als Knooppunt levensvragen: Protestantse Gemeente Doorn

Korte beschrijving

Al langere tijd is de Protestantse Gemeente Doorn (PGD) op zoek naar een nieuwe manier om in Doorn present te zijn. Naast het pastoraal-diaconale gemeentewerk zoekt zij naar mogelijkheden om ook voor dorpsgenoten (ook Utrechtse Heuvelrugbreed) een mogelijkheid te bieden voor aandacht, zinbeleving en diaconale ondersteuning. De PGD heeft in 2014 een plan ontwikkeld om tot een 'duurzaamheidswinkel' te komen met een inloopkarakter waarmee de pastoraal-diaconale presentie in het dorp een nieuwe invulling gaat krijgen. Bovendien bevordert de PGD de inzet voor een meer duurzame samenleving door een reparatiecafé en een website-consignatieverkoop van betere tweedehands artikelen.

Hoe kwam de pilot tot stand?

De informatie over het project Zorgzame Kerk die op een diaconale conferentie gegeven werd, sloot goed aan bij dit idee en verlangen en er werd contact gezocht met Kerk in Actie. Na een presentatie over Zorgzame Kerk in Doorn besloot de gemeente om de gewenste realisatie van pastoraal-diaconale presentie verder uit te werken in het kader van Zorgzame Kerk met de professionele ondersteuning en gedeelde ervaringen vanuit het land. 'Kerk als Knooppunt levensvragen' lijkt het meest aan te sluiten bij het idee en de kerk(locatie) – op het kruispunt van het dorp – en met name het bijbehorende zalencentrum kan een belangrijke rol spelen in de eerste realisatie van het project.

Datum van tekenen van het contract

Op 18 november 2014 is het contract getekend door Wil Vergoed en Ina Veldman namens de PGD en Anneke van der Velde en Robert Mazier (projectbegeleider) van de Protestantse Kerk.

Inbedding in kerkelijke gemeente

De aanvraag is ingediend door kerkenraad van de PG Doorn.

Samenstelling van de lokale projectgroep

De werkgroep is samengesteld uit leden van de protestantse gemeente. Twee predikanten (al snel één predikant), ambtsdragers en niet-ambtsdragers; in totaal acht leden. De werkgroep kreeg in het kader van de pilot ondersteuning van een gemeenteadviseur van de Protestantse Kerk van november 2014 tot en met juli 2015.

Aansluiting bij bestaande activiteiten

De PG Doorn heeft een traditie van een jaarlijkse rommelmarkt waarin door vele vrijwilligers uit de gemeente en de rooms-katholieke parochie uit de verkoop en het hergebruik van tweedehands-goederen grote voldoening werd gehaald. Daarnaast wordt maandelijks in het kerkelijk zalencentrum door vrijwilligers een goed betaalbare maaltijd voor veertig personen opgediend. Beide activiteiten zijn een goed aanknopingspunt.

Hoe zijn de hoofddoelen van het project geformuleerd?

De PG Doorn wil zich lokaal inzetten voor kwetsbare groepen en personen in de samenleving en voor hergebruik en duurzaamheid. In het pilotproject willen we dit verder verkennen en uitbouwen door te werken aan de opzet van een ontmoetings- en reparatiecafé in de Koningshof in Doorn.

Plan van aanpak van de lokale pilot

- In de eerste fase van de pilot verdere doordenking van hoe je de kerkelijke presentie en dienst in de samenleving kunt versterken. Dit is verwoord in de beschrijving hoe de pilot aansluit bij de in het project Zorgzame Kerk geformuleerde criteria. Bovendien is een aantal kwaliteitsvoorwaarden geformuleerd en uitgewerkt: laagdrempelig, duurzaam, verbinding met de kerk, geloof als inspiratiebron, pastorale en diaconale presentie, en 'verweven in bijeenkomsten'. Dit laatste impliceert dat met de vrijwilligers geopend (maaltijd en/of opening) en afgesloten/geëvalueerd wordt.

- Aan welke randvoorwaarden voor verdere realisatie moet worden voldaan? Het gaat hier om financiering, waaronder sponsoring, organisatie, tijdspad, informatie en PR.

- Hoe creëren we draagvlak, zowel binnen de eigen organisatie als in Doorn en de gemeente Utrechtse Heuvelrug?

- Welke (verrassende) partners kunnen we zoeken? In dit verband zijn contacten gelegd met bestaande lokale netwerken in de zorg, maar ook wordt voor materialen sponsoring en medewerking gezocht met plaatselijke ondernemers.

- Hoe organiseren we efficiënt en effectief de PR en communicatie om het project van de grond te krijgen? Er wordt een plan gemaakt voor zowel interne als externe communicatie en PR.

In de tweede fase wordt het concreter:

- Bepalen van de doelgroep: mensen met de behoefte aan ontmoeting, vooral 65+ ers; mensen die zoeken naar invulling voor dagopvang, tegen de achtergrond van afgenomen mogelijkheden door veranderde wetgeving); voorlopig wordt gemikt op ongeveer dertig personen.

- Een neveneffect is het ontlasten van mantelzorgers.

- De inzet van gemeenteleden / vrijwilligers, waaronder ook specifiek jongeren op projectbasis; in een eerder uitgevoerd onderzoek bleek dat ruim twintig gemeenteleden zich willen inzetten voor een pastoraal-diaconale inloopwinkel en reparatiecafé.

- In het reparatiecafé (ook de term 'pastoraal ontmoetingscafé' wordt gebruikt) moet ook een koffiehoek / doehoek / lectuurhoek / stiltehoek zijn. Het reparatiecafé start in september 2015. Er wordt gekeken naar het 'repaircafé' in Nieuwegein als voorbeeld.

Contacten met andere organisaties / inbedding van project in de lokale samenleving:

Er zit wel beweging in, maar het is nog wel allemaal erg binnenkerkelijk qua opzet, organisatie.

Contact met de burgemeester leverde niet meer op dan een verwijzing naar een welzijnsorganisatie.

Er zijn verbindingen met het dorpsnetwerk en met het mantelzorgoverleg.

Er zijn gesprekken gevoerd met enkele vergelijkbare initiatieven in Doorn en omgeving. Daaruit is gebleken dat er grote behoefte is aan dergelijke mogelijkheden. Afgesproken is dat de initiatieven elkaar moeten aanvullen en niet concurreren.

Contacten / betrokkenheid van andere kerken

Hier is niet voor gekozen. Doel was om eerst zelf iets te realiseren.

Op welke manier worden verbindingen gelegd met de beoogde doelgroep?

Via bestaande netwerken (o.a. dorpsnetwerk en het netwerk Saam) en bezoekers van de maandelijkse maaltijd 'het koningsmaal'. In eerste instantie wordt gekeken hoe het bezoek zich

ontwikkelt, daarna wordt gekeken of er een vorm van dagopvang kan worden aangeboden op de dagen dat het reparatiecafé geopend is.

Werving en scholing / training van vrijwilligers

Hiervoor is een plan gemaakt. De training is gericht op de vrijwilligers die als gastheer/gastvrouw optreden bij het Reparatie- en Ontmoetingscafé. In juni 2015 is de eerste trainingsavond. Gebruik wordt gemaakt van de modules die voor het project beschikbaar zijn rond 'de eigen geloofsbiografie', gesprekstechniek en presentietheorie.

Communicatie

Informatie over de stand van zaken in kerkblad en presentatie op een gemeenteavond.

Financiering

Er zijn tot nu toe weinig kosten aan het project. Gebruik van het gebouw is 'budgetneutraal' en de diaconie wil het project wel op de begroting zetten. Er is geen financiering door fondsen of van de burgerlijke gemeente. Voordeel (en dat trok Doorn over de drempel) was dat de ondersteuning door de gemeenteadviseur gratis was. 'Als daar € 3500,- voor betaald zou moeten worden hadden we het niet gedaan.'

Evaluatie van ervaringen van de projectgroep

(evaluatiegesprek wordt nog gevoerd)

Voldoet de pilot aan de tien criteria van het concept Zorgzame Kerk en waar ligt het accent?

Presentie is een van de drijfveren achter verschillende werkvormen van de PG Doorn. Een inloopmiddag in ons zalencentrum, bijvoorbeeld, in combinatie met het reparatiecafé geven een nieuwe aanzet.

Gastvrijheid, beschikbaarheid, bekendheid en bereikbaarheid zijn hier een belangrijk doel op zich. *Wederkerigheid en zinbeleving* zijn belangrijk in een samenleving waar mensen uitgeschakeld raken. Zowel voor bezoekers als vrijwilligers geeft de ontmoeting of het gebruiken van het eigen talent in het reparatiecafé een nieuwe dimensie.

Maatschappelijke verantwoordelijkheid en inbedding is voor onze kerkgemeenschap, in een dorp aan het kruispunt gesitueerd, altijd een belangrijk gegeven geweest. Door middel van dit project kan dit aspect op een natuurlijke manier versterkt worden. Kerk en zalencentrum vormen al een centraal ontmoetingspunt voor alle lagen van de bevolking.

Worden de doelen van het project gerealiseerd?

In april 2015 is de werkgroep gevormd die verantwoordelijk is voor het repaircafé annex ontmoetingsruimte in het zalencentrum van de protestantse kerk in Doorn. In de werkgroep zit ook iemand die geen binding heeft met de kerk. Het repaircafé is open op de eerste en derde vrijdag van de maand en start op 18 september 2015. Er zijn ongeveer vijftien gastvrouwen en -heren (er wordt nog wel gezocht naar extra) en er is nog vraag naar gereedschap. Op de website van PG Doorn staat informatie over het 'repaircafé 't Saam' onder de titel van zorgzame kerk. Doorn kiest er voor zich niet aan te sluiten bij de landelijke lijst van www.repaircafe.nl maar zich zelfstandig te profileren.

Knelpunt

De doorlooptijd voor het project was vrij kort.

Neveneffecten

Inschakeling van gemeenteleden die liever niet vergaderen maar hun handen uit de mouwen willen steken.

Continuïteit

Het reparatiecafé wordt opgehangen binnen het pastoraal-diaconaal apparaat en daarmee bestuurlijk geborgd. Een half jaar na de start wordt geëvalueerd om te kijken of het goed loopt.

Leerpunten

Bezinning en verdieping in de werkgroep over de vraag 'wat zijn levensvragen?' is essentieel om tot een goede focus te komen. De werkgroep onderscheidt daarbij levensvragen van geloofsvragen en relateert dat verschil ook aan verschil in godsbeelden en mensbeelden. Dat zou een specifiek aandachtspunt kunnen zijn in de trainingen voor het project Zorgzame Kerk. Ook gaat het in de ontmoetingen misschien eerder om 'levensverhalen' dan om 'levensvragen'.

Met het inzetten op een 'reparatiecafé' schakel je gemeenteleden in die liever niet vergaderen of bezinnen maar hun handen uit de mouwen willen steken.

Kerk als knooppunt levensvragen: De Open Hof Ede

Korte beschrijving

De Open Hof wil een zorgzame kerkgemeenschap zijn. Omdat ook de overheid meer van kerken verwacht in het kader van de decentralisatie van zorg van rijk naar gemeente is 'omzien naar elkaar' belangrijk. Daarom is de werkgroep 'Omzien naar elkaar' gevormd die in februari 2014 een visienota 'One' presenteerde. Kerngedachte is om de zorg voor mensen binnen en buiten de protestantse wijkgemeente De Open Hof meer bij individuele gemeenteleden te leggen. Dat is nodig omdat het aantal ambtsdragers, coördinatoren en contactpersonen ('functionarissen') met deze taken afneemt. En dat vergroot het risico dat mensen niet gezien worden, of niet meer met 'iemand van de kerk' hun vragen en verwachtingen kunnen delen. De pilot in Ede is gericht op het vormen van 'kringen van nabijheid' of 'one'-kringen (omzien naar elkaar).

Hoe kwam de pilot tot stand?

De werkgroep 'Omzien naar elkaar' heeft in 2014 contact gezocht met het project Zorgzame Kerk. Deelname aan deze pilot is voor de werkgroep een belangrijke voedingsbron om De Open Hof te profileren als 'knooppunt voor levensvragen' en te blijven functioneren als een laagdrempelige kerkgemeenschap in de participatiesamenleving. Op 21 oktober 2014 is het contract getekend. Een gemeenteadviseur van de Protestantse Kerk heeft gedurende de looptijd van de pilot de werkgroep geadviseerd. Formeel is de looptijd negen maanden maar omdat weinig beroep gedaan is op de gemeenteadviseur loopt dat misschien nog enkele maanden door.

Samenstelling van de lokale projectgroep

De projectgroep bestaat uit twaalf personen, allen afkomstig uit de kerkelijke wijkgemeente. In de projectgroep zitten deels ambtsdragers, deels wijkcontactpersonen en een aantal mensen vanuit hun betrokkenheid en interesse. Soms wordt gewerkt met subgroepjes ('One in de wijk'). Niet alle projectgroepleden zijn alle vergaderingen aanwezig. Halverwege de pilot is de betrokken gemeenteadviseur vertrokken, een andere nam de taak over. Ook kwam er een nieuwe voorzitter.

Inbedding in kerkelijke gemeente

De wijkkerkenraad is verantwoordelijk voor de pilot en de projectwerkgroep One.

Hoe zijn de hoofddoelen van het project geformuleerd?

De Open Hof te Ede profileren als 'knooppunt voor levensvragen' en te blijven functioneren als een laagdrempelige kerkgemeenschap in de participatiesamenleving. Het beoogd eindresultaat is dat gemeenteleden de zorg voor de ander niet overlaten aan de 'functionaris' (ambtsdrager, coördinator, contactpersoon) maar steeds vaker zelf het initiatief nemen om de ander 'outreaching' te omarmen, er voor hem of haar te zijn in goede en in kwade dagen bij zowel lief als leed. Een levende gemeente present in een grote ruimte.

Het project heeft zowel aandacht voor het vitaliseren van de gemeente als voor het ontwikkelen van zorg voor mensen (zowel kerkleden als niet-kerkleden) in de wijk. In het project wordt niet specifiek gefocust op bepaalde doelgroepen.

In de loop van het project worden de plannen geconcentreerd tot:

- Uitbreiding en verbreding van kringen, waarbij de kring als middel wordt gezien om zorg en aandacht te delen met elkaar

- One in de wijk: op welke manier kunnen we als kerkgemeenschap wijkbewoners die het nodig hebben ondersteunen en helpen.

Communicatie over het project binnen en buiten de kerken

Op de website staat informatie over het project. Minimaal maandelijks staat een artikel over de ambities en voortgang van de One-kringen op de website en in 'Kijk op de Wijk'.

In maart 2015 wordt een gemeenteavond georganiseerd over One-kringen.

In oktober 2015 wordt een themadienst georganiseerd.

Ook is een blog te vinden ('Sam One') die de ontwikkelingen in dit project volgt.

Een onderdeel van het pilotplan is communiceren met de wijk: vertel de wijkbewoners wat er wordt gedaan. Van deze communicatie naar buiten toe komt in deze pilotfase nog niet veel terecht.

Contacten met andere kerken

Er zijn contacten met de vrijgemaakte Ontmoetingskerk en met de hervormde gemeente De Ark.

Concrete activiteiten

Voorafgaand aan de pilot oriënteert de gemeente zich in februari 2014 op basis van een visienota One (=Omzien naar elkaar). In het kader hiervan zijn de Diaconale- en Pastorale Raden samengevoegd tot de 'Raad Omzien naar Elkaar' en de secties waarin de circa 800 pastorale eenheden (adressen) zijn verdeeld, teruggebracht van zeven naar vijf. Dan zijn minder 'functionarissen' nodig.

In oktober 2014 wordt de pilot gestart. De eerste concrete ideeën/activiteiten zijn:

- a. Het organiseren van twee 'Omzien naar elkaar'-groepen (One-groepen): één geografisch (in de Hoffenwijk) en één interessegeoriënteerde kring (kookkring).
 - b. Het betrekken van de bestaande vier wijkkringen bij de uitgangspunten van de One-kringen; daarvoor worden door de werkgroep bezoeken gebracht aan deze wijkkringen. Blijkens de website zijn er in juni 2015 zeven kringen die als 'One-kring' worden gekwalificeerd; bij de informatie van twee van die kringen is aangegeven dat ze ook gericht zijn op niet-kerkelijke buurtgenoten.
 - c. Een One-vorm voor jongeren ontwikkelen in overleg met de jeugdouderling en jeugdraad; de eerste contacten zijn inmiddels gelegd.
 - d. Tijdelijk mensen (jong-oud, vitaal-behoefstig, enz.) aan elkaar koppelen als jaarmaatje of kerkvrienden.
 - e). Aansluiten bij activiteiten in de wijk en daarvoor een jaarkalender maken i.s.m. alle bestaande werkgroepen.
 - f. Andere (verrassende) vormen van omzien naar elkaar onderzoeken, zoals een lief & leed-bord in de Open Hof en 'app-groepen' voor kringen, buurten; stiltecentrum en beeldentuin en labyrint.
- Aan a, b en c is inmiddels uitvoering gegeven; deze drie activiteiten zijn overwegend binnenkerkelijk van aard. D, e en f verkeren nog in de idee-fase.
- h. Voor het deelproject 'One in de wijk' is een deelplan gemaakt. Een subgroep is hiermee aan de slag gegaan. Het accent ligt blijkens het plan op diaconale en pastorale hulpverlening voor mensen in de wijk. Ook wordt aangegeven dat het vooral gaat om kortdurende (eenmalig) lichte hulp- en zorgtaken. De concrete hulpvragen zouden binnen kunnen komen o.a. via het sociaal wijkteam, het diaconaal- en pastoraal meldpunt en De Medewerker. Het projectteam One in de wijk beoordeelt vervolgens de hulpvragen aan de hand van een aantal criteria. Dit plan bevat veel haken en ogen en

tot op heden is het niet gelukt hier een concrete en werkbare vorm aan te geven.

Contacten met andere organisaties / inbedding van project in de lokale samenleving

Contacten met andere organisaties zijn er slechts mondjesmaat. Er is een sociale kaart gemaakt, deels op basis van de bestaande sociale kaart van de Diaconale Raad Ede en er zijn contacten geweest met een aantal organisaties: Veldhuizen Actief, HiP van Diaconaal Platform Ede, Vrijwilligersdatabank De Medewerker, Stichting Present en Dien je Stad, Hart voor Veldhuizen, Wijkcentra De Velder / Katenhorst, Meet inn, INE (Interkerkelijk Noodfonds Ede), Diaconaal Platform in Ede (met name i.v.m. de sociale kaart van Ede en in verband met de contacten met de burgerlijke gemeente in relatie tot de Wmo), Loket voor Zorg en Welzijn Ede (digitaal informatiepunt Zorg & Welzijn = vertrekpunt m.b.t. het aanbod van organisaties op het terrein van zorg, welzijn en wonen in de gemeente Ede).

Het leggen van contact met de wijkcentra is gestart.

Iemand van 'De Medewerker' is uitgenodigd op de vergadering van de projectgroep in verband met het mogelijk afstemmen van vrijwilligerswerk dat gericht is op zorg in de wijk.

De relatie met Diaconaal Platform Ede is vooral van belang vanwege:

- gesprekspartner zijn richting de overheid;
- de signaleerfunctie via het platform bij overheid onder de aandacht brengen;
- de samenwerking met en afstemming tussen diaconieën bevorderen;
- hulp bieden voor alle burgers via centrale intake / loketfunctie;
- bijhouden van een vrijwilligersbestand;
- instellen van werkgroepen, vaak rond Wmo en schuldhulp.

Werving en scholing / training van vrijwilligers

Kringleiders zoeken en coachen voor twee typen kringen: een geografische (in de Hoffenwijk) en een interessegeoriënteerde (kookkring). Twee kringleiders werven deelnemers voor een kring in de Hoffenwijk en een coördinator vormt één of meer kookkringen. Een toerustingsavond van bestaande en nieuwe kringleiders is gepland. Mogelijk is ook een 'One training' voor vrijwilligers om te leren signaleren en melden / verwijzen. Doordat er behalve de kringen nog niet een concreet project van de grond is gekomen zijn er nog geen vrijwilligers geworven.

Voldoet de pilot aan de tien criteria van het concept Zorgzame Kerk en waar ligt het accent?

Hieraan is niet veel aandacht besteed, tenminste kijkend naar het projectmateriaal dat beschikbaar is op Sharepoint. Waar in het project de term 'outreaching' gebruikt wordt is het niet altijd zo dat er oog is voor mensen buiten de eigen kerkgemeenschap.

Evaluatie van ervaringen: zijn er evaluaties van de lokale projectgroep zelf?

Tussentijdse evaluatie (maart): hier is geen informatie over ontvangen.

Eind augustus maakte de werkgroep (met de landelijke projectbegeleider en gemeenteadviseur) een evaluatie omdat op dat moment de pilotfase was afgelopen.

Een conclusie is dat het project nog te weinig van de grond gekomen om het af te ronden, het is de

vraag hoe hiermee omgegaan wordt. De werkgroep zelf zal vanaf oktober onder de 'Raad Omzien naar Elkaar' (pastoraat én diaconaat) vallen en hiermee doorgaan.

Evaluerende opmerkingen van de betrokken gemeenteadviseur

De pilot loopt geheel niet volgens planning, de frequentie van bijeenkomen van de projectgroep is laag, en van de projectgroep is soms maar de helft van de leden aanwezig. Er is geen strak en gefaseerd plan van aanpak en zijn geen verslagen, wel summiere aantekeningen van de projectgroep. Er zijn wel veel goede ideeën maar het concretiseren en uitvoeren ervan blijkt lastig. Bijvoorbeeld bij 'zorg voor de ander' is er (nog) onvoldoende beeld van wat die ander aan zorg zou willen ontvangen. Gaat het om een luisterend oor, hulp verlenen (maar wat dan concreet?) of om klusjes doen? De gerichtheid is eerder binnenkerkelijk dan op de buurt; alleen in de One-kring Veldhuizen is dat duidelijk anders.

Worden de doelen van het project gerealiseerd?

Dat zal de evaluatie van de projectgroep moeten uitwijzen. Het onderdeel 'One-kringen' is deels gerealiseerd met het opzetten van enkele nieuwe kringen en om de bestaande kringen te informeren over wat omzien naar elkaar betekent als kringgenoten.

Communicatie met de gemeente loopt via het kerkblad, er komt ook een themadienst. Op de gemeentevening was slechts één gemeentelid aanwezig dat niet betrokken was.

Het onderdeel 'One in de wijk' is nog niet van de grond gekomen.

Wat was voor het op gang komen van het project doorslaggevend?

Door plannen die er waren te verbinden met het project Zorgzame Kerk werd het in een kader geplaatst.

Knelpunten

- Het ontbreken van een helder plan en doel. Wel projectplannen en een werkschema maar veel wollig taalgebruik om idealen te beschrijven, zonder concreet idee.
- Tussentijdse wisselingen: zowel de voorzitter van de werkgroep als de gemeenteadviseur zijn gestopt; de nieuwe voorzitter en nieuwe gemeenteadviseur hadden tijd nodig om er goed in te komen.
- Het overlaten van een belangrijk onderdeel aan een subgroepje dat goede intenties heeft maar niet weet hoe dit handen en voeten te geven; hierin ontstond een patstelling.
- Verschillende visies binnen de werkgroep, bijvoorbeeld over in hoeverre je je moet richten op gemeenteleden of wijkgenoten. Veel discussie en gepraat, weinig daadkracht.
- Moeite met het aangaan van samenwerkingsverbanden, willen het graag zelf doen.

Continuïteit: is de voortgang van het project gewaarborgd ?

Het project is met de officiële afronding van de pilot nog niet genoeg van de grond gekomen om door te kunnen gaan. De werkgroep heeft wel voldoende mensen en ook ideeën maar er mist structuur en een helder plan. Er is nog geen gebruik gemaakt van het scholingsaanbod.

Is de kerk nu een zorgzame kerk geworden?

De projectgroep heeft wel voor ogen dat 'omzien naar elkaar' iets is van alle gemeenteleden, niet alleen binnen de kerk maar ook in de eigen omgeving, maar het 'zorgzame kerk' zijn ziet ze als iets van lange adem. Uitbreiding van het aantal kringen kan de onderlinge zorg versterken maar het blijft nogal binnenkerkelijk.

Leerpunten

De werkgroep had geen helder en gefaseerd plan van aanpak. Daardoor bleek ondanks veel goede ideeën het concretiseren en uitvoeren ervan lastig te zijn. Er zijn bijvoorbeeld ook geen verslagen van de bijeenkomsten van de werkgroep.

Inhoudelijk is niet duidelijk wat bedoeld wordt met 'levensvragen' en 'zorg voor de ander'. Gaat het om een luisterend oor of om hulp verlenen (maar wat dan concreet?) of om klusjes doen? Goede bezinning daarop kan helpen om het project te sturen.

Door de bestaande plannen en ideeën te verbinden met het project Zorgzame Kerk werd het in een kader geplaatst.

Een knelpunt was de wisseling van zowel de voorzitter van de werkgroep als de gemeenteadviseur halverwege de pilot.

De werkgroep werkte ook met subgroepjes waardoor de regie over het geheel ontbrak en er soms een patstelling ontstond door verschillen in visie, bijvoorbeeld over gerichtheid op de wijk of op gemeenteleden.

Kerk als knooppunt levensvragen: Ontmoetingskerk Krimpen aan de Lek

Korte beschrijving

Zorg voor mensen is niet meer vanzelfsprekend een overheidstaak. De nadruk ligt steeds meer op de eigen kracht van burgers en hun sociaal netwerk. Door de terugtrekkende overheid dreigen mensen met een zorgvraag straks in nood te komen. Financieel, maar ook door sociaal isolement, gebrek aan zorg of overbelasting van mantelzorgers.

De Ontmoetingskerk te Krimpen aan de Lek is een (gereformeerde) protestantse gemeente met een kleine 300 gemeenteleden en een predikantsplaats voor 50%. De gemeente vergrijst en is op zoek naar een vorm om niet alleen kerk te zijn voor de eigen gemeenteleden, maar ook voor mensen buiten de kerk. Dat krijgt nu vorm in een inloopuur in de kerk, voornamelijk voor de eigen gemeenteleden. Het voorziet in een behoefte. De gemeente wil in deze pilot onderzoeken hoe het pastorale inloopuur voor gemeenteleden kan uitbreiden naar een open aanbod van zinnige gesprekken voor alle inwoners van Krimpen aan de Lek.

Na beëindiging van de pilot gaat op 7 september 2015 het Knooppunt onder de naam KLiK (Knooppunt Levensvragen in Krimpen) de operationele fase in, in het Cultuurhuis in Krimpen.

Hoe kwam de pilot tot stand?

De kerkenraad nam kennis van het project Zorgzame Kerk en besloot om mee te doen aan de pilot Kerk als knooppunt levensvragen. Na een periode van oriëntatie op de uit te voeren taak is contact gelegd met de hervormde gemeente met de vraag aan te sluiten bij de pilot. De kerkenraad reageerde positief op het verzoek. De projectaanvraag dateert van juli 2014 en het contract is in oktober 2014 getekend onder verantwoordelijkheid van de kerkenraad.

Samenstelling van de lokale projectgroep

Predikant, bestuurder van een Zorgverzekering, gemeentelid en vrijwilliger Cultuurhuis, ouderling kerkrentmeester, pastoraal bezoeker en jonge creatieve vrouw. Ook is een afgevaardigde van de hervormde gemeente, met bestuurlijke ervaring, tot de projectgroep toegetreden. De verscheidenheid aan kwaliteiten en veelhoorns in de lokale samenleving binnen de projectgroep draagt bij aan de positieve ontwikkelingen.

De projectgroep krijgt ondersteuning van een gemeenteadviseur van de Protestantse Kerk.

Die rol is begeleidend, meedenken over stappen die gezet moeten worden, adviseren, toerusting van de vrijwilligers.

Financiering van het project c.q. de activiteiten

Er is een begroting voor het project voor de periode 2015-2018 en gedeeltelijke dekking van de kosten. Financiering wordt gevraagd aan verschillende fondsen, waaronder het Stimuleringsfonds RABO.

Hoofddoelen van het project

De Ontmoetingskerk wil zich inzetten als zorgzame kerk voor mensen met hun levensvragen en vooral ook voor kwetsbare mensen met een klein sociaal netwerk. Niet alleen voor de eigen gemeenteleden maar ook voor mensen buiten de kerk. Er is onderzoek gedaan of er behoefte aan was in Krimpen aan de Lek. Dit bleek het geval te zijn, want er is geen enkele andere organisatie in

het dorp die expliciet aandacht aan levensvragen geeft. Het Cultuurhuis lijkt daarvoor een goede plek met een lage drempel. Beoogd eindresultaat: 'Mensen weten ons te vinden tijdens inloopuur in Cultuurhuis, via vrijwilligers daar en door folders die daar liggen en bij andere organisaties en professionals en via de website www.knooppuntklik.nl.'

Plan van aanpak van de lokale pilot

De werkgroep volgt globaal het aangeboden stramien voor een plan van aanpak:

- de werkgroep bezint zich op de vraag 'wat zijn levensvragen';
- de werkgroep onderzoekt of er vraag naar / behoefte is aan zinvolle gesprekken;
- de werkgroep betreft een andere gemeente / kerk of organisatie bij het initiatief;
- de werkgroep onderzoekt hoe het inloopuur gekoppeld kan worden aan een andere activiteit die drempelverlagend is;
- de werkgroep werft vrijwilligers en zorgt voor toerusting;
- de werkgroep zorgt voor communicatie over het project, intern en extern;
- de werkgroep verkent mogelijkheden voor financiering via fondsen;
- de werkgroep overlegt met het Cultuurhuis voor ruimte.

In mei 2015 is het plan van aanpak na de eerste verkenningen herschreven, definitief gemaakt en aan beide kerkenraden verzonden.

Inbedding in kerkelijke gemeente

Dit project valt onder de verantwoordelijkheid van de kerkenraden van de Ontmoetingskerk en de hervormde gemeente. De kerkenraad van de hervormde gemeente doet mee in het project, en een afgevaardigde van deze wijkgemeente wordt lid van de werkgroep. Er zijn ook twee vrijwilligers uit hun kring naast de vier uit de Ontmoetingskerk. Beide diaconieën vinden het een goed initiatief.

Communicatie over het project binnen en buiten de kerken

Gemeenteavond in de Ontmoetingskerk; gesprek in beide kerkenraden; folder – ook neerleggen bij de organisaties in het netwerk; kerkblad en zondagsbrief; contacten met (welzijns)organisaties; website van de beide kerken; regionale krant en lokale radio (vooral n.a.v. de Startactiviteit); Informatie over het project in het informatieboekje van Welzijnsorganisatie Nederlek (WON).

Contacten met andere organisaties / inbedding van project in de lokale samenleving

Er is een lijst gemaakt van organisaties/professionals als mogelijke samenwerkingspartners of als mogelijkheid om door te verwijzen. Op basis van deze lijst zijn gesprekken gevoerd met sleutelfiguren bij deze organisaties en is gepeild wat de behoefte is van de doelgroepen van deze organisaties aan gesprek over levensvragen.

Het gaat om verschillende organisaties: school, WON (= welzijnsorganisatie Nederlek); Tafeltje dekje; CDA; Vierstroom (= thuishulp, wijkverpleging, huisartsen); bureau rechtshulp, wijkondersteuner WMO; Cultuurhuis; voedselbank; NPV. Met een aantal organisaties is afgesproken dat verwijzingen over en weer mogelijk zijn.

Relatie met overheid

In het najaar 2014 is de gemeente Krimpenerwaard ontstaan door een samenvoeging van vijf gemeenten in de Krimpenerwaard. Begin januari is een nieuw college gevormd. Veel is nog

onduidelijk op gebied van welzijn. Dat kan mogelijkheden bieden, maar daar moet men dan expliciet naar op zoek. Dat betekent ook dat er soms nog onduidelijkheden zijn over afspraken m.b.t. Welzijn. Een van de werkgroepleden heeft veel contacten bij de gemeente en legt nadere, concrete contacten zodra hij denkt dat dat kan.

Locatie: Cultuurhuis

Met het Cultuurhuis zijn afspraken gemaakt. De start is op 7 september, na de zomervakantie 2015 moet het Cultuurhuis twee keer per maand beschikbaar zijn voor gesprek. Dat wordt gekoppeld aan bestaande activiteiten:

- één keer per maand tijdens het spreekuur van de rechtswinkel (eerste maandagavond van de maand)
- één keer per maand tijdens het koffie- en theeuur (derde donderdagmiddag van de maand) , voor mensen uit heel Krimpen aan de Lek.

[[Zie voor visie ed. <http://www.kultuurhus.nl/index.php?page=Excursie+Denemarken+09>]]

Kortom: doel van een cultuurhuis is een leefbaar dorp met duurzame sociale samenhang.

Wat is volgens de ‘andere organisaties’ de toegevoegde waarde van het kerkelijke project?

Alle mensen / organisaties die we spraken erkennen het belang van ruimte om levensvragen aan de orde te stellen en het gebrek aan tijd in de zorg. Ze zijn er geen van allen zelf actief mee bezig.

Het gaat er uiteindelijk om mensen te bereiken: op welke manier worden verbindingen gelegd met mensen die concrete zorg nodig hebben die ze ergens anders niet krijgen?

Via organisaties als WON, Cultuurhuis en thuiszorgmedewerkers worden mensen op het Knooppunt levensvragen attent gemaakt, mondeling en via de folder. De vrijwilligers van het Cultuurhuis zijn daarin ook actief. Mensen kunnen hen ook via een aparte link op de websites van beide kerken bereiken met een concrete vraag om een gesprek.

Werving en scholing / training van vrijwilligers

Er is een vrijwilligersprofiel opgesteld en een vrijwilligersovereenkomst gemaakt met een aanbod voor scholing. Ook wordt gezorgd voor een VOG (verklaring omtrent gedrag) van de vrijwilliger.

Er zijn zes vrijwilligers geworven. Zij krijgen training voor persoonlijk en/of digitaal gesprek.

De toerusting werkt met modules en zal twee keer voor de zomer en één keer na de zomer plaatsvinden. De modules verkeren nog in de pilotfase en gaan over Levensvragen, Eenzaamheid en netwerkvorming, Werkvormen en gespreksvaardigheden, Presentie (methodisch) en Wmo en samenleving.

Evaluatie van ervaringen

- Projectgroep: heel prettig samengewerkt vanuit ieders eigen kwaliteiten, achterban e.d. Goede werkgroep is wel heel belangrijk! Doordacht samenstellen. Voortgang geven, ideeën aanreiken, structuur geven aan vergadering. Samen sterk voor een doel. Afgebakende taak.

- Vraag of vraag en aanbod elkaar gaan vinden.
- Vraag over kwaliteiten vrijwilligers, wat kunnen ze aan? Doorverwijzen?
- Veel gestoeid over ‘levensvragen’, vraag van mensen.

De volgende risicofactoren:

- We vinden te weinig goede vrijwilligers.
- We hebben te weinig geld voor de meest nodige kosten (folders ed.).
- De kosten van de training voor nieuw komende vrijwilligers zijn te hoog.

Eindevaluatie van de pilot met de werkgroep, projectleider Anneke van de Velde en de gemeente-adviseur op 27 augustus.

Na een half jaar werken als knooppunt evalueert de werkgroep de voortgang met de kerkenraden. Dat zal plaatsvinden begin 2016. De vrijwilligers doen dat in november 2015 na hun eerste ervaringen.

Voldoet de pilot aan de tien criteria van het concept Zorgzame Kerk?

Niet alle criteria worden even sterk gevoeld. Zo moet de 'presentie houding' nog nader verkend worden met de vrijwilligers.

Eigentijds, contextueel en aanhakend bij wat (niet) is, krijgt vorm in de plek voor de ontmoetingen, nl. het Cultuurhuis.

Actief naar buiten is het zeker door de contacten met heel veel organisaties/huisartsen, scholen in het dorp. Vooral dit laatste criterium is met het criterium 'inclusief en wederkerig' van belang.

Worden de doelen van het project gerealiseerd?

Dat is pas duidelijk na de evaluatie over een (half) jaar, maar het lijkt er wel op.

Wat was voor het op gang komen van het project doorslaggevend?

Het verlangen van de predikant en de kerkenraad om er te zijn voor mensen met levensvragen in (heel) Krimpen aan de Lek. Dat ontstond na veel mooie contacten in het dorp door het dorpsfeest 'Krimpen 950 jaar'.

Knelpunten

De financiën zijn nog niet rond, maar er is goede hoop op bijdragen vanuit fondsen. Bovendien staan beide colleges van kerkrentmeesters en diakenen garant voor een maximaal bedrag van € 850,-.

Neveneffecten

Door dit project zijn er veel contacten gelegd in de samenleving. Bovendien is er een inhoudelijk contact met de hervormde gemeente. Naast het jeugdwerk en het ouderenwerk is dit nu een gezamenlijk initiatief.

Continuïteit

De kerkenraad van de Ontmoetingskerk voelt zich echt 'eigenaar' van het knooppunt levensvragen. De kerkrentmeester uit de werkgroep blijft betrokken (financiën en coördinatie vrijwilligers) en ook de predikant (voor vragen en meedenken). De kerkenraad/gemeente is eropuit om het knooppunt een vaste plek te laten zijn in Krimpen. De predikanten van beide kerken is bereikbaar voor vragen van de vrijwilligers. Bovendien zijn meerdere vrijwilligers van de werkgroep zo enthousiast dat zij

actief zijn in de voortgang, zoals de ouderling kerkrentmeester rond financiën en coördinatie en de creatieve jonge vrouw m.b.t. de PR.

Is de kerk nu een zorgzame kerk geworden?

Dat is ze al en dat groeit in het kader van 'zorgzame kerk'.

Leerpunten

- Van doorslaggevend belang was het verlangen van de predikant en de kerkenraad om er te zijn voor mensen met levensvragen in (heel) Krimpen aan de Lek. Dat ontstond na veel mooie contacten in het dorp door het dorpsfeest 'Krimpen 950 jaar'.
- Een werkgroep met verschillende (elkaar aanvullende) kwaliteiten en de wens om zich daadwerkelijk in te zetten én afgebakende taakstelling is heel belangrijk!
- Draagvlak bij de eigen gemeente (kerk) is belangrijk.
- Door dit project zijn er veel contacten gelegd in de samenleving. Bovendien is er een inhoudelijk contact met de hervormde gemeente. Naast het jeugdwerk en het ouderenwerk is dit nu een gezamenlijk initiatief.
- De toerusting zou nog meer op 'levensvragen' kunnen worden toegespitst.
- Een wens is uitwisseling tussen meerdere pilot groepen m.b.t. Knooppunt levensvragen.

Kerk als knooppunt levensvragen: Maranathawijkgemeente Leiden

Korte beschrijving

De Maranathawijkgemeente is een geloofsgemeenschap – met ‘geloven’ als werkwoord en de nadruk op gemeenschap. Activiteiten in de wijkgemeente hebben vaak een praktisch diaconaal karakter. In de wijk is sprake van armoede, eenzaamheid en opvoedingsproblematiek. Sinds 2006 beschikt de wijkgemeente niet meer over een eigen predikant en eigen kerkgebouw, maar wel over een steunpunt in de wijk, De Wijkplaats. De wijkgemeente onderhoudt van hieruit contacten met buurtbewoners en maatschappelijke partners.

Sinds 2015 beschikt de Maranathawijk over een kerkelijk werker (50%) en een kerkelijk medewerker (20%). Laatstgenoemde is – op basis van haar kennis als religiewetenschapper en haar ervaring in kerk-bestuurlijk Leiden – in het bijzonder aangetrokken voor de invulling van het project Zorgzame Kerk. Beiden – kerkelijk werker en kerkelijk medewerker – werken vanuit De Wijkplaats.

Hoe kwam de pilot tot stand

Naar aanleiding van een artikel in Kerkinformatie over het project Zorgzame Kerk en een daaropvolgend gesprek met de projectleider wil de Maranathawijkgemeente van de Protestantse Gemeente Leiden graag als pilotgemeente meedraaien in het deelproject Kerk als knooppunt van levensvragen. In juni 2014 wordt namens de kerkenraad een contract getekend door de voorzitter van de werkgroep, tevens plaatselijk kerkelijk werker, en de landelijke projectleider.

Samenstelling van de lokale projectgroep

De projectgroep bestond bij de start uit vijf leden: de voorzitter van de kerkenraad, een diaken en een gemeentelid met een lange staat van dienst uit de Maranathawijk, een gemeentelid uit de Vredeskerk en de kerkelijk werker van de Maranathawijk. De kerkelijk werker is de voorzitter van de projectgroep. De pilot krijgt ondersteuning van een gemeenteadviseur van de Protestantse Kerk in een begeleidende en adviserende rol.

Een complicerende factor was dat vrij kort na de start van de pilot de kerkelijk werker wegviel. De werkgroep is daardoor niet in staat geweest om een stevige start te maken en een duidelijke koers uit te zetten. Feitelijk is er een vacuüm van ongeveer een half jaar. Dat wordt plaatselijk door de kerkenraad en landelijk door de organisatie van het project Zorgzame Kerk onvoldoende opgepakt. Na de aanstelling van een nieuwe kerkelijk medewerker die het voorzitterschap van de projectgroep op zich neemt krijgt het project een ‘doorstart’ en wordt een nieuw projectplan geschreven. De huidige werkgroep is samengesteld uit één gemeentelid, twee leden van de kerkenraad en de kerkelijk medewerker.

Inbedding in kerkelijke gemeente/kerken

De projectgroep is samengesteld uit o.a. leden van de kerkenraad. Er zijn contacten met de Vredeskerk waar gekerkt wordt en waarmee wordt samengewerkt en met wie een voornemen tot fuseren is uitgesproken. De Maranathawijkgemeente werkt samen met de NGK Oegstgeest in de buurtinloop en met Crossroads in de fietskliniek. Deze contacten verlopen informeel.

Hoofddoelen van het project

Pas na de doorstart is door de projectgroep een werkplan opgesteld en een koers uitgezet. Het

realiseren van een zichtbare en herkenbare aanwezigheid als protestantse gemeente op basis van een duidelijk afgebakende identiteit waar mensen binnen en buiten de wijk voor hun **levensvragen** in de breedste zin van het woord, zowel vraaggericht als aanbodgericht, terecht kunnen. De Wijkplaats fungeert daarbij als **knooppunt** – dat wil zeggen: als spil en als baken – zowel in het zelf aanbieden van wijkgerichte activiteiten als in het doorverwijzen naar activiteiten van gelieerde kerken of kerkelijke gemeenten of andere, meer geëigende kanalen. Tegelijk wordt zo gewerkt aan de vitalisering Maranathawijkgemeente en PGL breed.

Plan van aanpak van de lokale pilot

Het werkplan is na de herstart van de pilot geschreven. De kern ervan is als volgt:

Het project Zorgzame Kerk in de Maranathawijk in Leiden is gefundeerd op drie pijlers:

1) Creëren van zichtbaarheid: de Wijkplaats als ‘gezicht’ van de Maranathawijkgemeente.

De Wijkplaats heeft weinig sfeer en uitstraling en er is geen bekendheid. Met een communicatieplan en onder meer het maken van een website waarop de Wijkplaats als *community*, als wijkgemeente zichzelf presenteert, wordt daaraan gewerkt.

2) Ondersteunen en/of uitbouwen van bestaande activiteiten: er zijn eigen activiteiten in en vanuit de wijkplaats, zoals de gemeentemaaltijden en vieringen in serviceflat Schouwenhove en verzorgingstehuis Robijnhof. Daarnaast zijn er activiteiten die worden verzorgd door externe partijen, met name door Crossroads Leiden en de Nederlands Gereformeerde Kerk Oegstgeest. Deze activiteiten, te weten de fietskliniek en de (vrouwen)inloopmiddagen, zijn gericht op hulpverlening voor voornamelijk mensen met een andere culturele achtergrond. Binnen het project Zorgzame Kerk zoeken we naar mogelijkheden om onze partners in de uitvoering van deze activiteiten te ondersteunen en de activiteiten uit te breiden naar andere kwetsbare doelgroepen.

In het werkplan wordt aangegeven dat zorgvuldigheid is geboden in de contacten met Crossroads en NGK Oegstgeest.

3) Ontwikkelen van nieuwe activiteiten: er is een lijst gemaakt van mogelijkheden die worden onderzocht, zoals mobiele theebrigade; Wijkplaatscafé; fotoprijsvraag; loket levensvragen; pastoraal spreekuur / inloopuurtje; filmavonden / gespreksavonden / themabijeenkomsten; maaltijden / soepsessies in gesprek met de buurt; Athletes in action.

Op advies van de landelijke projectgroep – die deze inzet te breed vindt – wordt de pilot toegespitst op een enkele activiteit en de werkgroep kiest ervoor eerst te onderzoeken wat er mogelijk is met de drie vaste medewerkers en de vrijwilligers bij de Fietsenwerkplaats. Uit deze inventarisatie kwam een behoefte aan het aantrekken van extra gastvrouwen/-heren. De ontmoetingen bij de fietsenwerkplaats kunnen zich zo verdiepen tot plekken waar zingevingsvragen (kunnen en mogen) klinken. Wanneer er gelegenheid komt om woorden en stem te geven aan vreugde, aan zorgen, aan pijn en aan angst lopen diaconaat en pastoraat in elkaar over. Daarbij wordt aangetekend dat het belangrijk is om de doelstelling van het project beperkt te houden en een duidelijke keuze te maken wat betreft de doelgroepen en de aard van de hulpvraag. Ook ligt het accent op participatie en niet op hulpverlening.

Inmiddels zijn ook andere elementen uit het werkplan opgepakt. Met de mobiele theebrigade brengen vrijwilligers eenzame ouderen in groepjes van drie tot vier personen met elkaar in contact, onder het genot van een kopje thee. Daarmee is een start gemaakt en het succes ervan is evident.

Het Wijkplaatscafé is een laagdrempelige inloop om de onderlinge contacten en sociale cohesie in de wijk te vergroten. Het 'Wijkplaatscafé' is inmiddels een lopende activiteit.

Met de fotoprijsvraag worden mooie plekken in de wijk in beeld gebracht. Het materiaal kan ook gebruikt worden op de website. De fotoprijsvraag is voltooid, maar valt buiten de omschrijving van zorgzame kerk.

Communicatie over het project binnen en buiten de kerken

De communicatie tijdens het project is regelmatig stroef verlopen. Dit hangt samen met een aantal factoren, waaronder de personele veranderingen binnen de werkgroep. Ook is het ontbreken van een gemeenschappelijk begrippenkader een factor. De voorzitter van de werkgroep heeft bijdragen aangeleverd voor het Leids kerkblad, de website van de Vredeskerk en het buurtblad.

Contacten met andere organisaties / inbedding van project in de lokale samenleving

Bij de start van de pilot gaf de toen betrokken kerkelijk werker aan dat hij voldoende contacten heeft met diverse organisaties. En ook het diakenlid heeft veel informele contacten. Op grond daarvan is toen besloten geen verder onderzoek te doen voor deze pilot. Door het vertrek van de kerkelijk werker zijn die contacten voor de werkgroep weggefallen. Dat betekent dat er ook geen gesprekken gevoerd zijn en geen concrete afspraken gemaakt zijn met organisaties in relatie tot een te vormen knooppunt voor levensvragen.

De Maranathawijkgemeente participeert al enige jaren in een overlegstructuur met onder andere gemeentelijk welzijnswerk, wijkverpleging, politie, woningcorporatie en maatschappelijk werk. Er zijn ook goede contacten met het door de gemeente gevormde sociale wijkteam waarin ook verschillende andere disciplines vertegenwoordigd zijn.

Met de lokale politiek (gemeenteraad enz.) zijn geen contacten.

Werving en scholing / training van vrijwilligers

Er zijn vijf mensen bereid gevonden om als gastvrouw/gastheer bij de fietsreparatie-avonden op te treden. Maar omdat al deze mensen al meerdere vormen van toerusting hebben gehad dan wel professionals zijn in het pastorale vakgebied is er geen toerusting/training georganiseerd. Daarnaast zou toerusting bij voorkeur ook een multiculturele component bevatten, m.n. in het spreken met mensen met een islamitische achtergrond. In deze expertise kon niet voorzien worden door de landelijke projectgroep.

Financiering van het project c.q. de activiteiten

Voor financiering van het project wordt zo nodig een beroep gedaan op het vitaliseringsfonds Kerken Leiden via de Algemene Kerkenraad.

De tien criteria van het concept Zorgzame Kerk

Het accent in deze pilot ligt op inclusiviteit, dat wil zeggen iedereen erbij, iedereen blij! Verder contextueel, lokaal, dat wil zeggen bij voorkeur leveranciers en partners uit de wijk of uit Leiden. Duurzaam, dat wil zeggen als het 'groen' kan graag. En participatief: accent op participatie en niet op hulpverlening.

Worden de doelen van het project gerealiseerd?

Niet alleen de mobiele theebrigade is gerealiseerd, ook het 'wijkplaatscafé' is een feit. Daarnaast is er sinds een paar maanden een wekelijks pastoraal inloopspreekuur geëffectueerd. Elke vrijdag tussen 12.00 en 14.00 uur – daarom 'twaalfuurtje' genoemd – zijn de kerkelijk werker en/of de kerkelijke medewerker in de Wijkplaats aanwezig en aanspreekbaar. Verder is het op dit tijdstip ook mogelijk om te bellen – dit om ouderen in de gelegenheid te stellen aan te haken. In het verlengde hiervan is het interieur van de Wijkplaats gerenoveerd om drempelverlagend een huiskamersfeer te creëren.

Wat was voor het op gang komen van het project doorslaggevend?

De visie van de kerkenraad van de Maranathawijk / Wijkplaats om een herkenbare plek in de wijk te realiseren die door mensen met levensvragen gekend werd. De inzet van de plaatselijke kerkelijke (mede)werkers was in de startfase en bij de latere doorstart van essentieel belang.

Evaluatie van ervaringen

De werkgroep evalueert de pilot op 27 augustus 2015. De voorzitter van de projectgroep geeft in de Maranathawijk 'toch een positief saldo onder de streep' te zien.

Continuïteit

Dat zal afhangen van de besluiten die de projectgroep neemt na de evaluatie in augustus.

Leerpunten

De visie van de kerkenraad van de Maranathawijk / Wijkplaats om een herkenbare plek in de wijk te realiseren die door mensen met levensvragen gekend wordt is de bepalende motivatie voor de pilot. Van belang is een helder plan van aanpak en een duidelijk gemeenschappelijk begrippenkader. Dat lukte aanvankelijk niet door de wisseling van de samenstelling van de werkgroep en het voorzitterschap.

De inzet van de plaatselijke kerkelijke (mede)werkers was in de startfase en bij de latere doorstart van essentieel belang.

Een complicatie is dat de activiteiten in de Wijkplaats waarbij de pilot aansluiting zocht niet het oorspronkelijk initiatief waren van de betrokken wijkgemeenten maar van Crossroads en de NGK Oegstgeest die niet bij de pilot betrokken waren.

Er was een verschil in benadering tussen de plaatselijke beroepskracht: een brede invulling van het begrip Knooppunt Levensvragen enerzijds en de landelijk projectgroep en gemeenteadviseur anderzijds: in een pilot is noodzakelijk om af te bakenen en toe te spitsen op een binnen redelijke termijn haalbare doelstelling. De vraag is dan of 'de landelijke sjablonen' wel aansluiten bij 'de weerbarstige lokale praktijk'.

Dit verschil in benadering had zijn weerslag op de sfeer in de werkgroep en gaf onduidelijkheid over de rolverdeling van de beide beroepskrachten in de werkgroep.

Een specifiek punt dat hierbij nog door de lokale werkgroep genoemd wordt is de vraag of de landelijke projectgroep wel voldoende toerusting kan bieden voor het werken met een geloofsgemeenschap in een multiculturele wijk.

Kerk als knooppunt levensvragen: Utrecht-West

Korte beschrijving

Utrecht-West bestond tot voor kort uit een wijkgemeente met twee brandpunten: één op Kanaleneiland en één in Oog in Al/Lombok. Vanwege een sterk vergrijzende gemeente op Kanaleneiland en een te grote kerk in Oog en Al zijn beide gebouwen afgestoten en is de gemeente ingetrokken in de Wijkplaats in Lombok. Gelijktijdig kwam er een nieuwe predikant en kwamen er ook veel nieuwe kerkenraadsleden. Een duidelijk moment voor heroriëntatie.

De Wijkplaats is een laagdrempelige gastvrije ontmoetingsplek voor alle bewoners van de wijk Lombok, een veelkleurige wijk in Utrecht, waar mensen van verschillende komaf naast elkaar leven.

De Wijkplaats is ontstaan uit de samenwerking tussen de wijkgemeente Utrecht-West, de rooms-katholieke parochie en het stedelijk diaconaal missionair orgaan.

De doelstelling van De Wijkplaats is 'Het scheppen van mogelijkheden voor ontmoeting van mensen: onderling, met zichzelf en met God, tot zingeving van het leven.' Present zijn, ontmoeting en dialoog zijn daarbij de sleutelwoorden. Er worden verschillende (diaconale) activiteiten georganiseerd zoals de voedselbank, tweedehandskledingverkoop en gezamenlijke maaltijden.

Hoe kwam de pilot tot stand?

Het eerste contact van de wijkgemeente over het project Zorgzame Kerk vond plaats in mei 2014.

In juli 2014 werd het contract getekend. Het project Zorgzame Kerk sluit goed aan bij het plan van de wijkgemeente Utrecht-West om in de Wijkplaats op het gebied van pastorale zorg een actieve(re) complementaire en diaconale rol te spelen.

Plan van aanpak van de lokale pilot

Fase 1: Het eerste dat de werkgroep doet is inventariseren van behoeften en mogelijkheden in de samenwerking met de Wijkplaats en in de wijk Lombok. In dat kader hebben de wijkkerkenraad en de werkgroep (van vijf personen) een ontmoeting met de stuurgroep Wijkplaats. Dit zou moeten leiden tot contacten tussen gemeenteleden en mensen van de wijkplaats, en het uitwisselen van vrijwilligers.

Fase 2: Er moet een gezamenlijke activiteit worden georganiseerd in de wijk. Op langere termijn zou de wijkgemeente in de Wijkplaats een actievere pastoraal/diaconale rol willen spelen, bijvoorbeeld door klanten van de voedselbank naast financieel-juridische hulp ook een goed gesprek aan te bieden.

Inbedding in kerkelijke gemeente/kerken

Er blijkt enige terughoudendheid van de kerkenraad in de beginfase, dat is althans de impressie van de werkgroep. Dat is te verklaren door de beginsituatie: kerkenraad en gemeente zijn in een nieuwe fase (en gebouw) beland en zoeken hun weg. Vanaf de ontmoeting met de stuurgroep was er veel meer positiviteit te merken in de kerkenraad.

Samenstelling van de lokale projectgroep (gewijzigd in de loop van het project)

De projectgroep bestaat uit de wijkpredikant, enkele diakenen, waarvan er één ook bestuurslid is van de Wijkplaats, en de opbouwwerker van de Wijkplaats. De projectgroep kreeg ondersteuning van een gemeenteadviseur van de Protestantse Kerk.

Hoe zijn de hoofddoelen van het project geformuleerd

Het doel in fase 1 van de pilot is om de onderlinge betrokkenheid tussen de wijkgemeente en de Wijkplaats te versterken en in fase 2 om in de Wijkplaats met name op het gebied van pastorale zorg een actieve(re), complementaire diaconale rol in de wijk Oog in Al/Lombok te spelen.

Dat is conform de (korte) formulering in het project Kerk als knooppunt levensvragen: aandacht hebben voor levensvragen van mensen in de wijk.

We willen de bestuurlijke verbinding die er reeds is tussen de wijkgemeente en de Wijkplaats door laten werken naar de basis van ons gemeente zijn en zien dat als een element van 'vitaliseren van de gemeente'.

Communicatie over het project binnen en buiten de kerken

Artikel in *Kerk in de Stad*, november 2014; aandacht en bezinning binnen de kerkenraad; soms aandacht in de kerkdienst; via predikant en opbouwwerker aandacht naar collega's.

Contacten met andere organisaties

De werkgroep heeft niet zelf contacten met andere organisaties en de overheid omdat deze relaties worden onderhouden door de Wijkplaats. Los daarvan heeft de predikant eigen contacten met verschillende organisaties en met de wethouder van de gemeente, maar die zijn niet direct van betekenis geweest voor het project.

Contacten met andere kerken

De Wijkplaats is een oecumenisch project en via de Wijkplaats is sprake van betrokkenheid van de rooms-katholieke Antoniusparochie in de wijk.

Concrete activiteiten

In de eerste fase van de pilot vindt brainstorming plaats over doelstelling en plannen. In januari 2015 is er een eerste kennismaking tussen wijkkerkenraad en bestuur Wijkplaats.

De tweede fase start met de bevestigingsdienst van de diaconaal werker van De Wijkplaats. In deze fase wordt een gezamenlijke activiteit van wijkgemeente en Wijkplaats georganiseerd in de wijk op de Vrijmarkt op 5 mei. Het doel daarvan is: de buurt ontmoeten, de buurt laten zien wat we doen en elkaar (wijkgemeente en wijkplaats) ontmoeten.

Evaluatie van fase 1 en fase 2

De werkgroep evalueert de beide fasen van de pilot positief. Na een wat moeizame start zijn de beide doelen gehaald: de verbinding van wijkgemeente en Wijkplaats en de gezamenlijke presentie van de wijkgemeente en de Wijkplaats bij een activiteit in de wijk. De bedoeling is om in het vervolg elk jaar aanwezig te zijn op de Vrijmarkt. De pilot is voorbij maar het proces is nog maar net begonnen. Het perspectief is nog steeds een actievere pastoraal/diaconale rol van de wijkgemeente in de Wijkplaats.

Werving en scholing / training van vrijwilligers

Voor scholing en training van vrijwilligers is een aantal keren aandacht gevraagd en een aanbod voor

gedaan door de gemeenteadviseur, maar er is nog geen concreet resultaat.

Financiering van het project c.q. de activiteiten

Het project wordt gefinancierd door diaconie en kerkenraad.

Is gekeken naar de tien criteria van het concept Zorgzame Kerk?

Ja, het accent ligt bij wederkerigheid, inclusie, presentie en contextualiteit.

Wat was voor het op gang komen van het project doorslaggevend?

Enige volharding van de werkgroep, enthousiasme van de predikant, welwillendheid van diaconie en kerkenraad.

Knelpunten

De startsituatie is ingewikkeld.

Neveneffecten

Enthousiasmering naar medewerkers Wijkplaats en een aantal gemeenteleden.

Continuïteit

Samenwerking tussen Wijkplaats en wijkgemeente was er al en het 'samengevoel' is in de loop van de pilot ontstaan. De Wijkplaats was al onderdeel van het gemeentezijn, maar er was weinig draagkracht en bekendheid in de gemeente. Dit is door de pilot een stuk ten positieve veranderd. Er zijn afspraken gemaakt voor het straatfeest van 5 mei 2016. Er zijn contacten met burgerlijke overheid en met het sociaal team van de wijk.

Leerpunten uit dit project

Het belangrijkste leerpunt is dat in de intakefase van de pilot rui aandacht besteed moet worden aan de voorgeschiedenis van de lokale situatie.

Zorgmaatje: verschillende kerken Elburg

Het Diaconaal Platform Elburg⁶ meldde zich in maart 2014 aan voor de pilot Zorgmaatje nadat de gemeenteadviseur hierover informatie had gegeven. Reden was de behoefte om een concreet initiatief te nemen. Zorgmaatje⁷ sloot het meest aan bij wat er leefde binnen het Diaconaal Platform Elburg. Er werd een werkgroep gevormd die op 1 september 2014 van start ging met het formuleren van een plan van aanpak. Parallel met het opstarten van de pilot vond op 11 september 2014 een bijeenkomst plaats die georganiseerd was door de gemeente Elburg en het Diaconaal Platform. Het ging om de presentatie van het onderzoek dat Hanneke Hiscock verricht had in het kader van haar studie aan de Gereformeerde Hogeschool Zwolle (thans Viaa geheten) en waarvoor zij onderzoek had gedaan in Elburg.⁸ Er waren mensen uitgenodigd van zorg- en welzijnsorganisaties en van diaconieën/kerken en andere belangstellenden. Opvallend was dat mensen van verschillende organisaties heel positief waren over de onderlinge ontmoeting en dat ze graag meer onderling zouden willen afstemmen en samenwerken. Er werd beklemtoond dat de behoefte aan informele zorg zou toenemen en dat er behoefte was aan een duidelijk aanspreekpunt en aan afstemming en coördinatie van vrijwilligerswerk op dit terrein.

Op 10 juni 2014 werd de samenwerkingsovereenkomst getekend door de voorzitter van de kerkenraad en de projectleider van de Protestantse Kerk in Nederland/Kerk in Actie.

De doelstelling van de pilot

In aansluiting bij wat er al is aan informele zorg, te komen tot een structuur voor het bieden van aanvullende zorg door kerkelijke vrijwilligers, in nauwe afstemming met de professionele zorg, aan zorgafhankelijke thuiswonende mensen die in een isolement dreigen te raken en om aandacht te hebben voor hun (overbelaste) mantelzorgers. Het streven hierbij is om voor het einde van de pilot tien contacten tot stand te brengen tussen zorgmaatjes (uit de kerken) en een zorgafhankelijke medeburger.

Organisatie en inbedding in kerkelijke gemeente

De projectgroep bestond uit acht personen uit vier kerken, te weten de Protestantse Gemeente Elburg Ichtuskerk, de Hervormde Kerk Elburg, de Vrije Evangelische Gemeente, Luctor et Emergo (een evangelicale kerk) en de Gereformeerde Kerk Doornspijk. Zij is verbonden aan het Diaconaal Platform Elburg. De leden zijn professionals in de zorg en het maatschappelijk werk, ambtsdrager of actieve gemeenteleden (diaconaal, pastoraal of in het jeugdwerk actief). Allen hebben een sterke binding met hun kerk.

Aanpak/fasering

⁶ Bij het Diaconaal Platform zijn aangesloten: Hersteld Hervormde Kerk Doornspijk, Christelijke Gereformeerde Kerk Elburg, Gereformeerde Kerk vrijgemaakt 't Harde, Gereformeerde Kerk Doornspijk, Luctor et Emergo, Vrije Evangelische Gemeente, Hervormde Kerk Elburg, Rafaël, de Fontein, Protestantse Gemeente 't Harde Maranathakerk, Protestantse Gemeente Elburg Ichthuskerk.

⁷ Er is voorkeur voor de term 'maatje' omdat de term 'zorgmaatje' te veel de gedachte van verzorgen en verplegen oproept.

⁸ Hanneke Hiscock-van der Graaff, *De (lokale) kerk en de participatiesamenleving*. Onderzoek Gereformeerde Hogeschool Zwolle, juni 2014.

1. Er is een **plan van aanpak** gemaakt om richting te geven aan de werkzaamheden m.b.t. de pilot en om de doelstelling en kaders aan te geven. Verder is een planning gemaakt voor de te ontplooiën activiteiten.
2. Er is een **sociale kaart** gemaakt om een beeld te krijgen van het aanbod van diensten door professionele en informele (zorg)organisaties in Elburg waarbij het ging om diensten gericht op 'zorgafhankelijke' mensen die zelfstandig wonen. Het werd duidelijk dat in Elburg veel organisaties zorg en diensten aanbieden aan mensen die aangewezen zijn op zorg of ondersteuning. Bij het opstellen van de sociale kaart was het door Hanneke Hiscock verrichte onderzoek erg behulpzaam.
3. Om de behoeften aan zorg door 'zorgmaatjes' te peilen zijn er **interviews** gehouden met diverse organisaties: Icare, MEE, WoonzorgUnieVeluwe (aanleunwoningen), huisarts, Vrijwilligershulp Elburg, Wiel (welzijn), Zorgverlening Het Baken (dagopvang), Careander, Gemeente Elburg, EBC, GGZ Centraal, NPV en CJG en 's Heerenloo. Er was grote bereidheid tot gesprek. De gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een door Hanneke Hiscock in overleg met de gemeenteadviseur opgestelde vragenlijst. De gesprekken werden gevoerd door telkens twee leden van het projectteam. Bijna alle leden zijn daarbij betrokken geweest. Duidelijk werd dat er minder professionele hulp beschikbaar is: alle 'franje' is eraf. Er is weinig tot geen ruimte voor sociale en communicatieve aspecten. Men wordt afhankelijk van familie die vaak al overbelast is. Het levert schrijnende situaties op voor mensen die geen netwerk hebben. De gesprekken wezen uit dat er een duidelijke behoefte is bij cliënten van deze organisaties aan diverse soorten van ondersteuning:
 - ondersteuning bij praktische klussen;
 - ondersteuning gericht op (duurzaam) sociaal contact (eropuit gaan, ter voorkoming van eenzaamheid);
 - specifieke ondersteuning op het vlak van cliëntondersteuning (bijv. aanwezigheid bij keukentafelgesprekken).

Daarnaast werd duidelijk dat er behoefte is aan een **coördinatiepunt of loket** van de gezamenlijke kerken om vraag en aanbod bij elkaar te brengen en om het contact met organisaties te onderhouden. Bij een bespreking van de uitkomsten van de interviews met een aantal vrijwilligersorganisaties kwam naar voren dat zij wel graag willen samenwerken, maar dat zij liever niet willen dat (nieuw te werven) kerkelijke vrijwilligers bij hun organisaties aansluiten omdat die dan te groot zouden worden of omdat zij een wat specifieke achterban hebben die dat problematisch maakt. Zij zagen liever dat er een aparte organisatie werd opgezet waarin (inter)kerkelijke vrijwilligers zich inzetten voor de burgers van Elburg. Dit was voor de pilotgroep een wat verrassende wending, mede doordat de opdracht luidde om vooral aan te sluiten bij wat er al is aan ondersteuningsmogelijkheden. De groep is zich daarna gaan bezinnen op de mogelijkheden van zo'n nieuwe organisatie voor kerkelijke vrijwilligers. Hierbij komt de vraag op of de op te richten organisatie ook zou kunnen functioneren onder de koepel van een al bestaande stichting en of gebruik gemaakt kan worden van een al bestaand format voor het matchen van vraag en aanbod. Een coördinator is noodzakelijk, waarbij ervan uitgegaan wordt dat de coördinator een vrijwilliger is. Gezien de omvang van de taak is een vrijwilligersvergoeding gewenst. Mede op grond van de gesprekken besloot de werkgroep dat het wenselijk was om tot een nieuwe interkerkelijke vrijwilligersorganisatie te komen. Deze kreeg de naam ZorgSaam Elburg (mei 2015).

Concept zorgmaatje

Er zijn verschillende profielen mogelijk van zorgmaatje, zo bleek uit de gesprekken met de diverse organisaties. De projectgroep kwam tot de volgende zienswijze:

‘Zorgmaatjes zijn mensen die vanuit een kerkelijke betrokkenheid zich in willen zetten voor een ander. Dat kan zijn voor een korte periode, denk aan een praktische klus of aan het bijstaan bij een keukentafelgesprek, maar het accent zal liggen op een langer durende betrokkenheid daar waar het gaat om mensen die eenzaam zijn of ter ondersteuning van de mantelzorger.

Er zijn verschillende profielen van Zorgmaatjes denkbaar:

- meer technisch aangelegde mensen voor praktische klussen;
- mensen die thuis zijn in de wereld van formulieren en gesprekken daarover;
- mensen die ondersteunende taken kunnen uitvoeren om de mantelzorger te ontlasten;
- mensen die vooral sociaal gericht zijn en daardoor anderen ondersteunen in situaties van eenzaamheid en daarin een maatje voor de ander willen zijn (samen iets doen). Daarbij zal steeds gekeken worden of het mogelijk is om mensen op weg te helpen in het leggen en vasthouden van contacten en activiteiten. Niet alleen samen met hen doen maar hen ook leren om het zelf te doen..., tenzij dat niet mogelijk is.

Zorgmaatjes zullen voor een deel hun motivatie in hun kerkelijke betrokkenheid vinden, maar richten zich niet actief op wervende activiteiten voor hun persoonlijke geloofsbeleving. Zorgmaatjes dienen respect te hebben voor de levensovertuiging van de ander.’

In een flyer werd het profiel van een maatje als volgt verwoord:

‘Van Maatjes verwachten wij dat zij :

- geïnteresseerd zijn in mensen
- respect hebben voor de eigenheid en zelfstandigheid van de ander
- er willen zijn voor de naaste
- inlevingsvermogen hebben
- goed kunnen luisteren
- betrouwbaar zijn

Bij ZorgSaam Elburg wordt de term ‘maatjes’ gebruikt. De term zorgmaatje vinden we toch te veel hebben van verzorgen en verplegen, werkzaamheden die maatjes niet gaan doen. Je moet iedere aanleiding vermijden dat men zou denken dat ‘de kerk’ mensen (fysiek) zou gaan verzorgen. Dat is werk voor professionals. ‘Maatjes’ klinkt dan iets neutraler of algemener.’

Communicatie

Gedurende de pilot is er met regelmaat naar de kerken toe gecommuniceerd over de voortgang van de pilot door stukjes te schrijven in de diverse kerkbladen. In sommige kerken heeft dit resultaat op geleverd in die zin dat er bekendheid is over eerst Zorgmaatje nu ZorgSaam Elburg. In andere kerken is het niet (helemaal) gelukt om de stukjes in de kerkbladen te krijgen waardoor het voorstel voor ZorgSaam Elburg uit de lucht kwam vallen in de beleving van mensen. In één kerk was er gelegenheid om op een zgn. carrouselavond (in maart) aandacht te vragen voor de Zorgzame Kerk, in een andere kerk heeft Hanneke Hiscock een presentatie gegeven over Kerk en Wmo waarin ook specifiek aandacht was voor de Zorgzame Kerk (en ZorgSaam Elburg). Op het aanbod aan kerken om in een kerkenraads- of diaconievergadering of op een gemeenteavond een presentatie te geven is (nog) niet gereageerd. Over de pilot is in niet-kerkelijke huis aan huisbladen aandacht gegeven toen de pilot afgerond was en verder ging als ZorgSaam Elburg en maatjes zich konden opgeven. De pilot werd

hier expliciet genoemd. Ook is aandacht gegeven aan de pilot op verschillende momenten via de lokale omroep. Het Diaconaal Platform heeft nog geen website. ZorgSaam Elburg ook nog niet. Maar het heeft prioriteit om deze laatste zo spoedig mogelijk te realiseren. Duidelijk is geworden dat PR en communicatie blijvend aandacht vraagt.

Stand van zaken en vervolg

Gaandeweg de pilot werd duidelijk door de gesprekken met zorg- en welzijnsorganisaties dat er een groeiende behoefte is aan 'zorgmaatjes' voor het bieden van een drietal typen ondersteuning (zie hierboven) en dat er in Elburg een nieuwe (inter)kerkelijke vrijwilligersorganisaties nodig is om vrijwilligers te werven in de diverse kerken om zo het totale (en gezamenlijke) aanbod van informele zorg te vergroten. Daartoe wordt de oprichting van een interkerkelijke organisatie 'ZorgSaam Elburg' voorbereid.

Eind juni 2015 zijn er twaalf aangemelde vrijwilligers. Deze zijn geworven via persoonlijk contact en publiciteit in de kerkbladen. In sommige kerken is het project in een kerkdienst toegelicht of op een gemeenteavond. Met alle aangemelde vrijwilligers is een individueel kennismakingsgesprek gevoerd. Dit geeft inzicht in de motivatie en verwachtingen van mensen en in hun wensen, mogelijkheden en beschikbaarheid. Bijna alle maatjes vinden de training zinvol, ook al hebben sommigen een zorgachtergrond. Deze werd ook gegeven met het oog op de onderlinge ontmoeting en het krijgen van een gevoel bij een nieuwe organisatie.

Interessant is om te melden dat enkele vrijwilligers van Vrijwilligershulp Elburg belangstelling hebben voor het volgen van de training. Door de contacten in het Platform Informele Zorg en het verdiepingstraject werd bekend dat de training gegeven wordt. In overleg met de cursusleidster is toegezegd dat als er ruimte is dat ook vrijwilligers van hen kunnen meedoen. Een mooi begin van samenwerking. De training (een dag en twee dagdelen) vindt na de zomer plaats.

Met het oog op het vormen van een nieuwe organisatie heeft de werkgroep in eerste instantie contact gezocht met HiP. Zij vond het een mooi concept dat ook goed zou kunnen passen in Elburg. Maar er zijn nogal wat kosten aan verbonden. De werkgroep heeft het idee dat zij het bestaansrecht van zo'n nieuwe organisatie eerst nog moet bewijzen alvorens de kerkelijke achterbannen een nieuwe stichting financieel willen ondersteunen.

Wat betreft het onderbrengen van een nieuwe organisatie bij een bestaande stichting: Stichting Schuldhulpmaatje zag geen mogelijkheid om als koepel te fungeren voor een nieuwe organisatie. Vanuit de projectgroep is nog geopperd of er landelijk een koepelorganisatie zou kunnen zijn. Overleg met Kerk in Actie wees uit dat dit (nog) geen reële optie was, omdat het project Zorgzame Kerk nog moet groeien.

Uiteindelijk is besloten om als werkgroep voorzichtig te beginnen met een nieuwe organisatie met de mogelijkheid om bijvoorbeeld na een jaar alsnog een stichting te worden (eventueel met HiP).

Deze organisatie gaat van start onder de naam ZorgSaam Elburg. 'Saam' verwijst naar de gezamenlijke kerken en de samenwerking met andere informele organisaties.

In het voorstel is te lezen wat de werkgroep beoogt met een nieuwe kerkelijke vrijwilligersorganisatie, hoe zij zich positioneert t.o.v. andere informele organisaties en wat zij van kerken verwacht aan draagvlak en support. Nu is het zaak om de maatjes de training aan te bieden en hen goed te begeleiden, en te communiceren naar zorgorganisaties en burgers dat zij hulpvragen kunnen indienen, en de organisaties verder vorm te geven (coördinatoren, website etc.). Per 1 september wil de organisatie operationeel zijn.

Evaluatie

- De pilotgroep heeft meer inzicht gekregen in de mogelijkheden en wenselijkheden van zorgmaatje in Elburg.
- De gesprekken met organisaties op het terrein van zorg en welzijn waren positief en open.
- Er zijn uiteenlopende visies mogelijk op het concept zorgmaatje: sociaal gericht en/of op praktische hulp en langdurig of kortstondig. Bij de opzet van de pilot bij Protestantse Kerk/Kerk in Actie is gedacht aan maatjes die zich langduriger inzetten. Hoe verhoudt zich dit tot de 'nieuwe vrijwilliger' die zich voor een korte tijd voor een afgebakende klus wil inzetten? Dat roept de vraag op hoe flexibel in de pilot met de 'eisen' voor de pilot kan worden omgegaan.
- De naam Zorgmaatje(s) zorgde voor verwarring: enkel- of meervoud, en later bleek er een stichting te zijn met dezelfde naam. De voorkeur gaat uit naar 'maatje' om ook een eenzijdige associatie met verzorging te voorkomen.
- De Protestantse Kerk wilde zich het liefst beperken tot de langdurige sociale ondersteuning, de pilotgroep wilde alle drie opties open houden om het potentieel aan vrijwilligers niet op voorhand te beperken. Bovendien kwam uit de interviews naar voren dat deze diverse genoemde vormen van ondersteuning in Elburg gewenst zijn, wat met zich meebrengt dat ondersteuning zowel kort- als langdurend kan zijn. Bij de opdracht hoorde ook het aansluiten bij de context (wat is er al en waar is behoefte aan). En praktische ondersteuning heeft ook een sociaal element. Het onderscheid is niet altijd scherp.
- De tijdsperiode voor de pilot was kort en wringt met de gedachte van presentie die een van de criteria is van de pilot en die vraagt dat je 'zonder haast, aandachtig en toegewijd' in contact bent met de ander, en ook met de zorgvuldigheid waarmee je een organisatie wilt opzetten en maatjes wil werven.
- Het contract voor de pilot is gesloten met de Protestantse Kerk maar het project als zodanig is interkerkelijk van opzet. Dat kan soms tot verwarring leiden.
- De hardheid van de eis van het koppelen van tien 'zorgmaatjes' en zorgafhankelijke mensen. Deze 'eis' bleek harder dan ze verwacht hadden. De opdracht om te komen tot een organisatie of structuur waarbinnen de ondersteuning aan zorgafhankelijke medeburgers kan plaatsvinden veronderstelt naar de opvatting van de projectgroep een bepaalde duurzaamheid. Dit leek in de praktijk te botsen met de urgentie om vrijwilligers te werven en tien contacten tot stand te brengen (om het doel te halen). Daar heeft de kerk ook een naam hoog te houden: zorgvuldig met mensen (en hun tijd) om gaan. Enige tijdsdruk was oké, het stimuleert om een degelijke planning te maken.
- Het inschakelen van de kwaliteiten van de mensen in de pilotgroep. Werkgroepleden met bestuurlijke ervaring of ervaring in de zorg en maatschappelijk of kerkelijk werk (als ambtsdrager of professional) hebben zeker een meerwaarde gehad. Misschien hiervan een inventarisatie maken? Het plan van aanpak was behulpzaam bij het opstarten, het helpt om doelgericht te werk te gaan en aan te geven waar je uit wilt komen: wat gaan we doen, met welk doel, wat heeft prioriteit, wie zijn er bij betrokken, wat hebben we nodig, enz. Dit inschakelen van de kwaliteiten van werkgroepleden heeft ook betrekking op praktische zaken als vergadertechnische zaken (agenda maken, maken van het verslag, leiden van de vergadering en dergelijke).
- De kerken zijn tot nu toe de zwakste schakel in het verhaal. Het initiatief om met de pilot mee te doen kwam uit het Diaconaal Platform. In het Diaconaal Platform was er wel draagvlak (in ieder geval voor het doen van de pilot) maar dit leverde nog niet per definitie draagvlak op in de verschillende

kerken. Een aantal kerken is actief en heeft consequent de stukjes over de pilot geplaatst in het kerkblad. Bij andere is dat misgelopen. Het maakt verschil of er iemand van een gemeente deelneemt in de werkgroep, dan zijn de lijntjes korter en is de communicatie effectiever. In gevallen waar deze korte lijn er niet is, laat de communicatie en terugkoppeling tussen het Diaconaal Platform en de diaconieën vaak te wensen over, ondanks herhaalde nadruk in de vergaderingen. Dat kan verschillende redenen hebben, maar feit is dat dan óf de informatie onvoldoende doorkomt en onvoldoende wordt toegelicht óf dat een voorstel of besluit onvoldoende aandacht krijgt. En kerken zien een voorstel of verzoek tot steun als nog iets wat op hun bord belandt en wat aandacht vraagt, naast veel andere dingen. Van alle kanten wordt een beroep op hen gedaan.

- Bij kerken proeven we ook aarzeling t.a.v. een zorgzame kerk vanwege :

- Het niet eens zijn met het beleid van de overheid: het vullen van gaten die de overheid laat vallen. Dat is onze taak toch niet?
- Het starten van een nieuwe organisatie als er best veel is aan vrijwilligersorganisaties. Is het echt nodig en zijn die hulpvragen er wel?

Wat te doen staat is goed aan te geven dat niets doen geen optie is (kritische participatie), aangeven waarin een nieuwe organisatie zich onderscheidt, en aangeven dat zij gericht is op samenwerking. Maar ook dat als het overgangsjaar 2015 voorbij is het aantal hulpvragen nog zal stijgen.

In veel gevallen heeft de aarzeling (of de lauwheid) te maken met onvoldoende kennis of inzicht in het onderwerp. Daarom is het jammer dat er weinig wordt gereageerd op voorstellen om het een of ander te komen toelichten.

Leerpunten

- De pilotgroep heeft meer inzicht gekregen in de mogelijkheden en wenselijkheden van zorgmaatje in Elburg.
- De gesprekken met organisaties op het terrein van zorg en welzijn waren positief en open.
- Bezinning op het profiel van een maatje is noodzakelijk. Voor de werkgroep ligt de prioriteit bij het aansluiten bij de behoeften.
- Het inschakelen van de kwaliteiten van de mensen in de pilotgroep: werkgroepleden met bestuurlijke ervaring of ervaring in de zorg en maatschappelijk of kerkelijk werk (als ambtsdrager of professional) hebben zeker een meerwaarde gehad. Het inschakelen van de kwaliteiten van werkgroepleden heeft ook betrekking op praktische zaken als vergadertechnische (agenda maken, maken van het verslag, leiden van de vergadering en dergelijke).
- De relaties met en het betrekken van kerken bij de pilot en het vervolg verdient nadrukkelijk aandacht.

Zorgmaatje: Protestantse Gemeente Maarssen

Het eerste contact met Maarssen was telefonisch: de nieuw aan te treden voorzitter van de diaconie belde met Kerk in Actie. Zij vertelde dat er een bijna volledig nieuwe diaconie zou aantreden die naast de activiteiten die vanuit de diaconie er al waren op het terrein van zorg, zocht naar mogelijkheden tot verdere uitbouw, vooral ook buiten de eigen kerkgemeenschap. Vanuit Kerk in Actie is verteld over het project Zorgzame Kerk: dat is naar buiten gericht. Daarop verzorgde Kerk in Actie een presentatie waarna bleek dat er vooral belangstelling was voor de deelpilot zorgmaatje. De behoefte om met deze pilot aan de slag te gaan bij de projectgroepleden werd ingegeven door de volgende overwegingen:

- De pilot sluit aan bij de visie en de missie van de Protestantse Gemeente en de diaconie, en bij de gewoonte om in iedere diaconievergadering een maatschappelijke organisatie op de lege stoel uit te nodigen. Deze organisatie vertelt waar ze mee bezig is en wat ze in het veld tegenkomt.
- De veranderende samenleving (participatiesamenleving) vraagt iets anders van de kerk dan voorheen. Hoe kun je kerk zijn in deze tijd en samenleving, en welke rol van betekenis kan de kerk spelen. Wens is:
 - niet alleen financieel, maar ook zorg-mens;
 - niet alleen binnen de kerk, maar ook buiten de kerk;
 - niet alleen incidenteel maar ook structureel iets kunnen betekenen voor de medemens.
- De diaconie heeft al jarenlang contact met andere kerkgemeenschappen, o.a. door deelname aan het platform diaconaal overleg Maarssen dat in interkerkelijk verband hulpvragen behandelt en beantwoordt. Mogelijk kan in de toekomst een verdere uitbouw van de contacten met andere geloofsgemeenschappen plaatsvinden.

Op 16 september 2014 ondertekenden de voorzitter van de diaconie en Kerk in Actie het samenwerkingscontract. De ingestelde projectgroep bestond uit zes personen, te weten vier diakenen en twee andere gemeenteleden. Drie van hen hebben contacten met de zorg. Een lid heeft zitting in het genoemde platform en een ander lid draaide al mee in de visieontwikkeling voor de burgerlijke gemeente met accent op het onderwerp 'sociale cohesie'.

Organisatie/inbedding in de kerkelijke gemeente

De diaconie stelde een projectgroep in. Tussentijds is gerapporteerd aan de kerkenraad. Tevens is met de beide predikanten de dienst van 15 maart, waarin de pilot aan de orde kwam, voorbereid.

Communicatie

Er is over de pilot geschreven in het kerkblad en in de kerkdienst van 15 maart 2015 is de pilot gepresenteerd aan de gemeente.

Aanpak/fasering

Er heeft een verkenning plaats gevonden van de door Kerk in Actie geformuleerde gedachten over de pilot zorgmaatje. Dat leidde tot de volgende formulering van het doel: ondersteuning bieden aan zorgafhankelijke mensen (binnen en buiten de kerk) die dreigen in een isolement te raken en mantelzorgers die aandacht nodig hebben.

Voorts wilde de projectgroep de eigen omgeving verder in kaart brengen: welke noden en behoeften

van bewoners in Maarssen-dorp spelen er, en welke zorgorganisaties, maatschappelijke en particuliere initiatieven bestaan er op het gebied van de zorg (aansluiten bij de context)? De diaconie was hiermee al bezig door op haar vergadering steeds iemand uit organisaties van zorg en welzijn uit te nodigen. Parallel aan deze verdere verkenning is (via openingen van de vergaderingen) aan de orde gekomen: wat verstaan we onder zorgmaatje en hoe is er sprake van presentie, wederkerigheid, inclusie? In de projectgroep werden samen de gesprekken voorbereid en werd een gesprekshandleiding opgesteld. De handleiding had als doel om een format te hebben voor de gesprekken.

De projectgroep heeft aan de hand van een gesprekshandleiding een gesprek gevoerd met personen / organisaties op het terrein van zorg en welzijn in de burgerlijke gemeente Stichtse Vecht waarvan Maarssen deel van uitmaakt. De gesprekken waren positief en verhelderend. Het ging vooral over de vraag op welke doelgroepen de organisatie zich richt. Kort geformuleerd waren de voornaamste bevindingen:

Huisartsspecialisatie geriatrie

Kwetsbare ouderen worden bezocht door wijkverpleegkundige en praktijkverpleegkundige. Wens doelgroep zorgmaatjes: mantelzorgers, eenzamen ouderen en licht dementerenden.

Gemeente/overheid

Het blijkt dat Zorgmaatje goed aansluit bij de visie van de burgerlijke gemeente. Zij zet in op cohesie en participatie, met name op zorgafhankelijke ouderen die de grootste bewonersgroep is van Maarssen-dorp. Er is meer netwerk nodig voor mensen met een klein netwerk, er is sprake van eenzaamheid, er zijn weinig ontmoetingsplaatsen in het dorp (of niet geschikt of te ver weg) en te weinig levensloopbestendige appartementen voor ouderen / zorgwoningen.

Na het gesprek met de wethouders en ambtenaar van het sociaal domein bood de gemeente aan om zorgmaatjes te promoten in samenwerking met andere organisaties. Duidelijk werd dat licht dementerenden en mantelzorgers extra aandacht behoeven.

Seniorenraad

De Seniorenraad heeft zicht op de ouderen. In het gesprek bieden zij aan te helpen bij het schrijven van een plan voor zorgmaatjes. Wens doelgroep zorgmaatjes: ouderen.

Welzijn Stichtse Vecht

Alle burgers met een vraag in Maarssen-dorp worden geholpen of doorverwezen. Wens doelgroep zorgmaatjes: ouderen die niet meer thuis wonen, verpleeg- en verzorgingshuizen en vluchtelingen.

De projectgroep stelde naar aanleiding van de bezoeken vast dat er in Maarssen-dorp al minstens twee organisaties zijn die zorgafhankelijke ouderen en mantelzorgers ondersteunen: Handje Helpen en Welzijn Stichtse Vecht.

Welzijn Stichtse Vecht stuurt elke 75+er een brief waarin ze aangeven dat ze op korte termijn zullen bellen met de vraag of een huisbezoek op prijs wordt gesteld. In de meeste gevallen zijn zorgafhankelijke mensen in beeld. De mensen die niet in beeld zijn, zijn voor de organisaties ook moeilijk te traceren. Het is een utopie om te bedenken dat wij wel die mensen in beeld krijgen. Met Handje Helpen, Rode Kruis en De Zonnebloem hebben al verkenningen plaatsgevonden tijdens de diaconievergaderingen. Bij Handje Helpen hebben de licht dementerende thuiswonende mensen de aandacht. Op dit gebied wil zij met de diaconie samenwerken.

De projectgroep concludeerde na de gesprekken

- De kerk is meer zichtbaar geworden bij de overheid en bij andere (zorg)organisaties die zich bezighouden met de zorgafhankelijk mens of daarmee in contact komen. De kerk is op de kaart gezet, 'de diaconie wordt aangesproken'.
- Beter zicht gekregen op wie de zorgafhankelijke mens is en waar de hulpvraag ligt.
- Beter zicht gekregen op het profiel van (zorg)maatje.
- Beter zicht gekregen op de invulling van de eigen rol die de kerk kan spelen:
 - Welke (kerkeigen) houding daarbij helpend is (presentie, wederkerigheid, inclusie, contextueel, eigentijds, ...), bewustzijn van scheiding tussen vrijwillige en professionele zorg (met ieder eigen taken en elkaar aanvullend i.p.v. concurrerend).
 - Niet alleen doen wat onze hand vindt om te doen, maar zorgmaatje is onderdeel van het netwerk van de kerk en kan zo het netwerk van de zorgafhankelijke mens vergroten.
 - Het kerkeigene is kritisch bevraagd en er zijn woorden / beelden gevonden om visie en missie beter te verwoorden, o.m. zorgzaam Maarssen, samen-redzaamheid, mensen met een klein netwerk, enz. Dit is ook gecommuniceerd naar de gemeente in de kerkdienst op 15 maart.
- Op zoek naar (nieuwe) partners, verkenning en gesprekken met 'anderen' heeft opgeleverd:
 - goede contacten, waar samenwerken verkend is;
 - uitbreiding van externe contacten;
 - aanbod van anderen om te ondersteunen bij de door de kerk zelf op te zetten organisatie (overheid – PR, seniorenraad (beleidsnotitie), overheid (faciliteren en PR), Welzijn Stichtse Vecht en Handje Helpen (scholing);
 - opgenomen worden in een netwerk van organisaties / contactpersonen en bijgedragen aan het op de agenda zetten van het thema (zorg)maatjes: contactpersonen van diverse organisaties nemen nu met elkaar contact op en praten met elkaar over maatjes. Nieuwe contacten en samenwerking zijn ontstaan;
 - zicht op wat er in ontwikkeling is en bewustzijn dat deze ontwikkelingen gevolgd moeten worden mede om te zien wat de gevolgen zijn van deze ontwikkelingen en waar gaten vallen. Mensen zullen langer thuis blijven wonen. De huisarts, wijkverpleegkundige en ouderenbond signaleren ook dat er veel zorgmaatjes nodig zijn omdat mensen langer thuis blijven wonen. Interessant zijn nieuwe burgerinitiatieven. Aandacht behoeft de overbelasting van een groot percentage mantelzorgers. Er is beter zicht op wat nodig is.

De projectgroep concludeerde dat het zelf opzetten van een organisatie Zorgmaatje een doublure is. De benodigde investering van de eigen tijd, het zoeken naar mensen die de organisatie kunnen dragen en de vermeende expertise bij andere organisaties gaf de doorslag bij de projectgroep om zich te willen aansluiten bij de organisatie van andere organisaties als Welzijn Stichtse Vecht en Handje Helpen. De projectgroep gaf er de voorkeur aan om samen met andere organisaties op burgerlijk en kerkelijk terrein te gaan samenwerken.

Omdat Kerk in Actie de voorkeur gaf aan een kerkeigen zorgmaatjesproject is de pilot gestopt en gaat de werkgroep op het door haar uitgezette spoor verder. Haar plan is nu (mei 2015):

- De werkgroep wordt een denktank.

- Mogelijk komt 'zorgzaam Maarssen' te hangen onder het diaconale platform (zoals ook schuldhelpverlening onder het platform hangt). Het diaconale platform – waarin oecumenisch wordt samengewerkt – wordt erkend door de plaatselijke overheid.
- De organisatie is meer 'light', dat wil zeggen dat er wordt meegedaan aan de activiteiten en training van anderen (bijvoorbeeld Handje Helpen en/of Welzijn Stichtse Vecht).
- Hulpaanvragen kunnen van binnen en van buiten de kerk komen. Die hulpvragen worden uitgezet in de kerken (oecumenische aanpak), bijvoorbeeld via afkondigingen in de kerk.
- De kerk is intermediair om mensen te koppelen aan een maatje die aanvullend iets kan betekenen.
- Werken in een netwerk van organisaties. Genoemd worden: Rode Kruis, De Zonnebloem, Handje Helpen, Stichting Welzijn, Thuiszorg:
 - o hulpvragen worden doorgespeeld door andere organisaties aan een contactpersoon van 'zorgzaam Maarssen';
 - o de contactpersoon kan ook doorverwijzen naar een van de andere organisaties die (beter) hulp kan verlenen.

De werkgroep is zich daarbij bewust van de mogelijke valkuilen:

- 'We willen geen vat vrijwilligers zijn': er zijn organisaties op de markt die subsidie krijgen van de overheid. Zij moeten een organisatie optuigen en zoeken vrijwilligers. Juist deze organisaties trekken in Maarssen ook aan de kerkelijke vrijwilligers.
- In het aansluiten bij een andere organisatie kan door de andere organisatie vooral een beroep gedaan worden op de barmhartigheidskant – omzien naar de naaste. De diaconie ziet het als haar taak ook de gerechtigheid gestalte te geven: de dienst van de liefde. Kernbegrippen hierin zijn 'barmhartigheid' en 'gerechtigheid'. Daarom richt de diaconie zich op hulpverlening maar ook op de belangen van mensen. Dit laatste kan leiden tot een kritische opstelling tegenover samenleving en kerk. (beleidsplan)

Evaluatie

- De kerk heeft nadrukkelijker de beweging naar buiten gemaakt en er is duidelijker in kaart gebracht wie er op het terrein van de zorg werkzaam zijn in Maarssen.
- De pilot heeft bijgedragen aan meer zicht op de lokale samenleving en de rol die de kerk daarin kan spelen.
- Er zijn nieuwe contacten ontstaan.
- De kerk is meer zichtbaar geworden bij de overheid en organisaties op het terrein van zorg en welzijn.
- Er is beter zicht gekomen op ontwikkelingen en het besef is gegroeid dat deze blijvend gevolgd moeten worden om de gevolgen ervan te zien om daarop in te kunnen spelen.
- De periode van zes tot negen maanden zette de pilot onder druk. De tijd werd als te krap ervaren.
- Het format van de Protestantse Kerk / Kerk in Actie werd als dwingend ervaren en daardoor veel te weinig als ondersteunend.
- Er was sprake van een toenemende belasting voor de vrijwilligers; daardoor dreigde uitval.
- Het opzetten van een eigen organisatie werd niet als zinnig ervaren. Er waren namelijk al andere organisaties met de beoogde activiteiten bezig. Met hen is goed samen te werken. De kerk is onderdeel van het netwerk van andere organisaties die werkzaam zijn in Maarssen-

dorp. Voordelen daarvan: minder menskracht in de organisatie, kost minder tijd (de diaconie doet toch al veel), minder belasting.

- Er ontstond opnieuw energie toen de projectgroep een eigen plan voor ogen kreeg en zij daarover zelf de regie nam.

Zorgmaatje: Hervormde Gemeente Muntendam

Op 9 december 2014 ondertekenden de voorzitter van de diaconie en de vertegenwoordiger van de Protestantse Kerk in Nederland / Kerk in Actie de samenwerkingsovereenkomst. In de omschrijving van het deelproject is te lezen dat de Hervormde Gemeente Muntendam niet alleen het project Zorgmaatje op zich kan nemen. Ook andere kerken zijn gevraagd om aan het project deel te nemen. De meeste daarvan waren vanaf de eerste bijeenkomst aanwezig en maakten de contracttekening mee. Als doel werd geformuleerd:

‘Na de opbouw door het projectteam van de vrijwilligersorganisatie te kunnen starten met circa tien contacten tussen zorgmaatjes en zorgafhankelijke mensen.’

Organisatie/inbedding in kerkelijke gemeente/kerken

Er is vanuit de Hervormde Gemeente Muntendam contact gezocht met de Protestantse Gemeente Meeden, de Hervormde Gemeente van Noordbroek, de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt van Zuidbroek, de Protestantse Gemeente Zuidbroek en de Baptistengemeente van Menterwolde. De twee laatste hebben geen afgevaardigde in het project. De Protestantse Gemeente Zuidbroek niet vanwege gebrek aan menskracht, de Baptistengemeente niet vanwege bestuurlijke reorganisatie. Zij volgen de pilot echter wel via de notulen, een artikel in het kerkblad en via de website. Er is een projectteam dat bestaat uit zes personen: uit de Protestantse Gemeente Meeden, de Hervormde Gemeente Muntendam, de Hervormde Gemeente Noordbroek en de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt Zuidbroek. Zij hebben affiniteit met diaconaat en/of zorg en welzijn.

Communicatie

Op de gemeenteavond van de Hervormde Gemeente Muntendam is over de pilot verteld. Daarbij werd duidelijk dat naar de gemeente een vertaalslag nodig is om duidelijk te kunnen maken wat het project behelst, bijvoorbeeld met concrete voorbeelden.

De foto die gemaakt is bij de ondertekening van de overeenkomst is toegestuurd aan de deelnemende kerken voor hun kerkbladen en websites, alsmede de huis-aan-huiskranten. Verder is een artikel aan de kerkbladen aangeboden. Na de zomer zal er een informatieavond voor kerkenraden plaatsvinden.

Gezien het belang van het punt communicatie wordt dit voor elke vergadering geagendeerd.

Aanpak/fasering

Na een nadere bezinning op de pilot is een plan van aanpak geformuleerd op basis van de aandachtspunten van Kerk in Actie voor de deelpilot Zorgmaatje. Daarbij zijn de volgende overwegingen en vragen van belang:

1. Als projectgroep willen we voorwaarden scheppen / structuur aanbieden waarmee de coördinator van de toekomstige zorgmaatjes kan werken. Daartoe moeten we duidelijkheid hebben wat een zorgmaatje is.
2. Wat hebben we te bieden: een luisterend oor, aandacht, gedurende een lange (hoe lang?) periode, met als doel het eigen netwerk te vergroten. Eventueel samen met de zorgvrager zoeken naar passende zorg.
3. Wat willen we, wat kunnen we? Zorgmaatje is men op basis van gelijkwaardigheid, wederkerigheid, respect. Dit moet worden afgebakend qua tijd, een zorgmaatje moet zich vrij voelen

om ook nee te zeggen. Er zal een wederzijdse klik moeten zijn. Zorgmaatje is geen klussendienst en geen professional.

4. Waarin onderscheiden we ons van andere vrijwilligers? We hebben een diaconaal motief (wat nog niet betekent dat ook zorgmaatjes een kerkelijke betrokkenheid hebben). We richten ons op de thuissituatie, doen dat voor een langere termijn, zullen regelmatig evalueren.

De projectgroep heeft duidelijk uitgesproken dat de vrijwilligers niet alleen kerkelijke vrijwilligers hoeven te zijn. De projectgroep heeft de effecten van de transitie van AWBZ naar Wmo besproken. De lokale situatie is nader in beeld gebracht. Dit gebeurde aan de hand van de website / gemeentegids. Besloten is om ook de informele zorg zoals die binnen de kerken plaatsvindt vanuit pastoraat en diaconaat daarbij te betrekken. Er is geïnventariseerd wat er gebeurt:

- a. Hervormde Gemeente Muntendam: ouderlingen gaan op huisbezoek, signalen komen in de kerkenraad. Wijkbezoekers komen niet apart samen maar horen vanuit de diaconie wat er speelt. Er zijn veel contacten, ook via verenigingen (men zit in verschillende netwerken). Men kent elkaar en men kent de weg.
- b. Hervormde Gemeente Noordbroek: deze plaats vormt een hechte dorpsgemeenschap. Men kent elkaar. Vanuit de kerk is er ook aandacht voor mensen buiten de kerk. Er is maar één diaken die een keer per jaar de zaken bespreekt met de drie vrouwen die bezoeken afleggen. Ook hier kent men elkaar vanuit verschillende netwerken.
- c. Protestantse Gemeente Meeden: Er zijn vijf à zes pastorale bezoekers die eens in de paar maanden bijeenkomen voor overleg.
- d. Binnen de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt bezoeken de ambtsdragers de leden. Er is 'zusterhulp' – veelal praktische hulp; er vindt regelmatig overleg plaats met de diakenen. Er wordt ook praktische hulp verleend via de Stichting Present.

Er is een gesprek geweest met de voorzitter van de Participatieraad die het College van Burgemeester en Wethouders gevraagd en ongevraagd adviseert op het brede terrein van de jeugdwet, de participatiewet en de Wmo. Het gesprek was informatief en verhelderend wat betreft positie, taak en ervaringen van deze raad. Er wordt geprobeerd om een afspraak te maken met de thuiszorgorganisatie. Ook zal informatie ingewonnen worden over het Sociaal Team en zorginstellingen, en wordt nagedacht over hoe er contact kan komen met zorgafhankelijke thuiswonende mensen over de vraag of zij behoefte hebben aan langdurig en regelmatige contacten. De werving van vrijwilligers als zorgmaatje zal na de zomer ter hand genomen worden.

Leerpunten

Omdat de pilot nog in ontwikkeling is, zijn de opmerkingen voorlopig.

- Het is een taai proces vanwege de complexe problematiek.
- Er is een veelheid aan informatie.
- De wereld van de bureaucratie van de burgerlijke gemeente is een heel andere dan die van de burger.
- Verlies je niet in verkokering en houd het zicht op het geheel.
- De burgerlijke gemeente moet zichzelf heruitvinden, maar de kerk ook in deze. Dat zal nog een heel proces zijn.

Zorgmaatje: Protestantse Gemeente Oegstgeest

Diakenen van de Protestantse Gemeente Oegstgeest (PGO) hoorden op de Landelijke Diaconale Dag 2013 over het project Zorgzame Kerk en de deelpilot Zorgmaatje. Dit sprak aan, en de PGO zocht daarom contact met de Dienstenorganisatie voor een presentatie in Oegstgeest. Bij deze presentatie waren ook vertegenwoordigers van andere kerken uit Oegstgeest uitgenodigd. Een en ander leidde ertoe dat op 16 mei 2014 de vertegenwoordiger van de kerkenraad van de PGO en van de Protestantse Kerk /K erk in Actie een samenwerkingscontract voor het pilotproject Zorgmaatje ondertekenden. Dit was gelijk de startbijeenkomst.

Er werd een projectgroep gevormd van zeven personen. Vier van hen kwamen uit de PGO, één uit de Nederlands Gereformeerde Kerk, één uit de Gereformeerde Kerk vrijgemaakt, en een vertegenwoordiger van de rooms-katholieke diaconie. De leden waren diaconaal betrokken en bekend met zorg en welzijn. Een van de leden is Wmo-consulente in bij de gemeente Oegstgeest. Dit bood de mogelijkheid om goed zicht te hebben op het beleid van de burgerlijke gemeente en de uitvoering daarvan. Voorts hadden een diaken en een predikante van de PGO, tevens redactielid van het Oegstgeester kerkblad, zitting in de projectgroep.

Organisatie/relatie met kerk/kerken

De projectgroep is ingesteld door de diaconie van de PGO. De communicatie met de kerken verloopt via de leden van de projectgroep.

Aanpak/fasering

Na een eerste oriëntatie op het doel en de opzet van de pilot zijn gesprekken gevoerd met zorg- en welzijnsinstellingen in Oegstgeest (zie onder). Na deze veldverkenning is de projectgroep tot een nadere bepaling van de doelgroep gekomen en is een profiel gemaakt voor zorgmaatjes, zorgmaatjescoördinator en zorgvragers. Daarna is met het oog op het werven van zorgmaatjes publiciteit verzorgd in kerkelijke gemeenten en in de burgerlijke gemeente. Voorts zijn de bezochte organisaties en de burgerlijke gemeente geïnformeerd. Degenen die zich aanmeldde als zorgmaatje kregen een training. Op basis hiervan is er een doorgaande aanpak gerealiseerd met een coördinator.

Gesprekken met organisaties

Er zijn gesprekken gevoerd met een aantal organisaties. Doel daarvan was:

- verkennen hoe zij werken;
- horen waar zij knelpunten zien met betrekking tot de veranderingen in de zorg;
- hun de ideeën over zorgmaatjes voorleggen en hun mening daarover vernemen;
- vragen om tips.

De projectgroep stelde in onderling overleg de vragen op, de gesprekken werden meestal door tweetallen gevoerd en een enkele keer door één persoon.

De organisaties waren: het mantelzorgoverleg Oegstgeest; Gemiva/SGV (organisatie voor ondersteuning van mensen met een verstandelijke en/of lichamelijke beperking, mensen met autisme, met niet-aangeboren hersenletsel, *multiproblem* gezinnen); de bibliotheek; Marente: verpleeghuis Van Wijckerslooth, dagbehandeling en thuiszorg; beleidsmedewerker gemeente Oegstgeest; Humanitas; Centrum Jeugd en Gezin; Bezoekgroep van de PGO; Civil Society Club

(organisatie voor vrijwilligerswerk); Activite (instelling voor intra- en extramurale zorg); PCOB; De Zonnebloem.

De contacten met de organisaties en instellingen werden als zeer positief ervaren. De conclusie is dat het aanbod in Oegstgeest groot is, maar dat Zorgmaatje wel wat toevoegt.

Bij Activite komt het project Zorgmaatje op de sociale kaart, terwijl de Wmo-consulente het meeneemt in het sociale wijkteam waarvan zij deel uitmaakt. Met dit wijkteam als zodanig is niet gesproken, omdat dit per januari 2015 startte. Het onderzoek van het projectteam was toen al afgerond.

Communicatie

Er is geregeld over zorgmaatjes gepubliceerd in het Oegstgeester Kerkblad waarin alle kerken van Oegstgeest participeren. Ook in de plaatselijke pers is aandacht besteed aan Zorgmaatje. Voorts is een folder gemaakt voor zorgverwijzers en het sociale wijkteam. Er is nog geen website.

Zorgmaatje

Veel aandacht behoeft de vraag naar het profiel van de zorgvrager en van het zorgmaatje. De projectgroep koos ervoor om zich te richten op kwetsbare mensen binnen en buiten de kerk met een klein netwerk. Het gaat dus niet om klusjes of vaste activiteiten of om het verlenen van zorg. Wel vindt onderlinge afstemming plaats tussen zorgvragers en zorgmaatjes van wat zij wensen en verwachten. Het optrekken van het maatje met de zorgvrager is erop gericht om het netwerk te vergroten, waarna een zorgmaatje weer aan een andere zorgvrager gekoppeld kan worden. Het doel van de maatjes is om zichzelf overbodig te maken. De zorgvragers waar geen vergroting van het netwerk mogelijk is, worden doorverwezen naar andere organisaties zoals De Zonnebloem waar de vrijwilligers langdurig met mensen optrekken. Het is dus niet de bedoeling dat een maatje zich voor onbepaalde tijd verbindt aan een zorgvrager. De projectgroep koos voor deze doelgroep omdat hier behoefte aan bleek en een dergelijke aanpak vernieuwend was.

In iedere kerk is er tijdens of na de dienst een korte presentatie gegeven en zijn leden van de projectgroep met gemeenteleden in gesprek gegaan. Verder is er via plaatselijke bladen geworven. De vrijwilligers komen uit de kerken maar ook daarbuiten.

De vrijwilligers die zich aangemeld hadden, kregen een training die verzorgd werd door de gemeenteadviseur. Ook was er een startdag waarop aan 'teambuilding' werd gedaan. De totale tijdsinvestering was een dag en twee avonden; dit was behapbaar. De dag en de training werkten verbindend tussen de vrijwilligers en zijn positief ontvangen. Inmiddels werd er ook, nadat een profiel was opgesteld, een coördinator op vrijwillige basis gezocht voor drie jaar.

Na de beëindiging van het pilotproject besloot de projectgroep verder te gaan als klankbordgroep voor de zorgmaatjescoördinator. De financiering van het project is nog niet definitief geregeld. Als het project steeds meer gaat lopen, zal mogelijk een subsidieaanvraag naar de gemeente gaan.

Er zijn dertien zorgmaatjes, die allen een training gevolgd hebben. De meesten hebben alle dagdelen gevolgd. Er zijn nu enkele koppelingen gelegd. Er komen nog niet veel zorgvragers binnen, en door de afbakening van 'netwerkuitbreiding' wordt ook een aantal mensen doorverwezen. De aanvragen komen van kinderen die hun oudere ouders aanmelden, maatschappelijk werk en de gemeente. Een enkeling meldde zichzelf aan.

Evaluatie

- De tijd van de pilot was een intensieve periode waarin hard gewerkt moest worden om zicht te krijgen op de pilot en met name op wat van een zorgmaatje wordt gevraagd. Pas als het op concretisering aankomt bij de werving wordt dat goed duidelijk. De stap van denken naar doen was niet eenvoudig. Ook was het van belang om bij de stappen die gezet werden de visie voor ogen te houden.

- Bij de samenstelling van de projectgroep is erop gelet dat er verbindingen waren met de diaconie en met de burgerlijke gemeente. Dat werkte goed.

- Het leggen van de contacten met de organisaties en de gevoerde gesprekken waren leuk en positief. Daardoor kwamen de kerken bij hen in beeld en kreeg de projectgroep zicht op wat er gebeurt op het terrein van zorg en welzijn.

- De training werkte goed zowel wat betreft de onderlinge verbindingen tussen de vrijwilligers als wat betreft hun deskundigheidsbevordering.

Tips voor anderen:

1. Laat je niet voor iemands karretje spannen. De organisaties waarmee je in gesprek gaat, hebben allemaal vrijwilligers nodig en proberen je binnen te halen.

2. Laat je niet ontmoedigen door mensen die zeggen: je krijgt nooit vrijwilligers/zorgmaatjes, want iedereen doet al zoveel.

3. Heb geen angst voor de gesprekken, ook al duurt het even voordat er een afspraak is. Organisaties zijn over het algemeen heel enthousiast over een kerk die omkijkt naar 'hun' mensen.

Zorgmaatje: Hervormde Gemeente Vollenhove-Sint Jansklooster

In de diaconie van de Hervormde Gemeente Vollenhove-Sint Jansklooster kwam de gedachte op van een diaconale vriendendienst. De diaconie kwam namelijk regelmatig mensen tegen die op een praktische manier hulp nodig hadden en wilde daarmee iets doen. Bij de uitvoering riep dit allerlei praktische vragen op, zoals: hoe kom je erachter welke mensen hulp nodig hebben, hoe zorg je voor de vrijwilligers, zijn er contracten nodig e.d.? Daarom vroeg de diaconie de gemeenteadviseur om advies en deze legde weer de verbinding met het project Zorgzame Kerk met als deelproject Zorgmaatje. De diaconie werd enthousiast door de informatie die zij ontving. Zij zag in het project Zorgmaatje een mogelijkheid om zorg en zorgzaamheid, die tot de kern van het samen kerkzijn behoren, verder vorm te geven. De Hervormde Gemeente meldde zich daarom aan voor het project. In oktober 2014 konden na een positieve reactie op de aanmelding de voorbereidingen beginnen, en op 4 november 2014 vond de ondertekening plaats van de samenwerkingsovereenkomst tussen de kerkenraad van de Hervormde Gemeente Vollenhove-Sint Jansklooster en de Protestantse Kerk / Kerk in Actie betreffende het project Zorgzame Kerk en specifiek het deelproject Zorgmaatje. De Hervormde Gemeente stond daarbij voor ogen het bieden van hulp aan mensen binnen en buiten de kerk alsmede aan gemeenteleden die buiten Vollenhove-Sint Jansklooster wonen maar wel lid zijn van de Hervormde Gemeente. Daarbij zou onderzocht worden of andere kerken zich bij dit project zouden willen aansluiten en zou samenwerking gezocht worden met andere (zorg)organisaties.

Aanpak/fasen

- Om de pilot op te zetten werd een projectteam gevormd. Die bestond uit zeven personen, zowel afkomstig uit Vollenhove als uit Sint-Jansklooster en met een spreiding naar achtergrond: werkzaam in zorg en welzijn, kennis van de lokale samenleving en kennis van financiën en beleidsvorming.
- De eerste fase was verkennen en zicht krijgen op het project. Het projectteam stelde daarvoor een plan van aanpak op: opstellen van een sociale kaart, van een lijst van organisaties met wie gesprekken zouden worden gevoerd, en een gesprekshandleiding voor die gesprekken. Met een aantal organisaties zijn gesprekken gevoerd (zie onder).
- Formuleren profiel zorgmaatje en werving vrijwilligers.
- Training van vrijwilligers.

Organisatie en inbedding in de kerkelijke gemeente

De diaconie van de Hervormde Gemeente is de verantwoordelijke organisatie van het project. De diaconie van de Gereformeerde Kerk zag af van deelname vanuit de inschatting dat zij onvoldoende vrijwilligers zou kunnen vinden. De projectgroep heeft een ruim mandaat en voert het project uit. Een diaken woont de vergaderingen van het projectteam bij. Het project is besproken in de kerkenraad die zich erachter heeft gesteld en ook het samenwerkingscontract heeft ondertekend. De voorzitter van het projectteam is de vrouw van een van de predikanten. Dit bleek een voordeel te zijn, omdat dit langs informele weg voor korte lijnen zorgt. De Gereformeerde Kerk en het Diaconaal Platform van Steenwijkerland zijn geïnformeerd over de pilot. Om de voortgang van de pilot niet te vertragen en het organisatorisch hanteerbaar te houden, is het projectteam aan de hervormde diaconie verbonden gebleven. De diaconie draagt ook de kosten van het project. Haar financiële positie maakt dit mogelijk. Het indienen van een subsidieverzoek bij de burgerlijke gemeente was daarom niet nodig.

Communicatie

Het projectteam presenteerde de pilot Zorgmaatje in een 'Niklaaslezing' op 1 maart 2015, waarin de predikant aandacht besteedde aan het thema 'naaste'. De Niklaaslezing wordt regelmatig gehouden in de Grote of de Sint-Nicolaaskerk in Vollenhove na de kerkdienst. Na afloop werden inschrijfformulieren uitgedeeld waarin men zich kon aanmelden als vrijwilliger. Over de pilot is meermalen bericht in het kerkblad en de zondagsbrief. Ook is er een artikel in de lokale krant, die in Vollenhove-Sint Jansklooster goed gelezen wordt, geplaatst. Aan een website wordt gewerkt. Er zijn visitekaartjes gemaakt en er een logo vervaardigd om de herkenbaarheid en bekendheid te bevorderen.

Gesprekken met andere organisaties

Er is een gesprekshandleiding gemaakt en aan de hand daarvan zijn er gesprekken gevoerd met:

- Buurtzorg; Present Steenwijkerland. Present is een landelijke organisatie met regionale en lokale afdelingen, koppelt vrijwilligers en hulpvragers; mantelzorgnetwerk Steenwijkerland; twee huisartsen; Thuiszorg ZONL; Thuiszorgorganisatie TDC; bezoekzusters verzorgingshuis Nieuw Clarenberg; Timpaan, bureau vrijwilligerswerk.

Met de burgerlijke gemeente is nog geen gesprek geweest omdat deze nu haar handen vol heeft aan de transitie. Het is wel de bedoeling dat dit nog plaatsvindt. Bij de organisaties was openheid om met leden van het projectteam te praten en de gesprekken waren positief en constructief.

Als mogelijke taken voor kerkelijke vrijwilligers werden de taken genoemd die organisaties niet meer mogen / kunnen doen vanwege de bezuinigingen, te onderscheiden in:

- aandacht en tijd geven (een praatje maken, een luisterend oor bieden, enz.);
- praktische ondersteuning, incidenteel en niet ter vervanging van professionele ondersteuning (maaltijd in de magnetron, overhemd strijken, boodschappen doen, vervoer naar ziekenhuis, eten koken, post verwerken).

Profiel zorgmaatje en werving van vrijwilligers

Het doel van de Diaconale Vriendendienst en Zorgmaatje is om steun te bieden aan hen die daaraan behoefte hebben. Deze steun kan praktisch zijn en/of sociaal. De Diaconale Vriendendienst richt zich op praktische hulp die incidenteel en kortstondig is (gedacht wordt aan maximaal zes weken), Zorgmaatje is gericht op de sociale en communicatieve aspecten. Het gaat daarbij om mensen die door ziekte of handicap niet meer zelfstandig uit huis komen en geen groot netwerk hebben. De Diaconale Vriendendienst en Zorgmaatje richten zich op een ieder die daar behoefte aan heeft, zowel mensen van de kerk als daarbuiten. De vrijwilligers zijn geworven via de kerkelijke kanalen en de regionale kranten. Ook niet-kerkelijke vrijwilligers kunnen maatje worden mits zij de missie onderschrijven. Deze missie is gebaseerd op Matteüs 25: 31-4: omzien naar de onaanzienlijksten van zijn broeders en zusters:

'Onze missie is gemeenteleden in beweging brengen voor de naaste binnen of buiten de kerk. Zo brengen we de opdracht van Jezus om een naaste te zijn in de praktijk. Het doel van het project is mensen die behoefte hebben aan steun (dit kan praktisch of op sociaal gebied zijn) te helpen en zo ook de onderlinge gemeenschap binnen onze gemeente bevorderen.'

Vervolg na beëindiging van de pilot

De pilot is inmiddels beëindigd. Op de gelegde basis wordt nu voortgebouwd. De Diaconale Vriendendienst blijft bestaan en richt zich op praktische klussen als het opknappen van de tuin, vervoer, enz. Zorgmaatje richt zich op het optrekken met mensen, het samen dingen doen, bijvoorbeeld het maken van een wandeling. Het projectteam is omgezet in een bestuur Zorgmaatje met dezelfde samenstelling en valt onder de diaconie. Er worden inmiddels mensen die ondersteuning vragen en vrijwilligers die maatje zijn aan elkaar gekoppeld. Bij een aanvraag wordt erop gelet of het een activiteit betreft die door een vrijwilliger kan worden gedaan. Er worden twee zorgmaatjes ingezet voor één hulpvrager. Zo kunnen vakanties opgevangen worden en kan men het langer volhouden. Het maatje verbindt zich in principe voor langere tijd. De praktijk moet uitwijzen hoe dit werkt. Er wordt bij de aanvang geen nadruk op gelegd. Er zijn twee coördinatoren (vrijwilligers), één voor Vollenhove en één voor Sint Jansklooster. Er is een procedure voor het tot stand brengen van het contact tussen een zorgvrager en een zorgmaatje. Er vindt een intakegesprek plaats en er is enige keren contact tussen beiden om na te gaan of er een match is. Van deze procedure is een powerpoint gemaakt ter informatie van de deelnemers. Er zal een database gemaakt worden voor de uitvoering. Het is belangrijk om te kijken naar de mogelijkheden van de hulpvrager en of hij nog een netwerk heeft dat ook kan meehelpen. Het is niet de bedoeling dat vrijwilligers het netwerk dat mensen zelf al hebben gaan vervangen. Wel kan dat netwerk ontlast worden. Daarbij is vooral aan de mantelzorger(s) te denken. Ook wordt gekeken of de hulpvrager iets terug kan doen. Dit kan heel klein zijn, zoals het zorgen voor de koffie als er een klus gedaan wordt. Maar het kan ook zijn dat iemand die tijdelijk hulp nodig heeft graag iets terug wil doen, bijvoorbeeld het bakken van cake voor de vrijwilligers of het passen op de kinderen. Aanvragen kunnen binnenkomen via de kerk. Het is erg belangrijk dat predikanten en ouderlingen en anderen die bezoekwerk doen alert zijn op behoefte aan ondersteuning. Een ander kanaal zijn de zorgorganisaties. Er wordt uitgegaan van de vraag. Er is geen beperking tot bijvoorbeeld ouderen. Ook jongeren blijken hulpvragen te hebben, bijvoorbeeld als zij een psychische aandoening hebben. Vrijwilligers zijn vooral via de kerk geworven, maar er is ook een oproep in de krant gestaan. Bij een ieder die zich aanmeldt wordt gekeken wat hij / zij aan mogelijkheden heeft om te zorgen dat er zo weinig mogelijk drempels zijn om zich aan te melden. Iedereen kan wel wat. Afgesproken is dat de diaconie de kosten van Zorgmaatje draagt. Met Buurtzorg en Thuiszorgorganisatie TDC zijn afspraken gemaakt over samenwerking, ook over training van vrijwilligers.

Leerpunten

- De samenstelling van het projectteam was een sterk bevorderende factor bij het uitwerken van de pilot: kennis van het veld van zorg en welzijn, van de lokale samenleving en van praktische zaken als beleid en financiën. Zo kon men elkaar aanvullen. Daarbij is een goede taakverdeling gewenst.
- Er komt veel op je af. Daar moet je zicht op krijgen en je moet als projectgroep grenzen stellen in wat je wel en niet aankunt. Er is volharding en energie nodig om tot de opzet en uitvoering van een pilot te komen. Een projectbegeleider van buiten kan daarbij een belangrijke rol vervullen.
- Wees je bewust van de (in het begin lage) kosten. Afhankelijk van het beleid van de burgerlijke gemeente bestaan er mogelijkheden om subsidie aan te vragen. Dit moet wel vroegtijdig, voor de eigenlijke start, gebeuren. De diaconie van Vollenhove had geen behoefte aan subsidie omdat de kosten te overzien waren en zij over voldoende financiële middelen beschikte om daarin te voorzien.

Ook is *low budget* gewerkt door vrijwillige diensten van gemeenteleden, zoals het ontwerpen van een logo, het opbouwen van een website.

- De gesprekken met organisaties zijn heel goed en positief verlopen. De projectgroep heeft er veel van geleerd en was verrast over de positieve houding en de bereidheid van andere organisaties om de kerk de helpende hand te bieden. Over en weer was er veel enthousiasme. De *paper* met gesprekshandleiding werkte goed voor het voeren van de gesprekken.

- De begeleiding en ondersteuning van zorgmaatjes verdient nadrukkelijk aandacht. De training van vrijwilligers moet zo concreet mogelijk zijn, bijvoorbeeld aan de hand van casussen.

- Er is goed nagedacht over de doelgroepbepaling. In de praktijk blijkt deze echter niet dekkend te zijn en komen er mensen die niet in de doelgroepbepaling voorkomen. Daar moet je op voorbereid zijn. Om recht te kunnen doen aan de behoeften is het gewenst zo laagdrempelig mogelijk te werken.

- Benut het netwerk van de kerkelijke gemeente om behoeften aan ondersteuning op te sporen.

Zorgmaatje: Hervormde Gemeente Wierden

Op 19 maart 2015 ondertekenden de voorzitter van de diaconie van de Hervormde Gemeente Wierden en Kerk in Actie het samenwerkingscontract voor de pilot Zorgmaatje. De projectgroep die vervolgens werd ingesteld, bestaat uit zeven personen. Er zijn inmiddels vijf gesprekken gevoerd met een kerkelijke gemeente en zorg- en vrijwilligersorganisaties, namelijk Stichting Bowie (Budget ordenen Wierden/Enter), Hervormde Kapel Wierden, Nederlandse patiëntenvereniging (NPV) afdeling Wierden, Stichting Vrijwillige Thuiszorg Overijssel en Stichting De Welle (een brede welzijnsorganisatie). Deze wezen uit dat er in Wierden heel veel gebeurt en dat er veel vrijwilligers actief zijn. Het opzetten van een afzonderlijk project Zorgmaatje lijkt niet nodig omdat de Stichting Vrijwillige Thuiszorg en de NPV hetzelfde werk doen. Net als bij het project Zorgmaatje worden hulpvragers en (vrijwillige) zorgaanbieders gekoppeld en wordt de nodige begeleiding en training aangeboden.

Vanuit de organisaties is gezegd dat kerken meer hun gezicht zouden moeten laten zien in de lokale samenleving en mee zouden moeten denken in beleid. De projectgroep onderzoekt hoe daar binnen de hervormde gemeente al aan gewerkt wordt en wat er wel gedaan zou kunnen worden als blijkt dat een zorgmaatjesproject niet nodig is. Eén punt dat is genoemd als mogelijk hiaat is de dagbesteding op zondag.

De projectgroep formuleerde voor zichzelf de volgende conclusies, vragen en overwegingen:

- Er zijn geen echte witte vlekken.
- Er zijn wel meer vrijwilligers nodig (Stichting vrijwillige thuiszorg signaleert een tekort).
- Signaleren de kerkelijke wijkteams (ouderling, bezoekencommissie en diakenen) wat er speelt? Worden de juiste vragen gesteld om nood op te sporen? Wat doen zij er vervolgens mee? Waar worden ze naartoe verwezen? Is binnen de wijkteams bekend dat er kan worden doorverwezen naar deze zorgorganisaties (en nog vele andere)?
- Is er behoefte aan 'normaal' pastoraal bezoek, kan er gepraat worden over geloofsvragen?

Diaconaal is ook missionair bezig zijn:

- De kerken moeten zich laten zien.
- Idee om samen te werken met de sociale wijkteams van de gemeente Wierden (om de wijk beter te leren kennen en makkelijker te kunnen verwijzen naar elkaar)
- Waar worden we gemist in overleggen als kerk zijnde? (gemeentelijke sociale wijkteams, WMO-raad, NPV, enz.)

De Projectgroep gaat nu verder met het onderzoeken van mogelijkheden om hiermee verder te gaan.

Lokale belangenbehartiging: De Drieklank Assen

In 2014 ontstond als gevolg van een fusie van drie wijkgemeenten in Assen de nieuwe wijkgemeente De Drieklank. De diaconie van deze wijkgemeente vond het model van de Zorgzame Kerk uitstekend passen in het doel dat de wijkgemeente zich gesteld heeft, namelijk om kerk in de samenleving te zijn. Op voorstel van Jenneke Span die als gemeenteadviseur de fusie van de drie wijkgemeenten heeft begeleid, nam de diaconie het besluit om de pilot Lokale belangenbehartiging op te pakken. Omdat de wijkdiaconie het van belang achtte om draagvlak voor het project te hebben deed zij dit alleen op voorwaarde dat er voldoende draagvlak zou moeten zijn in de Protestantse Gemeente Assen. Alle drie de wijkgemeenten zouden moeten deelnemen. Het College van Diakenen heeft vervolgens ingestemd met deelname aan de pilot. Op 9 november 2014 ondertekenden de voorzitter van de wijkdiaconie en de Protestantse Kerk in Nederland / Kerk in Actie de samenwerkingsovereenkomst.

In de pilotomschrijving wordt over het doel van de pilot het volgende gezegd:

‘De overheid blijft het *schild van de zwakke*. Kerk in Actie neemt vanuit haar taak het lobbyen naar de landelijke overheid namens de diaconieën voor haar rekening. Nu in de overgang van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving de burgerlijke gemeente steeds meer verantwoordelijkheden krijgt, wordt de rol van diaconieën steviger. Zij krijgen de taak om de signaalfunctie ter harte te nemen en waar zij kunnen op te komen voor hen die zorgafhankelijk zijn van de burgerlijke gemeente. Krijgen mensen de zorg die zij nodig hebben? Krijgen de mensen die heel direct te maken hebben met veranderingen in de zorg – zoals mensen met een verstandelijke, psychische of lichamelijke beperking – toch de begeleiding die zij nodig hebben? Wordt er te veel gevraagd van vrijwilligers als zij ook ingezet worden bij mensen met een zware zorgvraag? De pilot is erop gericht om te onderzoeken hoe wij als kerkgemeenschap kunnen signaleren dat er mensen tussen wal en schip vallen en hoe wij dit onder de aandacht van de gemeente Assen kunnen brengen.’

Aanpak/fasen

De eerste fase was verkennen. Dit gebeurde in overleg tussen de wijkdiaconie en de gemeenteadviseur en leidde tot een plan van aanpak. Het doel werd als volgt geformuleerd:

‘Het zoeken naar een passende c.q. ‘kerkeigen’ rol voor de kerk in deze tijd, in het bijzonder waar het gaat om signalering van en pleitbezorging voor mensen die in de knel komen.’

Het zicht krijgen op het ‘kerkeigene’ is een opgave, omdat de kerk zich rond haar rol op het veld van zorg en welzijn opnieuw moet definiëren.

Als subdoelen werden geformuleerd:

Subdoel 1: Effecten van de huidige transities in de zorg (de drie decentralisaties AWBZ, Jeugdwet en Participatiewet) monitoren met het oog op voldoende en goede zorg voor kwetsbare / langdurig zorgafhankelijke mensen en hun mantelzorgers, en misstanden onder de aandacht brengen van de lokale politiek. Stem geven aan hen die geen stem hebben.

Subdoel 2: Op drie niveaus waakzaam zijn, signalen opvangen en bundelen en verbindingen tot stand brengen:

a. binnenkerkelijk (vanuit de diverse ambtsgroepen, bezoekmensen, contactdames, overige vrijwilligers, gemeenteleden)

- b. tussenkerkelijk: de signalen vanuit de verschillende kerken bundelen tot een krachtig signaal richting lokale beleidsmakers
- c. bovenkerkelijk in samenspraak met andere belangengroepen, cliëntenraden, ouderenbonden, organisaties voor zorg en hulpverlening (bijv. (sociale) wijkteams, Voedselbank, zorginstellingen, thuiszorgorganisaties e.d.).

Subdoel 3: Niet alleen problemen aankaarten, maar ook oplossingen aandragen *waar vanuit de kerken een bijdrage aan gegeven kan worden.*

Om dit doel en de subdoelen te bereiken stelde het College van Diakenen van de Protestantse Gemeente Assen een projectgroep in waarin vanuit iedere wijkgemeente twee mensen deelnemen. Daarbij is gelet op kennis van de burgerlijke gemeente, zorg en diaconie. De projectgroep kwam op 17 maart 2015 voor het eerst bij elkaar. Op deze en de daarna gehouden vergaderingen vond een verkenning plaats van wat een lokale lobby zou kunnen behelzen, werd het plan van aanpak besproken en werden werkafspraken gemaakt. Aan de doelstelling werd nadrukkelijk toegevoegd: 'De Protestantse Gemeente Assen is een door de gemeente Assen erkende gesprekspartner voor het vinden van oplossingen voor knelpunten in de zorgwetgeving die door de lokale overheid moeten worden uitgevoerd. Hiervoor is een informatienetwerk opgebouwd dat de knelpunten in de hulpvraag van burgers zichtbaar maakt.'

Om te komen tot een inventarisatie van de lokale situatie is een sociale kaart als hulpmiddel gemaakt en een lijst van kerken en geloofsgemeenschappen. Er wordt gezocht naar contacten met het Diaconaal Platform Assen.

Het projectteam heeft zich nader geïnformeerd over de transities die plaatsvinden. Daarover zijn contacten geweest met ambtenaren van de gemeente en de voorzitters van de Raad voor de Cliëntenparticipatie en de participatieraad.

Organisatie en inbedding in kerkelijke gemeente

Zoals vermeld wilde de diaconie van de wijkgemeente De Drieklank deze pilot alleen oppakken als daarvoor voldoende draagvlak zou zijn binnen de Protestantse Gemeente Assen. Zij kreeg instemming van de Centrale Diaconie en van de drie wijkgemeenten. In de projectgroep hebben personen zitting vanuit de drie wijkgemeenten. Deze projectgroep is gemandateerd om de pilot verder te ontwikkelen.

Communicatie

Via het kerkblad is bekendheid aan de pilot gegeven

Evaluatieve punten

Het is nog te vroeg om deze te noemen. Wel valt de veelheid aan informatie en de complexiteit op. Het is van belang om het begrip 'lobby' af te bakenen en in te vullen. Lastig is dat de gemeente en de organisaties in een overgangssituatie zitten en er nog geen goed zicht is op hoe het beleid uitpakt.

Lokale belangenbehartiging: Protestantse Gemeente Deventer

De gedachte van een pilot Zorgzame Kerk deelpilot Lokale lobby kwam voort uit contacten tussen Kerk in Actie en de diaconaal werker in Deventer. Deze laatste maakte een notitie die in de Algemene Kerkenraad werd besproken. Daarin is over de motivatie tot deelname aan deze pilot het volgende te lezen:

‘Het voorstel is om een pilot te doen rondom lokale lobby. Vanouds kennen we het ‘helpen onder protest’, d.w.z. kerken laten overheden weten wat ze doen voor mensen in de marge omdat ze vinden dat de overheid het schild voor de zwakke is. Daarop blijven we haar aanspreken. M.i. is in onze stad behoefte aan een sterkere rol van kerken op dit gebied. Er bestaan al wel ad-hoc contacten tussen kerken en de burgerlijke gemeente, maar dat kan sterker en meer duurzaam. De pilot kan daaraan bijdragen.’

De Algemene Kerkenraad stemde in met deelname aan de pilot en met het instellen van een werkgroep om deze pilot vorm te geven.

Op 19 november ondertekenden de voorzitter van de Diaconie van de Protestantse Gemeente Deventer en de Protestantse Kerk / Kerk in Actie het samenwerkingscontract ten aanzien van de pilot Zorgzame Kerk deelproject Lobby. De volgende stap was het formeren van een werkgroep die aan de slag zou gaan met de vraag: hoe kunnen kerken in Deventer de lokale lobby vormgeven en versterken? In de werkgroep zouden mensen zitting nemen vanuit verschillende kerken en achtergronden. In eerste instantie bestond de werkgroep naast de diaconaal werker van Deventer – die in de werkgroep de rol heeft van gemeenteadviseur van Kerk in Actie – uit vijf personen die allen op diaconaal en kerkelijk terrein actief waren en over netwerken beschikten. Vaak vervulden ze meerdere functies binnen de kerken en de Raad van Kerken. Ook nam iemand deel die lid was van de Cliëntenraad. Een ieder had zitting op persoonlijke titel. Er is naar gestreefd om de werkgroep met personen uit meer kerken uit te breiden. Dat leidde ertoe dat er ook iemand vanuit House of Hope (met lijnen naar Pinkstergemeente en Baptisten) ging deelnemen alsook vanuit de Stichting Present en (gezamenlijk) de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt, de Nederlandse Gereformeerde Kerk en de Christelijke Gereformeerde Kerk. Ook nam een ervaringsdeskundige deel. De vraag is aan de orde geweest of ook iemand uit de moskeevereniging gevraagd zou worden om zitting te nemen. Omdat het tot dan toe niet gelukt was om meer dan losse contacten met de vereniging te krijgen, is daarvan afgezien. Voorts speelde de overweging een rol dat het niet te ingewikkeld moest worden en eerst de kerken zelf tot een gezamenlijke aanpak moesten zien te komen.

Organisatie/relatie met kerken

De werkgroep is ingesteld door de Algemene Kerkenraad van de Protestantse Gemeente Deventer maar werd gemandateerd om deze pilot verder uit te werken. De werkgroep heeft vooral eerst zelf gewerkt aan ideeënvorming en voorstellen om deze uiteindelijk op 27 mei 2015 aan een breder forum van de kerken voor te leggen. Wel zijn via informele contacten mensen binnen de kerken op de hoogte gehouden, hoewel dit vooral de Algemene Kerkenraad van de Protestantse Gemeente Deventer gold (via de diaconaal werker).

Aanpak/fasering

Als vertrekpunt voor de oriëntatie functioneerde het genoemde ‘Voorstel voor een pilot Zorgzame Kerk’. Voorts kwam op de eerste vergadering van de werkgroep een door een van de leden

opgestelde notitie over de wenselijkheid en mogelijkheid van een Interkerkelijk Diaconaal Overleg of Diaconaal Platform aan de orde. Ook werd de term 'lobby' besproken. Deze zou de associatie kunnen oproepen van confrontatie en barricades. Het doel is echter om negatieve effecten van de transitie naar de participatiemaatschappij te signaleren en onder de aandacht van de politiek te brengen en daarover het gesprek aan te gaan – signalering en pleitbezorging ten dienste van mensen die tussen wal en schip vallen. Het is wellicht beter om van 'belangenbehartiging' te spreken. De werkgroep besloot daarom om zich de werkgroep 'pleitbezorging' te noemen.

De werkgroep heeft relevante stukken over de participatiemaatschappij en de mogelijke rol van kerken daarin besproken, alsook de Wmo-beleidsnota van de gemeente Deventer. Tevens heeft ze een inventarisatie gemaakt van kerkelijke hulpverlening aan mensen in de knel en van de organisaties op het terrein van zorg en welzijn in Deventer.

Leden van de werkgroep zijn aanwezig geweest bij het incidentele overleg tussen de burgemeester en levensbeschouwelijke gemeenschappen en woonden de bijeenkomst van de gemeente Deventer bij waarop de sociale wijkteams zich presenteerden. Tijdens een van de vergaderingen van de werkgroep is gesproken met twee werkers van de negen sociale wijkteams die Deventer kent om informatie over deze teams te krijgen en de mogelijke verbindingen met kerken te verkennen.

Tevens deed de werkgroep enige denkoefeningen over wat zorgzame kerk zou kunnen inhouden als het gaat om adreslozen (onder dak- en thuislozen), vluchtelingen, hoogopgeleide werkloze jongeren en mensen met schulden. Dit werkte heel verhelderend, ook ten aanzien van de vraag op welke onderwerpen en doelgroepen de belangenbehartiging namens de kerken in Deventer zich zou moeten richten. Besloten werd om te focussen op de realisering van een Interkerkelijk Diaconaal Overleg of Platform en om dit idee te bespreken met vertegenwoordigers van kerken en deelnemers aan het Diaconaal Café in Deventer. Daartoe werd een avond belegd met als doel inspiratie en informatie te geven met het oog op het creëren van een draagvlak voor een Diaconaal Platform. Deze bijeenkomst, die plaatsvond op 27 mei 2015, bevatte een toelichting op de plannen, een lezing over de fundamentele betekenis van het diaconaat voor de kerken en een inleiding over een praktijkvoorbeeld (het Diaconaal Platform Ede). Op deze avond waren er vertegenwoordigers uit het brede geheel van de kerken die via het plenaire gesprek op de inleidingen konden reageren. Zij zijn gevraagd om hun achterban te raadplegen over een op te richten Diaconaal Platform.

Na de zomer wordt het pilotproject afgerond en zal de werkgroep vrijwel in haar geheel doorgaan als voorbereidingsgroep voor een Diaconaal Platform. Daarbij wordt ook gezocht naar versterking vanuit kerken die nu nog niet in de werkgroep zitting hebben.

Het Diaconaal Platform zal breder van kerkelijke samenstelling zijn dan het vergelijkbare Meester Geertshuis (een oecumenisch diaconaal centrum van de protestantse, remonstrantse, doopsgezinde en katholieke kerk in Deventer) dat op dit moment voor de burgerlijke gemeente een goed gespreksplatform is.

Communicatie

In eerste instantie is langs informele kanalen gecommuniceerd. Wel is in kerkbladen aandacht besteed aan de pilot en zijn op de bijeenkomst van de burgerlijke gemeente flyers met informatie over de pilot verspreid. Zoals vermeld vond op de bijeenkomst van 27 mei 2015 een presentatie van het plan om tot een Diaconaal Platform te komen plaats.

Leerpunten

- Het is gelukt om mensen van uiteenlopende kerken rond de tafel krijgen vanuit een gemeenschappelijk gevoeld belang: zorg voor kwetsbare mensen (die langdurig zorgafhankelijk zijn) in de lokale samenleving. Leden van kerken die decennialang naast elkaar bestonden, van elkaar niet wisten wat men (diaconaal) precies deed, vormden samen de onderzoeksgroep. Er was een open en constructieve sfeer in de groep.
- Een tweede effect is het besef dat men als kerken een *aanvullende* rol dient te zoeken bij andere, vergelijkbare initiatieven in de stad. In Deventer is dat heel concreet het recent opgerichte Platform Informele Zorg en de Vrijwilligerscentrale Deventer. Hierbij zijn zowel kerkelijke als niet-kerkelijke organisaties aangesloten. Andere organisaties waar men zich op is gaan oriënteren zijn de nieuwe sociale (wijk)teams en de diverse belangenorganisaties die ook elk hun eigen signaleringsfunctie hebben.
- De term 'lobby' roept weerstanden op en sommigen zien het ook niet als taak van kerken. Beter is het om te spreken van lokale belangenbehartiging of pleitbezorging, en om duidelijk te maken dat dit als vanzelf voortvloeit uit het diaconale werk omdat men daarin op knelpunten stuit waar mensen die ondersteund worden tegenaan lopen. Er is voorts bewustwording nodig over het belang van pleitbezorging en over hoe dit vorm kan krijgen.
- Het karakter van de pilot was meer onderzoekend, inventariserend en bezinnend dan gericht op concrete activiteiten. Dat alles kost tijd, ook om als groep hier zicht op te krijgen. Daarvoor is minstens een jaar nodig.
- De periode waarin de pilot plaatsvond was niet gunstig vanwege de ingrijpende reorganisaties in het sociale domein, zowel binnen de burgerlijke gemeente als in de organisaties.
- De vraag blijft van belang op welke wijze kerken op laagdrempelige wijze met de mensen om wie het gaat in contact komen en hoe je signalen opvangt. Dit vraagt bezinning binnen de kerken en een gericht zoeken naar relevante netwerkpartners buiten de kerken.
- Een diaconaal platform kan een goede basisstructuur leveren om belangenbehartiging / pleitbezorging vanuit een breed scala van kerken te organiseren.

Lokale belangenbehartiging: Protestantse Gemeente Trynwâlden

Op een cursus diaconaat die door de gemeenteadviseur werd gegeven, kwam het project Zorgzame Kerk ter sprake. Bij nadere oriëntatie leidde dat tot een keuze door de diaconie voor de deelpilot 'Lokale lobby'. Op 11 december 2014 ondertekenden de vertegenwoordigers van de kerkenraad van de Protestantse Gemeente Trynwâlden en van de Protestantse Kerk in Nederland / Kerk in Actie het samenwerkingscontract. Bij de pilot zijn betrokken:

- de Protestantse Gemeente Trynwâlden (met als kernen Oentsjerk, Aldtsjerk, Gytsjerk en Mûnein en Readtsjerk);
- de Protestantse Gemeente Hurdegaryp;
- de Protestantse Gemeente Ryptsjerk.

De deelnemende gemeenten hebben al contacten in het kader van het SaGe (Samenwerkende Gemeenten)project van de Protestantse Kerk in Nederland. De dorpen bestrijken een geografisch gesproken uitgestrekt gebied en maken deel uit van de burgerlijke gemeente Tytjerksteradiel.

Organisatie/inbedding in de kerkelijke gemeente

Het projectteam bestaat uit acht personen die diaken zijn of zijn geweest. Een van hen werkte in de zorg, een ander werkte als sociaal raadvrouw in noordoost Fryslân. Vijf komen uit Trynwâlden, drie uit de andere kerkelijke gemeenten. De lijnen naar de diaconieën en de kerkenraden zijn hiermee kort.

Fases / aanpak

- Verkenningfase uitlopend op ondertekening contract.
- Oriëntatie op het vijfstappenplan. Daarbij heeft de groep geen einddatum gepland en ook nog niet een te halen eindresultaat. Het gaat erom te onderzoeken wat wenselijk is in het gebied. De groep ziet zichzelf als verkenner. Zij hoeft niet de uitvoerder te zijn van de vervolgactiviteit(en). De vraag is wat verstaan kan worden onder pleitbezorging en hoe je dat kunt concretiseren. Het projectteam richt zich nu op het inventariseren in de dorpen van wat er al is op het terrein van zorg, welzijn en belangenbehartiging, en van de vragen die men in de praktijk tegenkomt. Op een van de vergaderingen heeft een coach van de Dorpenteams van KEARN-welzijn in de gemeente Tytjerksteradiel informatie gegeven over de werkwijze in de zorg, die dichtbij de burgers in de gemeente staat. De informatie die werd gegeven bestond vooral uit uitleg over de mogelijkheden om ondersteuning te krijgen bij mantelzorg en persoonlijke verzorging, hoe het gesteld is met de thuiszorg, en waar verwezen kan worden naar schuldhulp.

In de gemeente Trynwâlden is in mei een avond voor contactpersonen in het wijkpastoraat geweest. Hier zijn ook stellingen besproken die te maken hebben met het signaleren van sociaal-maatschappelijke vragen.

In de andere gemeenten verloopt e.e.a. via de diaconie, waarbij opgemerkt moet worden dat Ryptsjerk een klein dorp is waar de lijnen heel kort zijn. De kerk heeft een klussendienst opgezet waar mensen op een dag klussen verrichten voor mensen die dat nodig hebben. Soms nemen daar meer dan veertig mensen aan deel. Ook is er in het winterseizoen een maaltijd voor ieder die dat wil, er wordt thuis gekookt door vrijwilligers. Ook daar zijn meer dan veertig mensen bij aanwezig. In Hurdegaryp is een goed netwerk waarbij contactpersonen in de wijken ook aanspreekbaar zijn op

vragen rondom zorg en voorzieningen. Het sociaal eetcafé biedt plaats aan veertig eters per maand. Een punt waar men tegenaan liep is dat de burgerlijke gemeente en de organisaties ook in een fase van overgang en oriëntatie zitten. Het is nog een fase te vroeg om bij hen aan te kloppen voor informatie en overleg, en het aanklaarten van problemen in de uitvoering. Bij de gemeente komen veel bezwaarschriften binnen en daar heeft zij de handen vol aan.

Een volgende stap in dit traject is onderzoeken hoe vragen rond de Wmo zijn geregeld, bij wie burgers terecht kunnen met vragen, en hoe de verhouding tussen adviesraad Wmo en Cliëntenraad Wmo is geregeld.

De werkgroep is zich bewust van de beperkte tijd om dit project invulling te geven. Het streven is om aan het eind van dit kalenderjaar de inventarisatie rond te hebben en een praktische werkwijze voor de plaatselijke diaconieën te introduceren bij de deelnemende kerkelijke gemeenten.

Communicatie

Over de pilot is gerapporteerd in de kerkenraden en de diaconieën.

De diaconieën publiceren hun werkwijze op de website.

Leerpunten

De pilot is nog volop in ontwikkeling en daarom zijn de evaluatiepunten nog voorlopig.

- De pilot is te groot voor een klein dorp alleen. Daarom is het goed dat meer dorpen samenwerken. Het is een voordeel als deze wel in dezelfde burgerlijke gemeente liggen.

- De situatie op het platteland is anders dan in de stad. Problemen zijn er kleinschaliger en veel loopt langs informele lijnen. Er is ook minder om op voort te bouwen, zoals bijvoorbeeld een inloophuis of een Raad van Kerken.

- De looptijd van het project is te kort. De werkzaamheden moeten verricht worden door mensen die het naast hun betaalde werk doen en al druk bezet zijn.

- Doordat de burgerlijke gemeente en zorg- en welzijnsorganisatie zich in een fase van oriëntatie en overgang bevinden, is het lastig om hun nu al vragen voor te leggen.

- De vraag is hoe je de vragen op het spoor komt van mensen die klem lopen in de zorg of die zorg tekort komen. Haal je die bij de organisaties vandaan door te vragen wat zij tegenkomen, organiseer je een spreekuur of kun je via het kerkelijk netwerk vragen op het spoor komen, via degenen die huisbezoek doen of op bijeenkomsten?

- Het is van belang om te bepalen wat het relevante netwerk is met het oog op belangenbehartiging.

Algehele evaluatie en aanbevelingen

Algemeen

Deze exploratieve evaluatie heeft betrekking op de proefprojecten van het project Zorgzame Kerk. In dit project zijn onder meer 'doelen en beoogde resultaten' geformuleerd voor het project als geheel op langere termijn. Deze evaluatie gaat niet over het project als geheel maar over de proefprojecten. Bovendien is deze evaluatie eigenlijk nog een tussenevaluatie: een aantal pilots is nog niet afgerond, en als een pilot wel beëindigd is, moet het eigenlijke werk nog beginnen. Lukt het om de pilot om te zetten in een (vervolg)project Zorgzame Kerk, en beklijven de ervaringen die men heeft opgedaan?

Aanbeveling

In het najaar van 2016 vindt een vervolgevaluatie plaats om de inmiddels opgedane ervaringen en leermomenten te registreren. Daarin zal met name aandacht moeten worden besteed aan de vraag of de proefprojecten zijn omgezet in duurzame projecten en welke resultaten daarmee zijn behaald.

Algemene conclusie

Het project Zorgzame Kerk biedt met de vier deelprojecten een heldere structuur die ertoe heeft bijgedragen dat in een aantal lokale kerken bestaande activiteiten verder zijn ontwikkeld of een andere richting hebben gekregen. In een aantal plaatsen gaf het project en de geboden begeleiding het zetje om al langer bestaande ideeën om te zetten in concrete plannen. De begeleiding door een gemeenteadviseur was belangrijk om doelen te formuleren, en de activiteiten te faseren en structureren. De sterke betrokkenheid en motivatie van de leden van de pilotgroepen was opvallend en van doorslaggevende betekenis.

Opzet en constructie van de pilots

In het algemeen werkten de gekozen aanpak en fasering goed: inzet van een gemeenteadviseur – vorming van een werkgroep – maken van een stappenplan of plan van aanpak – zicht krijgen op doeleinden, doelgroep(en) – maken van inventarisatie – operationalisering in een concreet project – werven van vrijwilligers – training van vrijwilligers. Het desbetreffende format en materiaal werkte ondersteunend en biedt een kader, geeft focus en beperking in de tijd. Opvallende punten:

-In de meeste pilots is meer tijd nodig om tot een goede start van een project te komen dan de voor de pilot geplande periode van maximaal 9 maanden. Dit komt omdat de deelnemers aan de projectgroep mensen zijn die het werk naast ander werk, betaald en onbetaald, doen. Voorts blijkt dat het tijd kost om een vaste werkgroep te vormen en elkaar te leren kennen, zicht te krijgen op doel en doelgroepen en allerlei praktische zaken bij de uitvoering. Bovendien sluit het project soms aan op al langer lopende lokale processen, wensen, ervaringen en soms mislukkingen.

-De pilots hanteren wel de criteria en een plan van aanpak maar niet strak; ze volgen meer procesmatig de lijn van waar zij toch al mee bezig zijn/waren en zien de pilot als een manier om daaraan verder te kunnen werken. Er is een duidelijke contextgebonden eigen dynamiek. Het aanreiken van het project Zorgzame Kerk, een 'format' en de mogelijkheid van begeleiding door een gemeenteadviseur waren lokaal bepalend voor de vorming van een projectgroep en het maken van een plan van aanpak. Na afronding van de pilots zullen de aanwijzingen op basis van de ervaringen verder worden uitgewerkt tot stappenplannen.

- De criteria die geformuleerd zijn (zie bijlage) blijken maar ten dele te functioneren, terwijl ze wel bedoeld zijn om het kerkeigene van de pilot aan te geven. Hun veelheid is voor sommigen te overdadig. De gebruikte termen worden niet altijd op dezelfde manier opgevat of niet begrepen.
- In een aantal pilots zien we spanningen: a) tussen het aangereikte 'format' en de lokale dynamiek en b) tussen de werkwijze van de gemeenteadviseur en de werkwijze van de plaatselijke werkgroep, vooral als daarin een beroepskracht (kerkelijk werker) zitting heeft.
- De rol die de gemeenteadviseur neemt (resp. de verwachtingen van de werkgroep ten aanzien van de gemeenteadviseur) is belangrijk voor de ontwikkeling van de pilot. In algemene zin is die rol in de beginfase meer sturend en later meer ondersteunend. De 'externe' positie van de gemeenteadviseur is een voordeel omdat het reflectie en een 'frisse kijk' op de context inbrengt in de projectgroep.

Aanbevelingen

- De gemeenteadviseur zou de beschikbare uren over iets langere tijd moeten kunnen inzetten omdat de ontwikkeling van de pilot soms meer tijd vraagt.
- In de pilots blijkt dat het bieden van een kader en ondersteuning gewaardeerd wordt maar dat de lokale dynamiek voorrang heeft. Het kader moet flexibel gehanteerd worden en niet dwingend zijn.
- De criteria moeten niet functioneren als voorwaarden om mee te doen of als keurslijf maar eerder als richtlijnen, bouwstenen en kwaliteitscriteria. Een nadere (inhoudelijke) toelichting op de criteria is nodig. In de startfase van een pilot dienen de criteria besproken te worden om na te gaan wat ze betekenen voor de doelstellingen en inhoud van de pilot, en welke daarvoor relevant zijn.
- De rol van de gemeenteadviseur blijkt vooral die te zijn van procesbegeleider en is meer ondersteunend dan sturend, afhankelijk van de context en samenstelling van de projectgroep. Die rol moet wel helder zijn. De gemeenteadviseur moet inhoudelijk op hoofdlijnen op de hoogte zijn van de ontwikkelingen in de zorg en de discussies over de participatiesamenleving.

Samenstelling pilotgroep

In de pilotgroepen zijn verschillende typen deskundigheid terug te vinden: kennis van het veld van zorg en welzijn (de sociale kaart), inhoudelijk-professionele deskundigen op het terrein van zorg en welzijn, mensen met relaties in dat veld, mensen met relaties in de eigen kerkelijke gemeente, mensen die geworteld zijn in 'de buurt', mensen met kennis van pr en websites.

In een aantal van de proefprojecten zien we dat een interkerkelijke samenstelling stimulerend werkt. Er is een onderscheid tussen de typen pilots waar het de samenstelling van de projectgroep betreft. In acht van de negen pilots 'Kerk als schakel' (KS) en 'Kerk als knooppunt levensvragen' (KP) (alleen in Ede niet) nemen kerkelijke beroepskrachten (predikanten en/of kerkelijk werkers) deel in de werkgroep. In de pilots 'Zorgmaatje' (ZM) en 'Lokale belangenbehartiging' (L) is dat veel minder het geval (wel in Oegstgeest, Deventer en Elburg). Het zou kunnen dat dit te maken heeft met een meer pastorale en op levensvragen gerichte oriëntatie (KS en KP) of een meer diaconale en op sociaal-maatschappelijke vragen gerichte inzet (ZM en L) van de pilots. ZM is een 'tussenvorm' omdat hier ook 'levensvragen' aan de orde kunnen komen. We zien hier ook dat 'pastoraal' en 'diaconaal' soms niet van elkaar te (onder)scheiden zijn. Deelname van een predikant in de werkgroepen Knooppunt blijkt in een aantal pilots gunstig te zijn voor het verdiepen van bezinningsvragen.

Aanbeveling

Omdat de samenstelling van de pilotgroep van belang is voor de mogelijkheden om het project op te

zetten, is het goed om aandacht te geven welke deskundigheid in de groep aanwezig moet zijn. De rol van een lokale beroepskracht in de pilotgroep is van belang omdat die doorgaans als trekker van het project optreedt en continuïteit kan waarborgen. Dit vraagt wel om expliciete en goede afstemming met de gemeenteadviseur over hun beider rollen.

Gerichtheid op binnen en buiten de kerk

In Zorgzame Kerk was een van de doeleinden om er als kerk voor iedereen te zijn, nadrukkelijk ook voor mensen buiten de kerk. In alle pilots is dit doel overgenomen. In de praktijk blijkt dat het naar buiten gericht zijn in proefprojecten ZM en L meer vanzelfsprekend is dan in de pilots KS en KP. Dat kan te maken hebben met een wat langduriger traject van reflectie in de werkgroepen KS en KP; traditioneel is de 'pastorale' gerichtheid van kerken meer binnenkerkelijk en dit project vraagt om een omslag naar een meer naar buiten gerichte pastorale oriëntatie. Mensen buiten de eigen kring probeert men te bereiken o.a. via lokale media en soms door via doorverwijzing door organisaties. De praktijk moet uitwijzen in hoeverre mensen buiten de eigen kring daadwerkelijk bereikt worden.

Aanbeveling

Het is wenselijk om doelen te stellen en te sturen op het daadwerkelijk bereiken van mensen buiten de eigen kring. Zo dit niet of slechts ten dele blijkt te lukken, zal gezocht moeten worden naar wegen om meer bekendheid aan het project te geven in het geheel van de lokale samenleving.

Sociale kaart/gesprekken met lokale organisaties en burgerlijke gemeente

Gemeenten zijn op veel manieren actief in de lokale samenleving. Het veld van de formele zorg en welzijn blijkt echter te exploreren. In sommige pilots varen mensen op het kompas van de informele contacten en veronderstelde kennis van de context. Het is echter zinvol om een sociale kaart te maken en gesprekken te voeren met instellingen voor zorg en welzijn, vergelijkbare maatschappelijke projecten of lobbygroepen en de burgerlijke gemeente. In enige pilots zijn gesprekken gevoerd met scholen en met sleutelpersonen in de wijk, de bibliotheek, huisartsen, cultuurhuis, het CDA. Een goede voorbereiding is nodig: hoe introduceer je jezelf en wat wil je weten?

Opvallende punten:

- Vrijwel zonder uitzondering was de reactie op het verzoek om een gesprek positief.
- De meeste organisaties zien de betekenis van de kerken vooral liggen in de vrijwilligers om werkzaamheden te verrichten die niet (meer) door beroepskrachten gedaan kunnen worden.
- De impliciet soms aanwezige netwerkcontacten worden versterkt en bruikbaar voor de pilot.
- De pilotgroep leerde van de gesprekken, omgekeerd kwamen kerken in beeld bij de organisaties.
- Het is een complex veld waarin het niet eenvoudig is om de weg te vinden en keuzes te maken.
- Complicerend was dat de burgerlijke gemeente en organisaties ook in een overgangssituatie zitten en erg druk zijn met het opzetten van nieuw beleid.

Aanbeveling

Het is in alle gevallen wenselijk om op basis van gelijkwaardigheid gesprekken met organisaties en de burgerlijke overheid te voeren met een duidelijke strategie en een heldere agenda. Dit maakt helder wat de specifieke bijdrage van de kerk zou kunnen zijn en om tot afspraken te komen. Het is te overwegen dat de gemeenteadviseur de eerste keer bij een dergelijk gesprek aanwezig is.

Inbedding in de eigen kerkelijke gemeente

De pilot is uitgevoerd door een werkgroep op grond van een officiële overeenkomst tussen de Protestantse Kerk/Kerk in Actie. De ondertekening van deze overeenkomst werkt goed als officiële markering door de versterking van het besef dat de pilot beleidsmatig onderdeel is van de gemeente en door de publiciteit die ze genereerde. Goede inbedding in de kerkelijke gemeente is ook van belang voor terugkoppeling van de resultaten van de pilot – deels als vorm van vitalisering en bewustwording – naar de kerkelijke gemeente.

Die inbedding en de vraag in hoeverre de pilot zich laat verbinden met bestaande activiteiten van de gemeente kreeg in een aantal pilots weinig aandacht. De desbetreffende werkgroepen zijn zich daarvan bewust. Meestal zijn bij de inventarisatie die de werkgroep van de lokale situatie maakte de eigen kerkelijke activiteiten niet meegenomen.

In sommige plaatsen werken gemeenten van de Protestantse Kerk vanwege modaliteitsverschillen niet met elkaar samen. De doelgroepen verschillen soms ook van elkaar. Er kunnen dan verschillende vergelijkbare projecten naast elkaar bestaan. Dat vereist enige omzichtigheid: het is van belang om van elkaar op de hoogte te zijn en elkaar niet in de wielen te rijden.

Aanbevelingen

- De officiële markering van de start van een (proef)project maakt dit ook zichtbaar binnen de kerkelijke gemeente en daarbuiten en is daarom van belang.
- Het verdient aanbeveling om bij de samenstelling van de sociale kaart en de gesprekken met organisaties de activiteiten van de eigen kerkelijke gemeente te betrekken. En ook om de verbindingen tussen het project en andere kerkelijke werkzaamheden aandacht te geven.
- Geregelde rapportage in kerkenraad en diaconie en publiciteit in het kerkblad is wenselijk.
- Daar waar de verschillende kerkelijke gemeenten weinig onderling samenwerken is het wenselijk om elkaar te informeren en de activiteiten op elkaar af te stemmen.

Samenwerking met andere kerken

In het project Zorgzame

Kerk is er in eerste instantie voor gekozen om de pilot te verbinden met de protestantse gemeente. Dit is niet gebeurd omdat interkerkelijke samenwerking niet wenselijk zou zijn maar om praktische redenen, namelijk om de pilot hanteerbaar te houden en niet te verzwaren met allerlei vormen van overleg. Natuurlijk hangt het van de lokale situatie af wat mogelijk en wenselijk is. In een aantal pilots gaat het om een interkerkelijke activiteit (Deventer, Elburg, Oegstgeest, Muntendam, Trynwâlden), al is de protestantse gemeente wel de officiële drager (contract met landelijke kerk). In ieder geval zou nagedacht moeten worden of en zo ja hoe men interkerkelijk kan en wil samenwerken. Naast het punt 'samen doen wat samen kan' is er het punt dat voorkomen moet worden dat kerken naast elkaar projecten opzetten, en dat het raadzaam is om de samenwerking voor de burgerlijke gemeente en organisaties inzichtelijk en hanteerbaar te maken. In een aantal gemeenten is een diaconaal platform dat vaak mede de relatie met de burgerlijke gemeente behartigt. De relatie daarmee dient ook nader bepaald te worden.

Aanbevelingen

- Mogelijkheid en wenselijkheid van interkerkelijke samenwerking en de relatie met, indien aanwezig, het diaconale platform, verdient de aandacht.

-Het is te overwegen om de bereidheid tot interkerkelijke samenwerking in het kader van een project Zorgzame Kerk ook vast te leggen in een contract of andere overeenkomst.

Trainingen

In een aantal pilots zijn wel en in een aantal (nog) geen trainingen en toerustingsprogramma's gerealiseerd. Dat hangt samen met drie elementen: a) de hoeveelheid tijd die de doordenking en opzet van de pilot vergde; b) de vraag hoe helder de doelstellingen van het project zijn geformuleerd en c) het stadium waarin de werving van vrijwilligers voor het project verkeert.

De gemeenteadviseurs hebben hierbij gebruik gemaakt van modules die nog in ontwikkeling zijn. De primaire doelgroep van de trainingen is niet de pilotwerkgroep maar zijn de vrijwilligers die later in het (vervolg)project meedoen. Duidelijk is dat de trainingen vooral een praktische gerichtheid moeten hebben en door middel van casussen uit de praktijk het meeste leerrendement opleveren. Soms is ook sprake van (de mogelijkheid of het aanbod van) deskundigheidsbevordering door de organisatie waarmee wordt samengewerkt. Deze mogelijkheid benutten is ook goed voor de ontwikkeling van relaties met organisaties in het project.

Aanbevelingen

-Het is goed om na te denken over differentiatie in het aanbod in toerusting/training voor leden van de werkgroep en – in een later stadium – voor de vrijwilligers die actief worden in een project.

-Het is wenselijk om met organisaties waarmee wordt samengewerkt te overleggen of een training voor vrijwilligers verplicht is en aan welke eisen een dergelijke training dan zou moeten voldoen.

-Het is te overwegen om de cursisten (met name zij die nog actief zijn als werkzoekende op de arbeidsmarkt en dit op hun CV willen vermelden) een certificaat van deelname uit te reiken.

Werving van vrijwilligers

De werving van vrijwilligers vindt in het kerkelijk circuit vooral plaats door persoonlijk contact, aandacht in de kerkdienst en op een gemeenteavond, verspreiding van folders en berichtgeving in het kerkblad. Buiten de kerk door berichtgeving in de lokale/regionale pers, folders die via organisaties en sociale wijkteams verspreid worden, enz. Vraag is, zeker bij het teruglopend ledenbestand van de kerken, of het lukt om vrijwilligers te werven buiten de al actieve kern. En in hoeverre moeten ze dan kerkelijk betrokken zijn? Bij gesprekken over levensvragen ligt dit anders dan bij hulp bij klusjes. Bij de werving wordt 'kerkelijkheid' meestal niet als criterium genoemd, maar de vermelding dat een activiteit van de kerk uitgaat kan de gedachte wel oproepen. In de meeste pilots lukt het goed om voldoende vrijwilligers te werven.

Aanbeveling

Het is van belang erop te letten of ook mensen van buiten de eigen kerkelijke kring geworven worden. Het is goed om van tevoren na te denken over de vraag voor welke activiteiten kerkelijke meelevenheid vereist is.

Enige specifieke opmerkingen over de verschillende pilots

-Bij zorgmaatje maken de groepen keuzes voor de doelgroepen, de duur van het maatje zijn en de aard van de activiteit (sociaal en communicatief, gericht, praktische klussen, cliëntenondersteuning). De keuze wordt gemaakt op basis van de sociale kaart en de gesprekken met zorgorganisaties.

Het is daarbij van belang om de doelstelling van het project Zorgzame Kerk in beeld te houden: het gaat vooral om mensen die buiten de boot van de bestaande voorzieningen vallen en expliciet ook om mensen buiten de kerk. In Vollenhove-Sint Jansklooster koos men voor twee projecten: de Diaconale Vriendendienst voor hulp bij klusjes, Zorgmaatje voor het optrekken met mensen.

-De term 'zorgmaatje' leidt hier en daar tot discussie. Je kunt ook spreken over 'maatje' of over 'participatiemaatje'.

-Proefprojecten leiden tot bijvoorbeeld het versterken of oprichten van een maaltijdvoorziening of een reparatiewerkplaats waar met een doelgroep op een min of meer collectieve manier contact gelegd kan worden. Het is nog een uitdaging of en hoe dit vervolgens kan leiden tot één op één contacten rondom levensvragen.

-Het verdient aanbeveling om de term lobby te vervangen vanwege de misverstanden die deze kan oproepen. Beter is om te spreken over belangenbehartiging of pleitbezorging.

-In een van de projecten 'Kerk als knooppunt levensvragen' wordt gepleit voor het gebruiken van de term 'levensverhalen' in plaats van 'levensvragen'. Daarachter schuilt de vraag of mensen met vragen komen waarop ze een antwoord verwachten óf omdat ze hun levensverhaal willen delen.

-Waar sprake is van discussies over het al of niet afstoten van kerkelijke gebouwen is het noodzakelijk dat eerst op strategisch niveau (Algemene Kerkenraad) een besluit wordt genomen. In de proefprojecten Kerk als Schakel blokkeerde de onduidelijkheid de ontwikkeling van het project.

Andere opmerkingen

-Kerken die zich bezinnen op de vragen die de participatiesamenleving oproept en belangstelling hebben voor Zorgzame Kerk zouden in een verkennende fase moeten afwegen welke van de vier deelprojecten voor hen het meest interessant en haalbaar is, of dat een andere activiteit wenselijk is. Afhankelijk van wat in de lokale samenleving door anderen gedaan wordt.

-In een klein dorp (in de casus Trynwâlden zijn dorpen met vijfhonderd tot duizend inwoners) is een (proef)project zoals omschreven in Zorgzame Kerk te groot. Daarom is het goed als meer dorpen samenwerken, waarbij het een voordeel is als deze wel in dezelfde burgerlijke gemeente liggen.

-Bij de ontwikkeling van een project Zorgzame Kerk als voortzetting van de pilot zijn verschillende bestuurlijke constructies mogelijk. Soms blijft de bestaande werkgroep bestaan, soms komt een nieuw mandaat en wordt men werkgroep van de diaconie of het diaconaal platform, soms gaat men een samenwerkingsverband aan met een zorgorganisatie of men wordt een zelfstandige organisatie.

-Het is relevant om in een plan van aanpak een begroting op te nemen en over financiering na te denken zowel voor de ontwikkelfase als voor de realisatie van het project.

-Door tijdsgebrek is het bijna geen van de pilots gelukt een website te ontwikkelen, hoewel men het belang van dit punt wel onderkende.

-In een aantal pilots is de vraag naar voren gekomen naar onderlinge uitwisseling van ervaringen in de verschillende projecten.

-Door een aantal lokale werkgroepen is opgemerkt dat in het project nogal eens jargon wordt gebruikt; termen als wederkerig en inclusief worden soms verschillend uitgelegd.

Bruikbaar materiaal

In een aantal pilots is materiaal ontwikkeld dat al dan niet in aangepaste vorm ook voor andere gemeenten interessant kan zijn. Dit materiaal is bij de projectorganisatie beschikbaar voor gemeenten die aan het project Zorgzame Kerk deelnemen.

Bijlage 1: Samenwerkingsovereenkomst

Samenwerkingsovereenkomst

Door het ondertekenen van deze samenwerkingsovereenkomst verklaren betrokkenen mee te werken aan het project Zorgzame Kerk en specifiek aan het deelproject:

Pilotplaats:

Pilotgemeente van de Protestantse Kerk:

De pilotplaats ontvangt van de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk Nederland professionele ondersteuning van een gemeenteadviseur. Deze begeleiding zal voor de pilotgemeente geen kosten met zich meebrengen.

De maximale ureninzet van de gemeenteadviseur bedraagt 75 uur.

Deze uren van de gemeenteadviseur worden, in overleg met de werkgroep, verdeeld over een half jaar met een maximum van 9 maanden. In overleg met de werkgroep zullen er 1 – 2 evaluatiemomenten worden afgesproken in aanwezigheid van de projectleider van het desbetreffende deelproject.

De pilotplaats verplicht zich tot het instellen van een werkgroep van circa 6 personen die samenwerkt met de gemeenteadviseur. De gemeenteadviseur maakt samen met de werkgroep en in overleg met de projectleider een plan van aanpak om het deelproject te realiseren.

Training en toerusting maken deel uit van het traject.

Ondertekening:

Namens de kerkenraad:

Namens de Protestantse Kerk / Kerk in Actie:

Naam en datum

Naam en datum

Bijlage 2: Criteria voor Zorgzame Kerk

Het project 'Zorgzame Kerk' wil een beweging op gang brengen die 'kerkeigen' is en recht doet aan de ontwikkelingen die er op dit moment in de samenleving plaats vinden. Daarbij zijn de volgende criteria voor activiteiten vanuit de landelijke en lokale kerk(en) en keuze van samenwerkingspartners van belang:

***Wederkerigheid:** Bij mensen die zorg nodig hebben komen autonomie, zelfstandigheid en zelfredzaamheid soms zwaar onder druk te staan. Door een appel te doen op wat degene die zorg nodig heeft kan geven, wat zijn/haar kracht is en wat zijn/haar verantwoordelijkheid is, wordt de zorgrelatie gelijkwaardiger en effectiever. Dit sluit goed aan bij de bijbels-christelijke notie dat ook (en misschien wel juist) in kwetsbaarheid kracht ligt besloten, en dat ieder mens – hoe kwetsbaar en afhankelijk ook – talenten heeft die relaties en de samenleving ten goede komen. Het gaat daarbij niet om 'voor wat hoort wat'. Jezus doorbreekt het weegschaal denken.

***Inclusie:** Een inclusieve samenleving verwelkomt verscheidenheid, respecteert verschillen en is er trots op dat alle mensen bij de samenleving betrokken zijn. Mensen die beperkingen hebben, zorg nodig hebben of alleen 'op hun eigen manier' mee kunnen doen, mogen geen belemmeringen ervaren binnen de zorgactiviteiten van de kerk. Sterker nog: hun bijdrage is mede richting gevend aan de inhoud van de zorg. Ook deze notie: iedereen doet mee en iedereen is van (gelijke) waarde, is een sterk bijbelschrijftelijke notie.

***Presentie:** De presentiebenadering leent zich bij uitstek voor zorgactiviteiten die vanuit en binnen de kerken plaats vinden, omdat de aanwezige, niet veroordelende en accepterende houding goed past binnen het christelijk gedachtengoed. De presentiebenadering wordt omschreven als: "een praktijk waarbij de zorggever zich aandachtig en toegewijd op de ander betreft, zo leert zien wat er bij die ander op het spel staat -van verlangens tot angst- en die in aansluiting daarbij gaat begrijpen wat er in de desbetreffende situatie gedaan zou kunnen worden en wie hij/zij daarbij voor de ander kan zijn. Wat gedaan kan worden, wordt dan ook gedaan. Een manier van doen, die slechts verwezenlijkt kan worden met gevoel voor subtiliteit, vakmanschap, met praktische wijsheid en liefdevolle trouw."

***Contextueel:** Het gaat bij het voeden en versterken van de zorggerichtheid van de lokale kerk om het zo goed mogelijk aansluiten bij de context waarbinnen deze functioneert. Een wijkkerk in een grote stad zal andere zorgactiviteiten doen dan een dorpskerk. Voor effectieve en kwalitatief goede zorg zal er altijd aansluiting bij de plaatselijke context gezocht moeten worden. Contextueel wil ook zeggen dat er aandacht is voor de omgeving van degene die zorg nodig heeft. In dit verband is specifieke aandacht voor mantelzorgers van groot belang.

***Eigentijds:** Bij het initiëren en versterken van zorgactiviteiten zal gebruik gemaakt moeten worden van eigentijdse, beproefde methodieken. Daarmee kan de kerk ook een eigentijds gezicht laten zien in de samenleving. Creativiteit, betrokkenheid, nieuwe vormen en nieuwe partners zijn van belang. Zo mogelijk zal er gebruik worden gemaakt van eigentijdse communicatie en profilering. Jezus doorbreekt het weegschaal denken. Doe eens iets voor mensen die niets terug kunnen doen. Leef

voorbij de berekening. (n.a.v. Lucas 14: 1-14) Bram Grandia in Impuls, september 2013 (Zie www.presentie.nl)

***Professionele dekking en wisselwerking formeel/informeel:** Voor de vrijwillige zorgactiviteiten die er plaats vinden, zal altijd professionele dekking vanuit de formele zorg (of elders) gezocht worden. Dit zal bij de ene activiteit intensiever zijn dan bij de andere. Daarmee krijgen zowel formele als informele zorg meer kwaliteit. Daarbij moet worden nagegaan wat de formele zorg kan doen om informele zorg te ondersteunen, borgen en te faciliteren.

***Verrassende partners:** Het is van belang te bedenken dat de kerk niet alleen staat in haar inspiratie en energie voor goede en betrokken zorg. In de visienota 'Met hart en ziel' staat: 'Gods geest werkt op soms onverwachte plaatsen. Er zijn oude en verrassende nieuwe bondgenoten, religieus en niet-religieus, met wie wij de handen ineen kunnen slaan om samen bij te dragen aan een samenleving waarin we zorg dragen voor elkaar.' Door allianties aan te gaan met inspirerende, integere landelijke en lokale partijen kan de kerk haar zichtbaarheid en relevantie ten aanzien van zorg en aanwezigheid in de samenleving vergroten.

***Aanhakend bij wat er is:** Er gebeurt al heel veel aan zorgactiviteiten binnen de lokale kerken. Zorgzaamheid is immers datgene wat de kerk van nature doet, wat behoort tot het DNA van de kerk. Het is van belang dit in het project 'Zorgzame Kerk' te expliciteren en te versterken. Door te benoemen en over het voetlicht te brengen wat er al is, en hoe dat versterkt kan worden krijgt de kerk naar binnen toe nieuwe kracht, en naar buiten toe meer gezicht.

***Outreaching:** In de zorgactiviteiten die worden versterkt en ontwikkeld, zullen lokale kerken actief inzetten op het leggen van contact met mensen die zorg nodig hebben, het onderzoeken van hun vragen en het eventueel doorverwijzen naar andere (formele) vormen van hulpverlening. Er zal concreet gezocht worden naar mogelijkheden om binnen de lokale samenleving op soms verrassende plekken, buiten het kerkgebouw, zorg te betrachten.

***Preventief:** De activiteiten binnen het project zullen er onder andere op gericht zijn een vangnet te vormen waar kwetsbare mensen ook al -voordat er zichtbare problemen zijn- preventief worden opgevangen. Juist kwetsbare mensen verantwoordelijkheid laten nemen in de zorg voor anderen of voor de lokale omgeving, werkt preventief.

Bijlage 3: Functieprofielen voor het project Zorgzame Kerk

Projectmanager

De projectmanager werft samen met de projectleiders pilotplaatsen. De projectmanager stuurt aan, ontwikkelt samen met de projectleiders cursusmateriaal voor de training van vrijwilligers (met gebruikmaking van reeds bestaand PCTE-cursusmateriaal en treedt op als ondersteuner en specialist. De projectmanager werft externe deskundigen voor de stuurgroep, roept de stuurgroep samen, en stelt in overleg met de voorzitter en de projectleiders de agenda hiervoor op. De projectmanager stuurt de projectgroep aan.

Projectleider

De projectleider werft samen met de projectmanager de pilots en verzorgt samen met de procesbegeleider de intake. De projectleider is verantwoordelijk voor de uitvoering van de pilots, is ondersteunend voor de procesbegeleiders c.q. gemeenteadviseurs en is nauw betrokken bij in ieder geval één pilot of voert zelf een pilot uit. Daarbij is de evaluatie op pilotniveau en op projectniveau van groot belang. De projectleider onderhoudt contacten met de collega-projectleiders en werkt in overleg mee aan de andere deelprojecten. De projectleider werkt mee aan het ontwikkelen van cursusmateriaal voor de training van de vrijwilligers in de pilots. De projectleiders nemen deel aan de vergaderingen van de stuurgroep en van de projectgroep.

Procesbegeleider

De procesbegeleider verzorgt samen met de projectleider de intake van een pilot. De procesbegeleider werft deskundige vrijwilligers voor een werk-projectgroep. De procesbegeleider begeleidt de ontwikkelingsprocessen en verandertrajecten in de pilot. De procesbegeleider legt interne en externe contacten t.b.v. netwerkvorming en onderhoudt deze.

In de loop van de proefprojecten is het 'profiel' voor de procesbegeleider bijgesteld.

kerk
in actie